

Ο ΑΓΝΩΣΤΟΣ ΓΡΥΠΑΡΗΣ

ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Θ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ "ΑΣΤΗΡ",
ΑΔ. & Ε. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ
ΟΔΟΣ ΛΥΚΟΥΡΓΟΥ 10· ΑΘΗΝΑΙ

ΕΚΔΟΣΙΣ "ΑΣΤΕΡΟΣ,, – ΛΥΚΟΥΡΓΟΥ 10, ΑΘΗΝΑΙ

Ο ΑΓΝΩΣΤΟΣ ΓΡΥΠΑΡΗΣ

Handwritten signature in cursive script.

*Copyright by «Astir»
Athens, 1954*

ὁ ἄγνωστος

Γρυπάρης

ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ
Θ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ “ΑΣΤΗΡ”,
ΑΛ. & Ε. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ
ΟΔΟΣ ΛΥΚΟΥΡΓΟΥ 10—ΑΘΗΝΑΙ

*Επὶ φίλο μου
Νῆκον Λαμωρινάκον
φανέρωμα τῆς ἀγάπης μου*

Θ. Σ.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΟΛΙΓΑ ΚΑΤΟΧΙΚΑ. Τὰ κατάλοιπα αὐτὰ τοῦ Ἰωάννη Γρουπάρη ἐδόθησαν ἀπὸ τὸν ἀφανισμό καὶ τὴν καταστροφὴν, χάρις στὴν πολιτισμένη φροντίδα καὶ τὴν πρόνοια τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ Γεωργίου Κυπριαίου, ποῦ, κατὰ τὴν περίοδο τῆς ξενικῆς κατοχῆς τοῦ τόπου μας, ὑπηρετοῦσε στὴ Σίφνο ὡς δημοδιδάσκαλος!

Ὅπως ὀλόκληρη ἡ Ἑλλάδα, καὶ οἱ ὠραῖες Κυκλάδες μας ὑπέφεραν τότε τὰ πάνδεινα! Ὁ ποῦρος, εἰρηνικὸς καὶ καλωσσύνατος νησιωτικὸς μας κόσμος δὲν ἐδευοστάθησε ἀπλῶς, ἀλλὰ κυριολεκτικῶς ἐμαρτύρησε. Θάπτετε δὲ—χωρὶς ἄλλο—τὸ θλιβερότατο χρονικὸ τῆς φριχτῆς ἐκείνης κατοχῆς τοὺς ἀπὸ τοὺς Ἰταλοὺς καὶ ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς νὰ ἰστορηθῇ μὲ προσοχί, καὶ μὲ κάθε του ἀνατριχιαστικὴ λεπτομέρεια.

Γιατὶ ἔτσι, καὶ οἱ ἀπόγονοί μας θὰ φρονιματίζονται ἀπὸ τὸ ἀφθαστο μεγαλεῖο τῆς ἀγωνιστικῆς μας φυλῆς, ποῦ ἕως ὅτου ν'ἄλλῃ ἢ πολυπρόσμενη ἀπελευθέρωση, ἐφανέρωσε μέσα στὴν γέεννα ἐκείνη τοῦ πυρός—για μίαν ἀκόμη φορὰ—ἀπὸ τὴ καθαρότατο χρυσάφι εἶναι πλασμένη.

Ἀλλὰ καὶ γιὰ κάθε ἄλλο λαὸ θὰ ἦταν ἓνα χρησιμότητα διδάγμα, μὲ τὸ νὰ δείχνῃ σὲ ποιοῦ κατάντημα καὶ σὲ ποιὸν ἀνομολόγητο ξεπεσμό μποροῦν νὰ φθάσουν καὶ τὰ θεωρούμενα σὰν πολιτισμένα Ἔθνη, ὅταν κυβερνοῦνται μὲ ἀνελεύθερα καὶ ἀντιδημοκρατικὰ πολιτικὰ συστήματα!

Δὲν ἔμεινε τότε ταπεινὴ ἐνέργεια, μικρόφυγη προστυχία, καὶ Σατανικὴ διαστροφή καὶ κακότητα, ποῦ νὰ μὴ διαπραχθῇ εἰς βάρος τοῦ ἀγαθότατου καὶ ὅλως διόλου ἀνεπεράσιπτου νησιωτικοῦ μας πληθυσμοῦ!

Στὴν περίοδο, λοιπόν, αὐτή, ποῦ οἱ Ἰταλοὶ κατεδυναστεύαν τὴ Σίφνο, ἐπόμενο ἦταν νὰ πεινάσῃ φρικτὰ καὶ ἡ οἰκογένεια τοῦ Γρουπάρη, ποῦ ἀπετελεῖτο τότε ἀπὸ τὴς δυὸ ἀδελφές του καὶ τὸν ἀδελφὸ του τὸν Ἀντώνη, τὸν ἐκδότῃ τοῦ ὠραίου πραγματικὰ τοπογραφικοῦ χάρτη τοῦ νησιοῦ.

Γιὰ νὰ μπορέσουν λοιπὸν τότε νὰ ζήσουν, ἐπουλοῦσαν σιγὰ σιγὰ ὅ,τι εἶχαν κι ὅ,τι δὲν εἶχαν, ἀρχίζοντας ἀπὸ κάποιο καλὸ προγονικὸ τους χωράφι μέσα στὸ Λιαροκόπι⁽¹⁾, κοντὰ στὸ σπίτι τους. Γιατὶ κι οἱ τρεῖς ἦσαν καὶ περασμένης πλέον ἡλικίας, ἀλλὰ καὶ μισοάρρωστοι⁽²⁾. Καὶ τοὺς ἦτανε γι' αὐτὸ ἀδύνατο νὰ ταλαιπωροῦνται, ὅπως ἔκαναν ὅλοι οἱ ἄλλοι, καὶ νὰ τρέχουν στὰ βοννά ν' ἀναζητοῦν χόρτα τῆς γῆς, πὸν μ' αὐτὰ μονάχα, σὰν τὰ πρόβατα, ἐτρέφετο ἀποκλειστικῶς ὁ πληθυσμὸς.

Στὴν περίστασι λοιπὸν ἐκεῖνη, ὁ εὐγενικὸς ἐκπαιδευτικὸς Γ. Κυπραῖος, πὸν ἦτανε γείτονάς τους, συνέτρεξε ὅσο μποροῦσε τὴν οἰκογένεια τοῦ ποιητῆ. Κι ὅταν ἔμαθε, πὸς ἐπουλοῦσαν σὲ κάποιον ταχυδρομὸ τῆ μικρῆ του βιβλιοθήκη μὲ τὰ ἐλάχιστα βιβλία πὸν περιεῖχε, καὶ πὸν ἐκεῖνος τὴν ἤθελε γιὰ νὰ τὴν χρησιμοποίησι γιὰ ντουλάτι, τὴν ἀγόρασε αὐτὸς γενναιοδῶρως. Καὶ μέσα σ' αὐτὴν βρέθηκαν, κλεισμένα σ' ἓνα φάκελλο, καὶ τὰ κατάλοιπά του αὐτά, πὸν ἀλλοιώτικα θὰ ἐχάνονταν...

ΝΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΤΟΥΝ, "Η ΟΧΙ; "Ὅταν πρωτοῆρθε στὰ χέρια μου ὁ ἀκριβὸς καὶ βασιλικὸς αὐτὸς θησαυρὸς τῶν πρωτολείων τοῦ ποιητῆ, καὶ ἀντίκρισα τὸ γνώριμο, ὄμορφο, στέρεο καὶ βυζαντινὸ γράμματό του, ἐσπικνιήθηκα πολὺ! Κ' ἐσκεπτόμουνα διαρκῶς, τί θάπρεπε νὰ γίνῃ. **Νὰ δημοσιευτοῦν ; Γιὰ ὄχι ;**

Ἄπο παλιές μας συζητήσεις, ἤμουνα σχεδὸν βέβαιος, ὅτι δὲν εἶχε πετάξει τίποτα, ἀπὸ ὅσα εἶχε κατὰ καιροὺς γράψει. "Ἡξερα, ἄλλωστε, τὴν περιέργη ἀδυναμία πὸν εἶχε, νὰ φυλάῃ καὶ τὸ τελευταῖο χαρτάκι, καὶ τὸ πλέον ἀσήμαντο ἀκόμη μουντζουρογράφημά του. Μὰ νά, πὸν ἔφυγε ἀπὸ τὸν κόσμον μας αὐτόν, χωρὶς νὰ μᾶς φανερώσῃ τίποτα. "Ἐλεγε μονάχα συχνὰ γιὰ τὴν «Ἀραχνοσφηκομαχία» του, πὸς «ἦτανε τὸ πρῶτο του ποιητικὸ ἔργο». Καὶ πὸς τάχα θυμότανε «ὅτι ἦταν ἐπικὸ ποίημα, σὲ μέρη σατυρικά καὶ λυρικά, πὸν τῷχε γράψει στὴ δημοτικὴ...». Καὶ γιὰ τὰ «Δειλινά» του, «πὸς μ' αὐτά, φοιτητῆς ἀκόμη τῆς Φιλολογίας, εἶχε λάβει μέρος στὸ Φιλαδέλφειον διαγωνισμὸ, μὲ τὸ ψευδώνυμον Ἀνεμογιάννης...!».

Τὸ νὰ δημοσιευτοῦν λοιπὸν τώρα, δὲν θάτανε, ἄραγε, μιὰ ἀσέ-

βεια στην μνήμη του, ἀφοῦ ὁ ἴδιος εἶχε προτιμήσει νὰ παραδο-
θοῦν στὴ λησμονιά ;

Τὸ ὑπερήφανο κι ἐκλεκτικὸ πνεῦμα τοῦ λαμπροῦ μας ποιητῆ,
δὲν θέλησε νὰ μᾶς φανερώσῃ ἀπὸ τὸ δημιουργικὸ καὶ πρωτότυπο
ἔργο του, παρὰ τὰ λιγοστὰ ἐκεῖνα πετράδια τῆς Τέχνης του, ποῦ,
ὅταν πλέον ἡ αἰσθητικὴ του γνώση καὶ ἡ ποιητικὴ του μαεστρία
εἶχε φθάσει στὴν πλήρη τῆς ὀριμότητα, τὰ ἐτόρνεψε μὲ θαυμαστὴ
μαστοριά καὶ ὑπομονή, καὶ τὰ χρυσόδεσε μὲ τὴν ἀσύγκριτη ρίμα
του... Μήπως λοιπὸν τώρα, τὸ φανέρωμα αὐτὸ τῶν πρώτων του
ἐμπνεύσεων βλάβη—ὄλωσ διόλου ἄδικα—τῆ φήμη του, καὶ ρίξη
κάποια σκιά στὸ ἀστραποβόλημά της ;

Μὰ καὶ πάλι, σκεφτόμουνα, μήπως ἦταν ὑπερβολικὰ αὐστηρὴ
ἡ ἀπολύτως ἀρνητικὴ αὐτὴ στάση τοῦ ποιητῆ ἀπέναντι στὸ πρῶτο
τοῦ ἔργο ; Μήπως εἶχε—ἴσως—λαθέψει στὴν ἐκτίμησή του ;
Ἡ μήπως δὲν ἔχει συμβῆ πολλὰ φορὰς ὡς τώρα, ν' ἀποκηρύξουνε
διάφοροι δημιουργοὶ τὸ ἔργο τους, μ' ἐντελῶς ἀδικαιολόγητη,
ὅπως ἐφάνηκε κατόπιν, σκληρότητα ; Κ' ἔπειτα, εἶναι τάχα αὐτὸ
σωστό ; Δὲν εἶναι κι αὐτὰ πνευματικὰ τους παιδιὰ ; Ἡ μήπως ἡ
ζωὴ μας αὐτὴ δὲν εἶναι, δὲν πρέπει νὰ εἶναι, μία ἀδιάκοπη ἀνά-
βαση ; Γιατὶ λοιπὸν τὰ πρῶτα σκαλοπάτια τῆς κλίμακας πρέπει
νὰ παραδίνονται στὴν καταφρόνηση ;

Ἦχι, ἔλεγα. Δὲν εἶναι αὐτὸ δίκαιο ! Γιατὶ—ἄλλωστε—ὁ κίν-
δυνος νὰ μειωθῆ κάποιος, ποῦ εἶναι φτασμένος πλέον, κι ἔχει ἀνα-
γνωριστὴ ἀπὸ τὴν κοινὴ συνείδηση σὰν ἀληθινὸς δημιουργός, εἶ-
ναι ἀνὸπαρκτος καὶ ἀνυπόστατος ! Τὰ ὅποιαδήποτε πρωτόλειά
του, ὄχι μονάχα δὲν μποροῦν νὰ ὑποτιμήσουν καὶ νὰ βλάψουν τὴν
ἀξία του, ἀλλὰ καὶ μᾶς εἶναι χρησιμώτατα. Γιατὶ μᾶς φανερώνουν,
καλύτερα ἀπὸ καθετὶ, ὅλες τὶς στενοποριῆς καὶ ὅλα τὰ δύσκολα
καὶ μαιανδρικὰ μονοπάτια, ποῦ ἀκολούθησεν ὁ φωτεινὸς του στο-
χασμός, ὡς ὅταν νὰ πατήσῃ, μὲ στέρεο πόδι τὴν ὑψηλότατη κορφή
τῆς τέχνης, καὶ στήσῃ ἐκεῖ ἀπάνω τὸν πάμφωτο θρόνο του !

Ἀπὸ τὴ ζωὴ ἐνὸς προσώπου, ποῦ τ' ἀγαποῦμε βαθειά, τίποτα
δὲν μᾶς εἶναι ἀδιαφόρητο ! Ἡ ἀγάπη μας, ὅπως ὁ ἥλιος ποῦ κάνει
ἓνα ταπεινότατο γναλί ν' ἀστραφταλίξῃ σὰν κρύσταλλο, τὰ λαμ-
πρόνει καὶ τὰ ἐξαυλώνει ὅλα τριγύρω του. Ἔτσι καὶ τὴ μύρση
καταχνιά, ὅταν τὴ διαπερνᾷ τὸ φῶς, τὴ βλέπουμε νὰ γεφυρώνεται

πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια μας στὸν οὐρανό, σὰν ἓνα ὑπερθαύμαστο οὐράνιο τόξο... Ποιὸς εἶναι ἐκεῖνος—πέστε μου—ποῦ ἔπιασε στὰ χέρια του μὴ παλιὰ φωτογραφία τῶν γονικῶν του, ἢ κ' ἐνὸς ἄλλου ὁποιουδήποτε πολυαγαπημένου του προσώπου, καὶ τὴν πέταξε ἀηδιασμένα μακριά του, ἐπειδὴ δὲν ἀποδίδει πλέον πιστὰ τὴν πραγματικὴ τους εἰκόνα;

Ἄς δημοσιευτοῦνε λοιπὸν τὰ κατάλοιπα τοῦ ἀλησμόνητου φίλου μου ποιητή. Τίποτα ἀπολύτως δὲν ἔχει νὰ χάσῃ ἀπὸ τὴ δημοσίευσή τους αὐτῆ, ἢ πνευματικὴ του προσωπικότητα. Θὰ τὸν δοῦμε μονάχα μὲ πραγματικὴ συγκίνηση, πῶς ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς ζωῆς του, «ἐκορφολογοῦσε τὰ κοινὰ στοιχεῖα της». Καὶ πῶς ἐξωγράφιζε μὲ στίχους τὴν ὥραία της φαντασίωση!

Κ' ἔτσι θὰ ἴδωμε τὸν Γρυπάρη, νεαρὸν ἔφηβον ἀκόμη, νὰ χτυπᾷ κάθε κλεισμένη θύρα, ποῦ ἐπίστευε πῶς θὰ τὸν ὀδηγοῦσε στὸ Παλάτι τῆς Τέχνης, ὅπου τὸν ἐπερίμεναν, γιὰ νὰ τὸν στεφανώσουν μὲ τὴ δάφνη τοῦ Ἀπόλλωνα οἱ Μοῦσες. Κι αὐτὸ θὰ γίνῃ, χωρὶς καμμιά ἀπολύτως κριτικὴ. Πού, ὅπως ἔλεγε ὁ Ρίλκε, εἶναι ὁ χειρότερος πάντα τρόπος νὰ ἐγγίσης ἓνα ποιητικὸ ἔργο!

Η ΣΙΦΝΟΣ ΤΟΥ. Ἡ Σίφνος εἶναι ἓνα μικρὸ γραφικὸ Κυκλαδικὸ νησί, πλημμυρισμένο ἀπὸ δροσιά, ἀπὸ γαλήνη, κι ἀπὸ ὁμορφιά, καὶ ποῦ ἀδιάπτωτη εἶναι ἡ ὄλκιή του, ἀλλὰ πρὸ παντός, ἢ πνευματικὴ του ἀνοδος.

Ζώντας ἐκεῖ κανεὶς, μακριὰ ἀπὸ τὸ γιγάντιο βουητὸ τῆς Πολιτείας, ποῦ θαρρεῖς πῶς μέσα του διαλύονται καὶ χωνεύουν τὰ πάντα, ἔχει τὸ συναίσθημα, πῶς ζεῖ σ' ἓναν ἀπόμακρο καὶ μακαριστὸ τόπο, ποῦ χαίρεται ξέγνοιαστος τὸ τρυφερό του εἰδύλλιο μὲ τὴ θάλασσα. Τὴν πιὸ ζαφειρένια θάλασσα τοῦ κόσμου!

Ὁ οὐρανὸς ἐκεῖ εἶναι πάντοτε ξάστερος, καὶ καταγάλανος, κι οἱ θαλασσινοὶ ἄνεμοι δὲν σταματοῦν σχεδὸν ποτέ! Πότε γλιστροῦν καὶ σέρνονται πάνω στὴν κροστιὴ σάρκα τοῦ νησιῶ σὰν λιποθυμισμένος ἀναστεναγμὸς, πότε φυσομανοῦν καὶ ρίχνονται στὴν ἀγκαλιά του, μὲ τὴν ὁρμὴ ξέφρενου καὶ βίαιου πάθους! Κι ὅλα τότε τριγύρω ἀναοριγοῦν, ἐνορχηστρώνονται κι ἀντηχοῦν ἁρμονικά. Οἱ γρίλλιες τῶν παραθυριῶν σουραυλίζουν. Τὰ κλαδιά τῶν δέντρων γίνονται κιθάρες καὶ βιολιά. Καὶ τὶς νύχτες, ὅταν

περνοῦν οἱ στρατοκόποι, οἱ πλακόστρωτοι δρόμοι του ἀντιβουίζουν μέσα στήν ἡσυχία, σάν χοροστάσια, ἀπό ζῆλια καί ποδοβολητά.

“Ὅλα ἐκεῖ κάτω, εἶναι ἀπλά, καί βαθειά. Τίποτα δὲν ὑπάρχει, ποῦ νὰ μοιάξῃ σάν φτωχό, καί σάν ἔρημο. Ὅλα τὰ νοιώθεις νὰ ζοῦν αὐτόνομα, δυνατά, καί χαρούμενα μέσα στήν γλυκεῖα μοναξιά καί γαλήνη τοῦ νησιοῦ. Καί στὰ πιὸ ἀσήμαντα καί τὰ πιὸ ταπεινά ἀκόμα, ὅπως σὲ μιὰν ἀστοιβή τοῦ βουνοῦ ἢ σ’ ἓνα κατάξερο σταυράγκαθο πάνω σ’ ἓνα βράχο, αἰσθάνεσαι ν’ ἀπλώνεται μιὰ κρυφὴ ἀγάπη καί μιὰ μυστικὴ τρυφερότητα. Καί βλέπεις τὸν πρῶτο σκοῖνο καί τὴν ὀλόμανωρη φίδα, ν’ αὐξάνουν εὐτυχισμένα στὴ θέση, ποῦ τὰ ἐφόρτεφεν ἡ ἀπειρη Δύναμις. Καί τὸ νοιώθεις, πὸς ὅλα τριγύρω σου ἔχουν ψυχὴ καί ζωὴ, σάν τὴν ἰδική σου, καί μιὰ λειτουργικὴ ἔνταξη μέσα στήν ἱερὴ δίνη τοῦ Σύμπαντος. Κι ὅτι, ὅπως κ’ ἐσὺ, εἶναι κι’ αὐτὰ φανερώματα τῆς ἴδιας παντοδύναμης προῆς, καί ζωντανοὶ στοχασμοὶ τοῦ Θεοῦ. Καί λαχταρᾷς—ὀλοένα καί περισσότερο—νὰ γνωρίσης τὰ μυστικά τους, καί νὰ θησαυρίσης μέσα σου τὴν ὁμορφιά τους, καί τὴν κρυφὴ τους δύναμη...

Στὸ ἐσώτατο βάθος ὅλων τῶν πραγμάτων ἐκεῖ, ἐφησυχάζει θαρρεῖς μιὰ γλυκύτατη μιὰ θεῖα ἁρμονία. Γι’ αὐτὸ στὸν ὄρθρο, ἢ τὰ χρυσορόδινα βράδνα, ὅταν γλυκοχτεποῦν οἱ ἰδιόρρυθμες νησιώτικες καμπάνες, τὰ μάτια, χωρὶς νὰ τὸ θέλῃς, ὑγραίνονται. Γιατὶ ἀφυπνίζεται μέσα σου ὅλο τὸ τραγικὸ βῆρος, κι’ ὅλο τὸ πανίερο μεγαλεῖο τῆς ζωῆς καί σιωπηλὴ, βαθυσήμαντη καί ἀπέραντη, ἀπλώνεται μπροστά σου ἡ αἰωνιότητα, λυτρωμένη ἀπ’ ὅλες τὶς πλάνες καί τὶς ὑποψίες τῶν οὐτοπιστῶν...

Κανεῖς δὲν ἐνοιωσε τόσο βαθεῖα, καί δὲν ἔζησε τόσοσιν ἔντονα τὸν πνευματικὸν αὐτὸ ρυθμὸ τῆς ζωῆς τοῦ νησιοῦ, ὅσο ὁ ἀξέχαστος ποιητής. Κανεῖς δὲν ἐπλοκάμισε—ὅπως ὁ Γρουπάρης—καί μὲ τὶς πέντε αἰσθήσεις του τὴν ὁμορφιά του. Καί κανεῖς, ὅσον αὐτός, δὲν ἐτρούγγησε μὲ τόσην ἀβάσταγῃ δίψα, τὴ μουσικὴ του ψυχῇ.

«Ἐνώπιος ἐνώπιω», καί μὲ τὴ μεγαλύτερη εὐλάβεια πρὸς τὴν ἄγρια του μνήμη καί σκιά, διακηρύττω, ὅτι ὁ Γρουπάρης ἀγαποῦσε μὲ πάθος ἀληθινὸ τὴ Σίφνο του, κι ὅτι ἐπάνω στήν ἱερὴ τῆς γῆς, ἐρεῦθθη καί τοὺς πολύχυμους καρποὺς τῆς ζωῆς μὲ τὴν ἀκρόσταγῃ μεθηστικὴ τους γεύση, καί τὶς ἀγνότερες πνευματικὲς χαρὲς...

Πραγματικά εὐτυχησμένες ἐκκλούσαν ἐκεῖ οἱ ὄρες του. Καὶ τὸν ἔβλεπες μὲ ἀχώριστο πάντα οὐντροφό του τῆ φωτογραφική (3) του μηχανή, νὰ τριγυροῖζι ἀκούραστος παρτοῦ. Ν' ἀνεμωδέρνεται μὲ τὶς κακοκαιριές. καὶ νὰ ξηροφῆνεται στὰ λιοπύρια σὰν τὸν τζί-τζικα. Λὲς κ' ἐζητοῦσε—σὰν τρελὸς ἀγαπητικὸς—νὰ τοῦ παραδοθῆ ἕστηθη καὶ χωρὶς βουλή, καὶ νὰ κορσέψη τὴν ψυχὴ της!

Καὶ τὸ ἐπέτυχε! Γιατί, καὶ τὴν ιδιωματικὴ της γλώσσα τὴν ἔκαμε δική του, καὶ τῆ γλυκειά της ρίμα τὴν ἔδεσε στὸν πλαστικὸ του στίχο, καὶ τῆ ζωγραφικὴ της ὁμορφιά τὴν ἔκαμε βύσσο καὶ πορφύρα τοῦ τραγουδιοῦ του, καὶ τὴν καθαρῶαιμη παράδοσή της τῆ μετουσίωσε στοὺς περιφρημοὺς «Σκαραβαλοὺς καὶ Τεραζό-τες» του!

“Ὅσον καιρὸ ἔμεινεν ἐγκλειστος ἐκεῖ, ἐχάρηκε τὴ γνώση καὶ τὴν αἴσθησι τοῦ τοπίου της. Καὶ ξέρω καλὰ, πὼς εἶχε καταρτίσει μιὰν ἐξαιρετὴ συλλογὴ ἀπὸ φωτογραφίαι τοῦ νησιοῦ, πὺ εἶναι—ἀλήθεια—κρίμα μεγάλο, ὅτι πουθενὰ δὲν ἐφανερῶθησαν ὡς τώρα τὰ ἔργη τους. Γιατὶ ἦσαν πραγματικὰ περιφρημες...

ΩΣ ΤΗΝ ΠΑΝΑΓΙΑ ΤΟ ΣΚΑΛΩΤΟ (4). “Ἐνα δειλινὸ—ἦτανε θαρρῶ Ἀὔγουστος τοῦ 1910—εἶχαμε πάει περίπατο ὡς τὴν Παναγιά τὸ Σκαλωτό. Ὁ Γρονπάρης ἐπροτιμοῦσε πάντα τὶς βορεινὲς βολές τοῦ νησιοῦ, γιατί ὁ δρόμος πρὸς τὰ ἐκεῖ καὶ ὁμαλό-τερος εἶναι καὶ γραφικότερος.

Εἶχε θυμοῦμαι μιὰ λαμπρὴ διέθεσι ἐκεῖνο τὸ βράδυ. Ἄσωτη ἦτανε ἡ τριγύρω μας ὁμορφιά. Ὅπως τὸ κῶμα ξεπροβοδᾷ τὸ κῶμα, ἔτσι καὶ ἡ μιὰ εἰκόνα ἀκολουθοῦσε τὴν ἄλλη, μέσα στὴν ὀλοκά-θαρη ἐκεῖνη καὶ ἀπαλὴ ἀπὸ κάθε χᾶδι τοῦ θαλασσινοῦ ἀνέμου ἀτμόσφαιρα.

—Κοίταξε, νὰ ἰδῆς—μου εἶπε σὲ κάποια στιγμή ἐνῶ ἡ θάλασσα ἐζωντάνευε τὴν παρουσία της μὲ τὸν ὑποβλητικὸ της ρόγθο—πόσο ὠραῖα ἀνηφορίζον ἀπὸ τὸ γυαλὸ τοῦ Φοινικιδιοῦ (5) κάτω, τὰ βοιναλάκια αὐτά. Λὲς κ' εἶναι πραγματικὰ σκαλοπάτια, πὺ σ' ἀνεβάζον ὡς τὴν μικρὴν αὐτὴν ἐδῶ ἐκκλησιά. Τοπία, πὺ νᾶχουνε τόσο λιτότητα, τόσο φῶς, καὶ τόσην ἐρασιμότητα, σπάνιο εἶναι νὰ τὰ βρῆς. Τίποτα δὲν ὑπάρχει ἐπάνω τους, πὺ νᾶναι φορτικὸ καὶ βαρὺ. Ὅλα εἶναι περιόμοφα. Κι ἀλαφρά. Κι

ἀπαλοκνυματιστά. Καὶ κλείνουν μέσα τους μιὰν ὁμορφιά, ποὺ ἀναπνέεις τὸ ἄφθαρτο στοιχείο της, κ' αἰσθάνεσαι πὼς σὲ γιατρούει, καὶ πὼς σὲ ξαναεἰώνει. Πές μου, σὲ παρακαλῶ, τί σχέση μπορεῖ ν' ἄγῃ ἢ ἀστραφτερῆ αὐτὴ ὠραιότητα μὲ τὴν ἄψυχη εἰκόνα ὅποιου-δήποτε περιβολιοῦ ;

Ἐσταμάτησε λίγο, καὶ συνέχισε :

— Ἡ ἀλήθεια εἶναι, πὼς, ὡς ὅτου ν' ἄλθῃς ἐδῶ, κουράζεσαι κάπως στὸ περπάτημα. Πρὸ παντὸς αὐτὰ τὰ διαβολεμένα χαλίγια, ποὺ βασανίζουν κυριολεκτικὰ τὰ πόδια. Μὰ ἔτσι εἶναι... Τὸ δύσκολο, κάνει πάντα τὴ χαρὰ πὶὸ πλέρια, καὶ πὶὸ δυνατή... Καὶ καμμιά ἀπόλαυση, ποὺ εἶναι πραγματικὰ συγκλονιστικὴ, δὲν ἔμπορεῖ ν' ἄγει εὐκολὴ καὶ φθιγγή... Ὅσο ὅμως καὶ νὰ κουρασθῆ κανεὶς, τ' ἄγῃ παρατηρήσει, πὼς ἐδῶ στὴ Σίφνο κουρασμένες ὥρες καὶ βαρετὲς δὲν ἔχεις ποτέ... Αἰσθάνεσαι πάντα κάποιον ξαλάφρωμα... Καὶ θαρρεῖς, πὼς ὅλα σὲ βοηθοῦν γιὰ μιὰ χαρούμενη περισυλλογή... Ὅταν ἐξεκινήσαμε—θυμᾶσαι ;—εἶχεν ἥλιο πολὺν ἀκόμα... Κι ὅμως δὲν μᾶς κούρασε... Καὶ τὸ φῶς του οὔτε ἐκτυφλωτικὸ ἦτανε... Οὔτε ἀπύ... Θαρρεῖς καὶ πέφτει στὴν ἀγαθὴ ἐτοιμότη καὶ τρυφερῆ γῆ σὰν ἀπαλοψιχαλιστὴ βροχούλα, ποὺ ἀναλνέται ἀπάνω της σὲ χροῶμα καὶ μουσικὴ... Κι αὐτὸς βέβαια θᾶναι ὁ λόγος ποὺ ὄλους ἐδῶ τοὺς βλέπεις εὐχαριστημένους καὶ γελαστούς... Σπάνια πραγματικὰ ἐδῶ στὴ Σίφνο βλέπεις ἀνθρώπους κατσούφηδες... Κι ὅμως ἡ γῆ της εἶναι φτενὴ καὶ φτωχή... Κι ὁ καθημερινὸς μόχθος—γ' αὐτὸ—βαρὺς. Δὲς κι ὁ Ἀπόλλωνας (ῆ) ἐδῶ, τοξεύει—κάθε στιγμή—τὸ Δράκο τῆς Λύπης...

Ἐκαμε πάλι μιὰ μικρὴ διακοπὴ, κ' ἐξακολούθησε μ' ἕναν παλμικὸ τόνο στὴ φωνή του, ποὺ μὲ κάνει κι ἀναρριγῶ πάντα, σὰν τὸν θυμοῦμαι!

— Ζαίρεις λοιπόν, τί μοῦρχεται συχνὰ στὸ νοῦ μου ; Μὴν παραξενευτῆς !... Λέω, πὼς οἱ ἀρχαῖοι θὰ λάθφταν, ποὺ ἔβαλαν τὴ γέννηση τοῦ Ἀπόλλωνα καὶ τῆς Ἀρτέμιδας στὴ Δῆλο! Ἐδῶ, ἀδελφέ μου, τὸ χροσὸ ἠλιόφωτο δὲν πέφτει, θαρρεῖς, ἀπὸ ψηλά... Ἀλλὰ τὸ ἀναβροῦ τὸ χῶμα... Καὶ τὸ καρπίζει ἡ γῆς αὐτή...

Καὶ γυρίζοντας πρὸς ἐμένα μ' ἐξάρνιασε μὲ τὸ ἐρώτημά του αὐτό :

— Ἐσὸ τίς λές ; Νομίζεις λοιπόν, πὼς εἶναι χωρὶς καμμιά

σημασία τὸ γεγονός, πὸς ἐμεῖς ἐδῶ, καὶ τὶς δυὸ μας Κοινότητες, τῇ μᾶ τὴν ὀνοματίζομε Ἴ�πολλωνία, καὶ τὴν ἄλλην Ἀρτεμιῶνα ; »

Μιὰν ἄλλη φορά, πού, ὕστερα ἀπὸ ἓνα μικρὸ περιπάτο μας ὡς τοὺς μύλους τοῦ Κάστρου(⁷) εἶχαμε γυρίσει στὸ Μάϊνα, καί, καθισμένοι στὴ μικρὴ καὶ φωτεινὴ του ἀυλὴ, ἐγενόμαστε μιαν-οὐδὲς(⁸) κονιοῦρος πού ἐθροῦσαν μέσα στὸ νερό, καὶ φρεσκογιωμένο(⁹) Σιφνέϊκο τυρὶ καὶ ὠραῖα σταφύλια, ὁ ποιητὴς, πού ἔτρωγε μὲ πολλὴν ὄρεξι, γυρίζει σὲ μιὰ στιγμὴ καὶ μοῦ λέει :

— Εἶναι περίεργο, ἀγαπητέ μου... Πάντα μου πεινασμένοι εἶμαι ἐδῶ. Κι ὅ,τι κι ἂν τρώω τὸ εὐχαριστιέμαι πολὺ, πάρα πολὺ. Κ' ἔχω τὴν αἴσθησι μᾶς τελειότητος στὴν ποιότητά τους... "Ὅλα, ὅλα εἶναι νόστιμα... Καὶ σὰν μελωμένα...

Θὰ μποροῦσα ν' ἀραδιάσω ἐδῶ πολλὰς τέτοιες συνομιλίαις μας, ἀνασέροντάς τες ἀπὸ τὸν βυθὸ τῶν περασμένων, ὅπου εἶναι βουλιαγμένες. Καὶ πού ὅλες εἶναι ἐνδιαφέρουσες. Καὶ σὰν ἀστερισμοὶ ἀπὸ γεγονότα, ἀπὸ τὰ ὅποια, σὰν χεῖμαρος φωτεινός, ἐκπροεῖται καὶ ἐξαστράφτει ἢ ἀγάπη τοῦ Γρουπάρη πρὸς τὴ Σίφνο του!

Μὰ ὁ λόγος θὰ ἐμάκρανε, πολὺ! Κ' ἓνα μονάχα ἐρωτῶ.

Πῶς, ἔπειτα ἀπὸ τέτοιαν ὀλόφυγην ἀγάπη πρὸς τὸ νησί του, ὁ ποιητὴς ὄχι μονάχα δὲν ἐξαναπάτησε, ἔπειτα ἀπὸ τὸ 1914 πού γύρισε ἀπὸ τὴ Γερμανία ἐκεῖ, μὰ, κι αὐτὸ εἶναι τὸ παραδοξότερο, δὲν λαχτάρισε διόλου νὰ ξαναἰδῇ τοὺς ἐδικούς του πού τόσο τοὺς ἐλάτρευε...

Νομίζω, πὸς τὸ πρᾶγμα εἶναι κάπως ἀνεξήγητο. Καὶ ἀξίζει τὸν κόπο νὰ τὸ ἐξετάση κανεὶς μὲ προσοχή...

Ο ΓΑΜΟΣ ΤΟΥ. Αὐτόματο λοιπὸν ἀναβλύζει τὸ ἐρώτημα :

"Ἄλλαξαν, τόσο πολὺ, τὰ συναισθήματα τοῦ Γρουπάρη ; Πῶς ἐδυνάμωσε—τόσο ἀναπάντεχα—ἡ ἀδιαφορία του πρὸς τὰ καλὰ του τ' ἀδελφία, καὶ πρὸς τὰ γονικά του ; Καὶ πῶς ἐγένηκε, αὐτὸς πού ἦτανε τόσο δεμένος μὲ τὸ νησί του καὶ μὲ τὸ σπιτικὸ του, νὰ αἰσθανθῇ ξαφνικὰ τὴν ψυχὴ του τόσο ἄδεια, πού λὲς πὸς ἢ Σίφνος σύφυγη, σὰν καρᾶβι στὸν Ὠκεανό, ἐβούλιαξε μέσα του σὲ μιὰν ἀβυθόμετρητη λησμονιά ;

Τὸ πρᾶγμα, εἶναι ὀλοφάνερο, πὸς χρειάζεται κάποιαν ἐξήγηση. Καὶ γι' αὐτό, φυσικὸ εἶναι νὰ συμπεράνη κανεὶς, ὅτι κά-

ποιο εξαιρετικό γεγονός, αναστάτωσε κυριολεκτικῶς τὸ ρυθμὸ τῆς ζωῆς του! Καὶ πὼς κάποιο κρυφὸ καὶ συγκλονιστικὸ δρᾶμα, ἀνοιξε μέσα του—σὰν σεισμός—ἓνα ἀγεφύρωτο χάσμα μὲ τὴν προτερωνή του ζωή! Καί, ὑπερήφανος ὅπως ἦται, δὲν τὸ φανέρωσε ποτὲ σὲ κανένα. Καὶ δίχως κανένα Σίμωνα Κορηναῖο—πρᾶγμα φοβερὸ—εβράσταξε τὸ Σταυρὸ του μονάχος, μὲ ἠρωϊκὴν ἐγκαρτέρηση, καὶ «ἀλέθοντας βουβὸς στὰ δόντια του τὸν πόνο του».

Ἔτσι νομίζω, πὼς μπορεῖ νὰ ἐξηγηθῆ, κατὰ κάποιον τρόπο, καὶ ἡ ἔλληνη δημοσιογραφικὸν κερφιῶ στὸ Γουπάρη γιὰ νέο καὶ πρωτότυπο ἔργο. Γιατί, ξαφνικά, κ' ἐνῶ ὄλος ὁ κόσμος ἐπερίμενε καινούργια ἀριστουργήματά του, ἔχασε θαρρεῖς τὴ λαλιά του, ὅπως ὁ περίφημος Πραγματευτὴς του ἔχασε τὰ συλλοϊκά του, χτυπημένος ἀπὸ τὴν ἐξωτέρα Παγανή!

Τὶ ἄλλο νὰ ὑποθέσῃ κανεῖς; Ἐπαψε, ἄραγε, ἡ ζωὴ νὰ τοῦ εἶναι βαθυσήμαντη; Καὶ νὰ εἶναι ἀνάγκη τῆς ψυχῆς του τὸ τραγοῦδι; Ὁχι βέβαια. Γιατί τότε δὲν θάτανε ποιητὴς! Κάθε δημιουργός, εἶναι κ' ἓνας ὀλοκληρωμένος κόσμος! Καὶ κάθε ἔργο, ποῦ εἶναι ἄξιο γιὰ νὰ ζήσῃ, πηγάζει ἀπὸ μιὰν ἐσωτερικὴν ἀκαταμάχητη ἀνάγκη. Καὶ γιὰ τὸν ποιητὴ, τὸ τραγοῦδι εἶναι Μοῖρα. Καὶ ἡ φωνὴ τῆς ψυχῆς του. Καὶ ὁ παλμὸς τῆς καρδιᾶς του. Καὶ ξεφυτρώνει ἀπὸ κάθε τῆς γωνιὰ κρυφῆ αὐτόματα, ὅπως, μέσα ἀπὸ τὶς κατάξερους ἀμμουδες, βλέπει κανεῖς, καμιά φορὰ, νὰ ξεφυτρώνουν κάποια παρθενικά κρινάκια, ποῦ ἡ μωσκοβολία τους σὲ μεθᾶ...

Πὼς λοιπόν, εἰπῆτε μου, μπορεῖ νὰ ἐξηγηθῆ, ὅτι αὐτός, ποῦ ἀγκάλιασε τὴν ποιητικὴν του Μοῖρα ἔφηβος ἀκόμα, κ' ἔνοιωσε ωριμάτα τὸ βάρος καὶ τὸ μεγαλεῖο τῆς, καὶ γι' αὐτό, μὲ γενναϊότητα ποῦ καταπλήσσει, ὕψωσε τὸ λάβαρο μιᾶς καινούργιας Τέχνης, ἔχασε ξαφνικά τὸ δρόμο του μέσα στὶς ἀπόσκιες λόγχμες τοῦ Παρασσοῦ, ποῦ γιὰ μιὰ στιγμή—θεοεἰκελός—εἶχε φανερωθῆ ἐπάνω στὶς κορφές του; Ἡ μήπως πρέπει νὰ κἀνῃ κανεῖς τὴν ὑπόθεση, ὅτι ἀπαρηνήθηκε καὶ κατεπρόδωσε τὴ Μοῖρα του;

Ἀσφαλῆστατα ὄχι! Κάτι λοιπὸν ἄλλο θὰ συνετέλεσε σ' αὐτό, ποῦ δὲν ἠθέλησε ποτέ, οὔτε χαμηλόφωνα, νὰ μᾶς τὸ ἐξομολογηθῆ. Κι αὐτό—γιὰ μένα τοῦλάχιστον—δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ τὸ ὅτι δὲν μποροῦσε πλέον νὰ συναντήσῃ εὐκόλα τὸν μέσα του ἐρημίτη.

Καὶ ἡ αὐτόνομη προσωπικότητά του ἀντὶ τὴν δυναμώση, δὲν εὗρεσκε πλέον κανένα καταφύγιο ὀνείρου ὅπου νὰ βυθιστῆ στὴ γαλήνη του, κ' ἐκεῖ ὁ ποιητής, ἡσυχος καὶ ἀδιατάρακτος, νὰ σμιλέψη, μὲ τὴν ἀξιοθαύμαστη δεξιότητά του τὴν ὁποιαδήποτε ἔμπνευσή του!

Οὔτε καὶ δέχομαι—καθόλου μὰ καθόλου—τὴν ἀνανδροία ποῦ τοῦ ἀπέδωκαν μερικοί, ὅτι τάχα δὲν ἐτόλμησε, ὅπως τόκανε ὁ Βάρναλης, «νὰ ἐκφράσῃ τὴν ἐποχὴν του, ποῦ ὁ ἴδιος τὴν ἐξαρακτήριζε ὡς ἐποχὴν Τιτανικῆς πάλης ἀνάμεσα στὶς δυνάμεις τῆς καταστροφῆς καὶ τῆς κατασκευῆς». Καὶ ὅτι τάχα «ἡ ἀτομικὴ του ψυχολογία ἀπόμεινεν ἀκαταστάλαχτη». Οὔτε, ὅπως εἶπαν ἄλλοι, «ὅτι ὁ ὑπερηλιθισμὸς τὸν ἐμαράζωσε, καὶ τοῦπνιξε τὴν ὁρμὴν του...» (10).

Ὅχι! Δὲν εἶναι ἔτσι! Ὁ ποιητής, ποῦ, μὲ τὶς «Ἐστιάδες» του, ἐμαστίγωσε θανάσιμα τὴν ἀναμελιά, καὶ ἀναθεμάτισε μὲ τρόπο ποῦ μᾶς κάνει κι ἀνατριχιάζουμε, κάθε φυγὴ καὶ κάθε λιποταξία ἀπὸ τὸ Χρέος, δὲν θὰ ἐβουβανότανε ποτέ—ὄχι, ποτέ!—ἀπὸ μιὰν ἀξιοδάκρυτη καὶ ταπεινότητα ὑπολογιστικῆν εὐτέλεια!

Καὶ τὸ τιμότερο καὶ τὸ σωστότερο εἶναι νὰ πιστέψουμε, πὼς τὸ ἤθελε νὰ συνεχίσῃ. Καὶ πὼς τὸ ἐπάσχισε. Μὰ δὲν τὸ ἐδυνάσθηκε!

Ὁ Γρυπάρης, ἄλλως τε, ἤξαιρε καλά, πὼς ὁ κόσμος ὅλος, ποῦ τὸν εἶχε αἰφνιδιάσει ἡ πρωτόφαντη ὁμορφιά καὶ ὁ ριζοσπαστισμὸς τῆς ποιήσεώς του, ἐπερίμενε καὶ συνέχεια. Καὶ διεκήρυττε, μάλιστα δεξιὰ καὶ ἀριστερά, «πὼς στὰ σφράγια του, περιμένουν κάτι καινούργια...».

Κ' ἐρωτῶ τὸν καθένα ποῦ τὸν ἐγνώρισε, σὰν ἕναν πραγματικὸν ἀριστοκράτην τοῦ πνεύματος, τίμιον κατὰ πάντα, καὶ γενναῖον : Πρὸς τί λοιπόν, αὐτὴ ἡ μεγαλοστομία του, γιὰ πράγματα ἀνυπόστατα, ἀνύπαρκα ; Γιατί, καθὼς ξαίρομε τώρα, πρωτότυπο ἔργο δὲν μᾶς ἀφήκε, παρὰ λίγα μόνο σχεδιάσματα. Κι αὐτά, χωρὶς τὴν γνώρισή του πνοή καὶ σύνθεση! Θὰ ἦτανε ὅμως μιὰ βλαστήμια στὴ μνήμη του, νὰ τὸν πιστέψουμε σὰν ψεύτη καὶ ξεγελαστή! Ἦτανε τόσο ἀκέραιος, καὶ τόσο περήφανος, ποῦ μιὰ τέτοια κακομοιριά, πρέπει ν' ἀποκλείσουμε—καὶ μὲ ἀγανάκτηση μάλιστα—πὼς μποροῦσε νὰ τὴν διαπράξῃ!

Τὸ πιθανότερο λοιπὸν εἶναι, ὅτι ὁ Γρουπάρης, ἐκφραζόμενος ἔτσι, μᾶς ἐξωτερίζεκε μιὰν ἀγνή του πρόθεση, καὶ τὴν βαθύτερή του ἔφραση. Καὶ τὰ λόγια του αὐτὰ δὲν ἔκαναν τίποτε ἄλλο, παρὰ νὰ μᾶς φανερώουν ὡς ἄν κοινῶ, κάτι ποὺ ἦταν πολὺ μακρῶν. Κάτι τέλος, ποὺ ἐθαμποζοῦσε βυθισμένο μέσα του, καὶ λαχταροῦσε νὰ ξεπηδήσῃ στὸ φῶς. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο, μέσα στὴν ἀπεραντωσύνῃ τῆς φλογισμένης ἐρήμου, κι ὁ ἀντικατοπτρισμὸς παρουσιάζει μπροστὰ στοὺς διψασμένους ὁδοιπόρους κάποια χλοερὴ ὄαση, ποὺ βρίσκεται στὴν πραγματικότητα μίλια καὶ μίλια μακρῶν!

Καὶ ἡ πραγματικὴ ἀλήθεια εἶναι, πὼς ὁ Γρουπάρης καὶ τὸ ἤθελε, καὶ τὸ ἐπίστευε πὼς θὰ τὸ κἀνῃ! Μὰ δὲν τὸ κατῶρθωσε. Γιατί, ὅπως ἐγὼ πιστεύω, τὰ φτερά του, ὕστερα ἀπὸ τὴν παντρεία του, ἂν δὲν εἶχανε σπάσει, εἶχανε ὅμως ὄλως διόλου μονδιάσει!

Καὶ ὁ θάνατός του, ποὺ εἶναι τόσο τραγικὸς στὶς λεπτομέρειές του, μᾶς τὸ πιστοποιεῖ αὐτό, καὶ μᾶς ξεσκεπάζει τὸ δράμα του. Γιατί εἶναι γνωστὸ καὶ ἐξακριβωμένο ἀπολύτως, ὅτι ὁ Γρουπάρης ἐπέθανε στὴν κατοχὴ ἀπὸ τὴν πείνα καὶ ἀπὸ τὴ στέρωση. Καί, ὅπως ὁ ἔσχατος τῶν ἀποκλήρων, γεμάτος οἰδήματα ἀπὸ τὴν ἀβιταμίωση.

Ὁ ἄμοιρος, ἐξασθενημένος ὅπως ἦταν, ὕστερα ἀπὸ μιὰ μεγάλη καὶ ὀδυνηρὴν ἐγχείρηση, εἶχε ἀπόλυτη ἀνάγκη ἀπὸ καλὴ διαίτα κι ἀπὸ στοργικὴ καὶ πολυφροντισμένη περίθαλψη. Καὶ ὅμως, ἔμεινε ἀβοήθητος. Καὶ ἀνεπικούρητος. Καὶ παραθεωρημένος ὄλως διόλου. Κ' ἐνῶ εἶχε κάποια περιουσία, καὶ τότε ὁ μυαλωμένος κόσμος ἐπουλοῦσε τὰ πάντα γιὰ νὰ ζήσει, ἢ γυναικα του, ἀπὸ στενοφυχία της, ἔδωξε τὴν ὑπηρετείαν τους. Κ' ἐνῶ ἦταν ἐντελῶς ἀσθηθίστη ἀπὸ δουλιές, καὶ ἀνίκανη νὰ ὑπηρετήσῃ καὶ τὸν ἑαυτὸ της καὶ μόνο, ἄφηκε, στὴ δύσκολη ἐκείνη περίσταση, τὸν ποιητὴ νὰ τριγυρᾷ—ἄρρωστος καὶ κατεξαντλημένος ὅπως ἦταν—στὰ διάφορα ταβερνεῖα τῆς Καλλιθέας, γιὰ νὰ βροῖ καμιὰ λαχανίδα, ἢ καμιὰ φέτα ἀπὸ τὸ φριχτὸ ἐκεῖνο κατοχικὸ ξυλόψωμο, μὲ τὰ ὁποῖα νὰ χορτάσῃ τὸν ἄγριο λιμὸ του! Καὶ μιὰ νύχτα τοῦ Μάρτη τοῦ 1942 ὁ δυστυχισμένος ὁ Γρουπάρης, χωρὶς νὰ τὸ πάρῃ κανεὶς εἶδηση, βρέθηκε νεκρὸς στὸ κρεβάτι του, ἀποκαμωμένος ἀπὸ τὴν

πεινά κι από τη στέρηση. Και ο γιατρός εκλήθηκε, μονάχα για να βεβαιώσει το θάνατό του!...

Αυτή είναι η αδιάφευκτη και θλιβερότατη πραγματικότητα. Και μπορεί ο καθένας να βγάλει τα συμπεράσματά του. Νομίζω όμως, πώς κανείς δεν έχει το δικαίωμα να δικαιολογή τ' άδικαιολόγητα! Ούτε και να συγχέει το νοικοκυρεμένο πνεύμα μιᾶς σενετῆς άποταμιευτικῆς προνοίας, πρὸς τὴν άποκρουστικώτατη φιλάργυρη διάθεση ενός οίονδῆποτε άτόμου!

Κ' ἐξηγοῦμαι. Ἡ άποταμίευσις εἶναι μιὰ φρόνιμη καὶ αξιόλογη προσπάθεια, νὰ προσαρμοσθῆ κανεὶς πρὸς τὸ περιβάλλον, καὶ πρὸς τὶς περιστάσεις. Εἶναι, ἂν θέλετε ἀκόμη, μιὰ ἀξίεπαινη πρόβλεψη, γιὰ τὸ ἄγνωστο καὶ ἄδηλο μέλλον!

Ἡ φιλαργυρία ὅμως, εἶναι μιὰ ἀρρώστια—τῶν γηρατιῶν ἰδίως—σιχαμερή. Καὶ φοβερή. Καὶ ἀνίατη. Εἶναι μιὰ ἐκτρομακτικὴ μορφή τῆς ἐγωπαθείας τοῦ ἀνθρώπου, πὸν γίνεται μοιραία στὴν ἐξέλιξή της. Καὶ ἀποκρουστικώτατη στὸ κατάντημά της! Γιατί, εἶναι ἀνυπότακτη σὲ κάθε λογικὴ! Καταλυτικὴ κάθε συναισθήματος! Παγερώτατα ἀδιάφορη σὲ κάθε ἠθικὸ χρέος, καὶ σὲ κάθε ἄλλην ἀξία, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ χρῆμα! Εἶναι μιὰ καρκινωματικὴ ὑπερβολὴ τοῦ ἐνοστίκτου τῆς αὐτοσυντηρήσεως, πὸν ὀδηγεῖ ἐκεῖνον πὸν θὰ τὸν προσβάλῃ στὴν παραφροσύνῃ τῆς χονσομανίας! Εἶναι μιὰ πραγματικὴ θεομηρία! Κ' ἐκεῖνος—ὅποιος καὶ νᾶναι—πὸν θὰ μολυνθῆ ἀπὸ αὐτήν, δὲν λογαριάζει ἀπολύτως τίποτα! Οὔτε πατέρα! Οὔτε μητέρα! Οὔτε παιδιά! Οὔτε σύντροφο! Οὔτε ἀδελφó! Κανένα, κανένα! Ὅλα καὶ ὄλους, τὰ φτύνει κατὰ πρόσωπο! Καί, σιγὰ σιγὰ, σκοουριάζουν καὶ ἀχρηστεύονται μέσα του, ὄλοι γενικῶς, οἱ τροχοὶ τοῦ ψυχικοῦ του μηχανισμοῦ, ἐκτὸς ἀπὸ κείνους πὸν ἐξυτηρετοῦν τὸ ἀπαίσιο πάθος του!

Ἡ φιλαργυρία εἶναι μιὰ τρέλα πὸν ἄγνωεὶ τὸν ἑαυτό της! Πὸν εἶναι ὅμως τόσο σθενικὴ, καὶ τόσο κυριαρχικὴ, ὥστε εἶναι ἄστεῖο νὰ μιλά κανεὶς γιὰ ὅποιοδῆποτε ἀνθρωπιστικὸ συναίσθημα, γιὰ κείνον πὸν κατέχεται ἀπὸ αὐτήν! Ὁ φιλάργυρος ἄνθρωπος, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβῃ πῶς, ὀδηγεῖται καὶ σέρνεται σιγὰ σιγὰ ἀπὸ τὸ πάθος του, σὲ μιὰν ὀλοκληρωτικὴν ἀπάθεια! Καὶ σὲ μιὰ ζωή, πὸν μπορεί κανεὶς νὰ τὴν χαρακτηρίσῃ ὡς ἡμιφυτικὴ!

Ἄς μὴ συνάγονται λοιπὸν ἐπιπόλαια συμπεράσματα στοργῆς

καὶ τρυφερότητας, ἀπὸ τὸ ἐπίγραμμα ποῦ ἡ γυναῖκα τοῦ ποιητῆ συνέταξε ἢ ἴδια γιὰ νὰ χαραχθῆ, ἔπειτα ἀπὸ τὸ θάνατό του, ἐπάνω στὸν τάφο του!

Κανείς δὲν ἔχει τὴν διάθεση ν' ἀμφισβητήσῃ, πὼς εἶχεν ἐξαιρετικὴ μόρφωση. Καὶ πὼς ἐνόμιζε, κ' ἐπίστευε, πὼς τὸν ἀγαποῦσε! Καὶ ἀκόμη, ὅτι εἶχε μιὰν ἰσχυρὴ προσωπικότητα! Ἰσα ἴσα μάλιστα, γι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸ λόγο, ὑπέταξε καὶ κατεξουσίασε τὸν τρυφερὸ ποιητῆ! Ποῦ, στῆ σύζυγιά του, ὑπῆρξε ἀπλούστατα τὸ δεσποζόμενον ἄτομον. Καὶ ὁ μέγας καὶ σιωπηλὸς ἠττημένος! Γιατί, σὲ κάθε γάμο—εἶναι βέβαιον—πὼς συνάπτεται μιὰ μακροχρόνη καὶ κρυφὴ μάχη! Καὶ ἡ νίκη καὶ ἡ ἐπιβολὴ ἀνήκει πάντα σ' ἐκεῖνον ἀπὸ τοὺς δυὸ συζύγους, ποῦ ξαίρει νὰ τὴν κερδίξῃ...

Ἴσως νᾶμαι κάπως πικρὸς. Μὰ ἡ ἀλήθεια μοιάζει μὲ τὴ δάφνη, ποῦ ἔχει τὰ φύλλα της πικρά. Καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ἔχω ἐξακριβώσει τὰ πράγματα. Καί, ὅσο κι ἂν εἶναι σωστὸ τὸ «ὁ ἀποθανὼν δεδικαίωται», τὸ ἐξομολογοῦμαι πὼς ἀναστατώνομαι, ὅταν συλλογίζομαι τὸν ἀξιοδάκρυτον τρόπο, μὲ τὸν ὁποῖο πέθανε ὁ ἀλησμόνητος φίλος μου, κ' ἕνας ἀπὸ τοὺς καλύτερους ποιητῆς μας!

Ἔ! κι ἂν ἔμενε στ' ἀγαπημένο του νησί, τὴν Σίφρον του! Χίλιοι θὰ τὸν παράστεκαν. Ὅπως τόκαναν, γιὰ τὸν ἄλλον ἐκεῖνον εὐγενικότατον ποιητῆ μας, τὸν Ἀριστομένη Προβελέγγιο⁽¹¹⁾, ποῦ ἦτανε τὸ καμάρι καὶ τὸ εἶδωλον τοῦ νησιοῦ μας. Καὶ τοῦ ἐκάναμε, ὅταν ἦταν ἀκόμη ζωντανός, τὴν προτομή του.⁽¹²⁾

Σὲ κάθε ἐπαφῇ του μὲ τοὺς καλοὺς ἀνθρώπους τοῦ νησιοῦ καὶ μὲ τὸ μοσκοβολημένο τὸ χῶμα του, ὁ Γρουπάρης, ἂν ἔμενε ἐκεῖ, θ' ἀντλοῦσε πάντα καινούργιες δυνάμεις. Μὰ τελευταῖα—ἐπὶ χρόνια πολλὰ—δὲν τὸν ἔβλεπε κανεὶς συντοπίτης του!

Καὶ οἱ ταχυδρομοὶ διηγοῦνται, πὼς, ἂν πήγαινε κανένας στὸ σπίτι του στῆν Καλλιθέα μὲ κανένα καλαθάκι μὲ διάφορα πράγματα ποῦ τοῦστέλναν πότε πότε ἀπὸ κεῖ, γιὰ νὰ τοῦ θυμίζον τὸ νησί του, ποτέ, μὰ ποτέ δὲν τὸν ἔβαζαν μέσα. Παρὰ μισάνοιγε ἢ πόρτα, κ' ἐπρόβαλλε ἕνα χέρι ποῦ τῶπαινε. Καὶ τὴν ξανάκλεινε, χωρὶς κανεὶς νὰ φανερωθῆ... Τόση ἦτανε ἡ ἀπομόνωσή του...

Καὶ εἶναι—χωρὶς ἄλλο—μιὰ πραγματικὴ εἰρωνεία τῆς Μοίρας, πὼς ὁ τάφος, ποῦ τοῦ παραχωρήθηκε ἀπὸ τὸν Δῆμον Ἀθηναίων στὸ Πρῶτον Νεκροταφεῖον, καὶ ποῦ φιλοξενεῖ τώρα τὸ σεπτὸ του

σκλήρωμα, ἀνῆκε προηγουμένως στὸ Σιφνιὸ Γυμνασιάρχην Μιχαήλ Βαμβακερό...

ΠΗΓΗ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΙΚΗΣ ΤΟΥ ΙΔΙΟΜΟΡΦΙΑΣ: Στῆ νεώτερη λογοτεχνική μας καὶ γενικώτερα στὴν πνευματική μας ζωὴ, κανένα φανέρωμα δὲν ἐπροκάλεσε τόσο σφοδρὲς καὶ τόσες ἀντιμαχόμενες συζητήσεις, ὅσο τὸ φανέρωμα τοῦ Γρυπάρη! Πολλοὶ καὶ φανατικοὶ ὑπῆρξαν καὶ οἱ θανμαστές του καὶ οἱ ἀσκητές του!

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν ὀραία καὶ μαρτυρική φυσιογνωμία τοῦ Κλεάνθη Τριανταφύλλου (Ραμπταγᾶ), πού ἡ παλλόμενη ἀπὸ φιλελεύθερο καὶ γνήσιο δημοκρατικὸ πνεῦμα φωνή του, ἐπνίγηκε μέσα στὴν ἄπνοια καὶ τὸ τέλμα τῆς νεκρόφυξης ἐποχῆς του, ἡ Σίφνος εἶχε ἀιφνιδιάσει καὶ πάλι τὴν Νεοελληνική μας πνευματικὴ ζωὴ.

Καὶ ἀσφαλῶς, στὴν ἱστορία τῆς πνευματικῆς μας ἐξέλιξης, εἶναι πάρα πολὺ ἀξιοπρόσεκτο γεγονός, τὸ ὅτι καὶ οἱ τρεῖς σημαντικώτεροι πνευματικοὶ μας πρωτοπόροι καὶ ἀναμορφωτὲς τῆς ὀρθαισθησίας μας —ὁ Μακράκης⁽¹³⁾ δηλαδή, ὁ Ραμπταγᾶς⁽¹⁴⁾ καὶ ὁ Γρυπάρης, ὁ καθένας τους βέβαια σὲ ξεχωριστὸν τομέα— ὑπῆρξαν καὶ οἱ τρεῖς τους Σιφνιοί. Καὶ μάλιστα, ὅτι καὶ οἱ τρεῖς τους προήλθαν ἀπὸ τὴν πολυπληθῆ παροικία τῶν Σιφνιῶν στὴν Πόλη, ὅπου μὲ τὴν πολιτισμένη τους ἀντίληψη, τὴ φιλοπονία τους, τὴν προοδευτικότητά τους, καὶ τὸ ζωηρὸ καὶ φωτεινὸ τους πνεῦμα, ἐπρωτοστάτησαν σ' ὅλους τοὺς τομεῖς, μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων πού ἦσαν ἐγκατεστημένοι ἐκεῖ.

Σιφνιὸς στὴν καταγωγή ὑπῆρξε καὶ ὁ Φώτιος Φωτιάδης, πού ἀνέπτυξε πολυμερέςτατη ἐπιστημονικὴ καὶ κοινωνικὴ δράση, καὶ ὑπῆρξε ἐπὶ ἔτη πολλὰ Πρόεδρος τοῦ «Φιλολογικοῦ Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως», πού, ὅπως εἶναι γνωστὸν εἶχε ἀποκτήσει κῆρος Φιλολογικοῦ Πρυτανείου καὶ Πανελληνίας Ἀκαδημίας. Σιφνιὸς ἦταν ὁ μαχητικώτατος δημοσιογράφος καὶ ἐκδότης ἐκεῖ δυὸ καθημερινῶν ἐφημερίδων, μιᾶς Ἑλληνόφωνης καὶ μιᾶς Γαλλόφωνης, ὁ Δημήτριος Βέλλης. Σιφνιὸς καὶ ὁ Ἑλληνομαθέστατος καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης Λέαντρος Ἀρβανιτάκης. Σιφνιὸς ὁ περίφημος χειροῦργος τῆς Πόλης Τομάζος Σγουρδαῖος. Καὶ ὁ Οἰκονομικὸς ἐπίσης Πατριάρχης Γρηγόριος 7ος. Καὶ στὰ χέρια Σιφνιῶν βρισκόνταν καὶ τὰ περιφημότερα ἐκεῖ

βιβλιοπωλεία, πού, στὰ δύσκολα ἐκεῖνα χρόνια, προσέφεραν μέγιστες ἐθνικὲς ὑπηρεσίες, καὶ διεδραμάτιζαν τὸ ρόλο Παραρτήματος τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας γιὰ τὸν ὑπόδουλο Ἑλληνισμό μας.

Διόλου λοιπὸν δὲν εἶναι παράξενο, ὅτι τὰ εὐγενικώτερα ἐμβόλια, μὲ τὰ ὁποῖα ἐξευγενίσθησαν, ἢ ἔγιναν καρπιμώτερα τὰ ἡμιάργια ἀκόμη κλήματα τῆς Νεοελληνικῆς μας πνευματικῆς ζωῆς, προήλθαν ἀπὸ πρέμνα Σιφναϊκῆς ἀμπέλου, πού εἶχε ἀναπτυχθῆ στὸ γόνιμο ἔδαφος τῆς Πόλης. Καὶ ὅτι, ἀπὸ τὴν κοσμοπολιτικὴ αὐτὴ παλαιόστρα τῆς Σιφναϊκῆς πνευματικῆς ἀλκῆς, —πάνοπλος, ὅπως ἡ Ἀθηνᾶ ἀπὸ τὴν κεφαλὴ τοῦ Δία—ἐξεπέδησε ἓνα πρωτὶ καὶ ὁ Γρουπαρικὸς λυρισμός!

Ἡ ἀπροσδόκητη ἐμφάνιση τοῦ Γρουπάρη στὸ φιλολογικὸ μας στερέωμα, πού τὴν ἐποχὴ ἐκεῖνη ἦτανε κατάφορτο ἀπὸ τὸν καταθλιπτικώτερο σχολαστικισμό, καὶ ἀπὸ μούχλα δασκαλική, ἔκανε τὴν ἴδιαν ἐντύπωση, κ' ἐπροκάλεσε τὸ θαυμασμό ἀλλὰ καὶ τὸ δέος, πού προξενεῖ ἓνας παράδοξος καὶ γοητευτικὸς κομήτης, ὅταν ἐμφανίζεται ἀπροσδόκητα στὸν ἥσυχο νυχτερινὸ οὐρανό.

Ὁ ζεστός, ἀρορεωπός, ἀστραφτερός, καὶ πλαστικὸς του στίχος, μὲ τὴν δλοκληρωμένη μυστικὴ του ὁμορφιά, καὶ μὲ τὴν πλουσιόρροθη λιγνιστικὴ του οἶμα, ἐξάφνιασε κ' ἐξεσήκωσε τοὺς φιλολογικοὺς μας κόκλους. Γιατὶ ἦτανε πρωτόφαντος. Καὶ συνεδύαζε τὴν ἀπλότητα, τὴν δροσιά καὶ τὴν μελωδικότητα τοῦ λαϊκοῦ μας τραγουδιοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἄχραντην ὑποβλητικὴτητα μιᾶς ἐντελῶς νέας Τέχνης! Καὶ γενικὰ μᾶς ἐθύμιζε καὶ τὸ ἐξαίσιο δημοτικὸ μας ἄσμα, ἀλλὰ καὶ Βυζαντινὰ ψηφιδωτὰ καὶ τὰ γλυκὺτα ἀρώματα λησμονημένων Ἑλληνικῶν ἀνοΐξεων...

Ποιὰ ἐπῆρξε ἡ πηγὴ τῆς Τέχνης τοῦ Γρουπάρη... Πῶς ἐχάραξε τὸ δρόμο του, πού τὸν ὀδήγησε «παγκαλόμορφο Νυμφίον» στὸν Ὑμέναιό του μὲ τὴ Μοῦσα... Ποιὸ ἐπῆρξε τὸ καθοδηγητικὸ του ἄστρο στὶς νυκτοπορεύσεις του... Ὅλα αὐτὰ, τᾶχουνε ἀνιστορήσει ὡς τώρα, μὲ ἀρκετὴ πληρότητα οἱ βιογράφοι του.

Ἐγὼ ἐδῶ, αὐτὸ μονάχα θὰ προσθέσω καὶ θὰ διαπιστώσω, πού βλέπω νᾶχη διαφύγει τὴν ἐρευνητικὴ τους ἀξιολογώτατη προσπάθεια. Ὅτι δηλαδὴ τ' ἀνεμοκλώστια καὶ χουσοῦφρατα νοφικὰ πέπλα τῆς Μούσας του, ὁ Γρουπάρης τᾶχει ὑφάνει σὲ Σιφνεϊκὸν ἀργαλειό, καὶ μὲ ἐγγχώριο στημόνι!

Βέβαια. Ἐκ τῆν Πόλῃ μᾶς ἦλθε δημοτικιστῆς πλέον. Ὅταν ὁμως ἐγράφηκε στῆ Φιλολογικῇ Σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου μας, ἐπηρεασμένος καὶ καθοδηγημένος ἀπὸ τὸν Πολίτη καὶ τὸν Χατζηδάκι, τοὺς δυὸ σοφοὺς καθηγητῆς ποὺ συστηματικώτερα ἀκολουθοῦσε τὰ μαθήματά τους, ἐπρόσεξε ἰδιαίτερος κ' ἐμελέτησε, μὲ πίστη φανατικοῦ ἐρευνητῆ, τὴν ἰδιωματικὴ γλῶσσα τοῦ νησιῶ του!

Κάθε χρόνο τότε, μεταξὺ ὄλων τῶν ξηνητεμένων Σιφνιῶν, καὶ ἰδίως στῆν Πόλῃ, κνκλοφοροῦσαν, στῆν ἀρχῇ χειρογράφα, ἀργότερα καὶ ἔντυπα, τὰ περιφῆμα Ἀποκριάτικα Σιφναϊκὰ τραγουδία—κάτι σὰν τὰ σκόλια περὶ τῶν Ἀρχαίων, ποὺ κανεὶς σχεδὸν ἕως τώρα δὲν τᾶχει προσέξει—ποὺ τὰ ἐδημοσίευσεν ὁ ἐκδότης τῆς τοπικῆς ἐφημερίδας «Ἡ Σίφνος» Ν. Καμπάνης (15) ποὺ ἦτανε μαζὶ καὶ ὁ συντάκτης τῆς καὶ ὁ τυπογράφος τῆς καὶ ὁ διανομέας τῆς! Καὶ ὁμως τὰ τραγουδία αὐτὰ εἶναι πραγματικοὶ θησαυροὶ ποιητικοῦ οἴστρου, ὠραίου λαϊκοῦ πνεύματος, πλούσιον γλωσσικῶν ὀλικοῦ, καὶ ἀδρῆς καὶ πλαστικῆς στιχορραγίας! Ἐκκκλοφοροῦσαν ἐπίσης ταχτικά—χειρογράφες κατὰ κανόνα αὐτῆς—διάφορες «ρίμες». Ὅπως ἀποκαλοῦνται ἐκεῖ οἱ πανέξυπνοι σατιρικοὶ στίχοι, μὲ τοὺς ὁποίους οἱ καλοὶ νησιῶτες διακωμωδοῦν ὠραιότατα τὰ διάφορα συμβάντα τῆς καθημερινῆς τοπικῆς ζωῆς! Ἐπίσης δέ, καὶ τὰ τόσο ἰδιότυπα καὶ χαριτωμένα Πρωτοχρονιάτικα κάλαντα. Γιατί, στῆ Σίφνο, δὲν καλαντίζουσι μὲ τὸν στερεότυπο τρόπο, ποὺ τὸ κάνουν παντοῦ. Κάθε παιδί ἐκεῖ, ἀλλὰ καὶ οἱ μεγάλοι, ποὺ θὰ βροῦνε νὰ καλαντίσουν γιὰ κάποιον κοινωφελῆ σκοπὸν, ἔχουσι τὰ δικά του ὁ καθένας κάλαντα!

Ὅλα αὐτὰ, ποὺ, ὅπως εἶναι φανερό, ἀποτελοῦν μιὰ πρωτότυπη λαϊκὴ δημιουργία, ὁ Γρυπάρης, καθὼς ὁ ἴδιος μου τῶχε ὁμολογήσει, τὰ συνεκέντρωνε, καὶ τὰ μελετοῦσε μὲ πολλὴ προσοχή. Ἐπλησίασε ἐπίσης περισσότερο τοὺς ἀνθρώπους τοῦ λαοῦ, καὶ παρακολουθοῦσε στῆν ὁμιλία τους, τὸ τοπικὸ γλωσσάριον, ποὺ εἶναι τόσο πλούσιον, τόσο πολύχρωμον, καὶ τόσο ἐκφραστικόν. Ἐτσι, σὰν πραγματικὴ μέλισσα, ἀπεθησαύριζε τοὺς χυμοὺς τῆς γλωσσοπλαστικῆς ἰδιοφυΐας τῆς Σιφνιακῆς ψυχῆς. Καὶ στὰ χειρογράφα του, ποὺ ἔχω στὰ χέρια μου, ἔχουσι περιωθῆ κάποιον ἀπὸ τὰ γλωσσικὰ αὐτὰ ἀπανθίσματά του!

Ἔτσι ἡ γλωσσική του ἐμπειρία τῆς δημοτικῆς ἐπλάτυνε κ' ἐπλουτίσθηγε μὲ τὰ Σιφναϊκὰ αὐτὰ θησαυρίσματα, πού, μαζί μὲ τὴν ἀσύγκριτη Ἑλληνομάθειά του, καὶ τὴν προσεχτική μελέτη τῆς Ἀλεξανδρινῆς ἰδίως Φιλολογίας, τὸν ὀδήγησαν στὴν κατάκτηση τοῦ ἰδανικοῦ τῆς τελειομορφίας! Καὶ τὸ φανέρωμά του ὑπῆρξε μιὰ ἀναγεννητικὴ δυναμικὴ προσφορά στὴ λογοτεχνία μας, καὶ μιὰ σωστὴ ποιητικὴ ἐπανάσταση, πὸν ἐξάφριασεν ὅλους μὲ τὴ μορφικὴ τῆς πλαστικότητα, μὲ τὴν τεχνικὴ τῆς μαεστορία καὶ μελωδικότητα, καὶ μὲ τὴ γλωσσικὴ τῆς πρωτοτυπία!

Κ' ἐνθυμοῦμαι πῶς, ἓνα ἀπομεσήμερο, πὸν καθόμουν α' ἓνα ἀπόσκιο τοῦ ἐξοχικοῦ μου σπιτιοῦ στὴ Σίγνο, κ' ἐμονολογοῦσα τοὺς στίχους τοῦ Γρυπάρη ἀπὸ τὸ πολυθρόνητο τραγοῦδι του «στὸν ἥσκιο τῆς καρδιάς», ἡ ἐπιστάτισσα τοῦ κτήματός μου—μιὰ πανέξυπνη καὶ πολυέξερη νησιώτισσα, πὸν μᾶκονγε, μοῦ εἶπε σὰν ἐσώπασα—«ὄγοῦ, γιέ μου, ὁμορφο τραγοῦδι πὸν ἦτανε!... ξαναβιώνεις πὸν τ' ἀκοῦς...! Σιφνεῖζο —μαθὲς —εἶναι!... Μὰ ἐγώ, καλότρυχε, πρώτη φορὰ μου τᾶκουσα...» Καὶ ἡ γεμάτη ἀπὸ ἀφέλεια διακήρυξη τῆς καλῆς αὐτῆς νησιώτισσας, πὸν, στὸ ἄκουσμα τῶν στίχων ἐκεῖνων τοῦ Γρυπάρη, εἶχε τὴν αἴσθησι ἐνός πραγματος οἰκείου της, ζωντανοῦ καὶ πολὺ κοντινοῦ στὴ νησιώτικη ψυχὴ της, μᾶς δείχνει ὀλοφάνερα νομίζω, μιὰν ἀπὸ τίς κόριες πηγές τῆς ποιητικῆς του ἐκεῖνης γλώσσας, πὸν ἡ ἰδιομορφία τῆς τόσο πολὺ ἐσκανδάλισε μερικὸν ἀντιδραστικούς!

Καὶ αὐτὴ δὲν εἶναι ἄλλη, παρὰ ἡ αὐτόνομη ποιητικὴ δημιουργία, καὶ ὁ ζωγραφικὸς πλοῦτος, καὶ ἡ ἐκφραστικὴ δύναμις τοῦ Σιφναϊκοῦ δημοτικοῦ λόγου, πὸν ὁ Γρυπάρης ἀπεκάλυψε τὰ χρυσοφόρα του κοιτάσματα. Καὶ μὲ τὴν ἀσύγκριτη σοφία καὶ τέχνη του, τὸν ἐπλούτισε. Τὸν ἐξωοράισε. Τὸν ἐξόψωσε. Τὸν ἐξεπνευμάτισε. Καὶ τὸν ἐκκλωφόρησε, σὰν νεόκοπο Ἑλληνικὸ νόμισμα ἀπὸ καθαρὸτατο χρυσάφι!

Οὔτε λοιπὸν ἀντιαισθητικὸς κατασκευαστὴς νέων λέξεων ὑπῆρξε, ὅπως τὸν ἐχλεύασαν μερικοὶ ἀνίδεοι καὶ φθονεροί! Γιατὶ οἱ περισσότερες—ὅλες σχεδὸν—ἀπὸ τίς λέξεις του, πὸν ἐσκανδάλισαν κ' ἐπροξένησαν σπασμικὴν ὀργὴν κυκλοφοροῦν κοινόχρηστες στὴ γλώσσα τοῦ νησιώτικου λαοῦ μας! Οὔτε κ' ἓνας «ἐπιδεικτικὸς καὶ ξιπασμένος κνηρητῆς παράξενων καὶ χτυπητῶν γλωσσικῶν

μορφῶν», ὅπως εἶπαν ἄλλοι! Ἄλλὰ ἓνας σοφὸς καὶ ἰδεολόγος συνεισφέρων τῷ ἐπαναστάτῃ συντοπίτῃ του Ραμπλαῖ, ποῦ δὲν ἐπρόδωκε οὔτε τὴν καταγωγὴν του, οὔτε τὴν πίστην του! Καὶ γι' αὐτὸ καὶ ἡ προσφορὰ του ἐπῆρξε μοναδική. Καὶ θὰ εἶναι «κτῆμα ἐς αἰεὶ» τῆς Φιλολογίας μας. Καὶ δόξα τοῦ νησιοῦ μας!

ΚΑΠΟΙΕΣ ΠΙΝΕΛΙΕΣ. Στὴ συνομιλία του, ὁ Γρουπάρης εἶχε πάντα του κάποιον δογματισμὸ! Καὶ μάλιστα, συχνὰ ἔπαιρνε ὄφρος διδαχῆς, ὅπως ὁ ἱεροκήρυκας. Αὐτὸ βέβαια προήρχετο καὶ ἀπὸ συνήθεια, ἀπὸ τὴν μακρόχρονη ἀσκηση τοῦ διδασκαλικοῦ του ἐπαγγέλματος, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν αὐτοσυνείδηση ποῦ εἶχε τῆς ὑψηλῆς του πραγματικῆς σοφίας. Ὅσον ὥρα μιλοῦσε, ὁ χρωματισμὸς τῆς φωνῆς του ἔμενε πάντα ἀναλλοίωτος. Καὶ χωρὶς νὰ κλιμακώνεται, συνεχιζόταν σταθερὸς, μὲ τὸν ἴδιον πάντοτε τόνο!

Ἐνῶ ὁμως, ὡς συζητητῆς, ἦταν ἡρεμὸς καὶ γλυκὸς, καὶ σπανιότατα θύμωνε, ὡς Σχολάρχης στὴ Σίφρο ἦταν ἀσθηρὸς. Καὶ δὲν ἐδίσταζε καμιὰ φορὰ, σπανιότατα ὁμως, μαζί μὲ τὴν σοφίαν του καθοδηγητικὴν διδασκαλίαν πρὸς τὴν νεότητα, νὰ τῆς προσφέρῃ, ὅταν ἐπίστευε πὼς χρειάζονταν καὶ μερικὸς ἐλαφροὺς ραβδισμοὺς! Τὰ παιδιὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ σχολείου τῆς Σίφρου, καὶ τὸν ἐσέβονταν πολὺ, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐφοβοῦντο λίγο. Κι ὅταν τὸν ἔβλεπαν ἀπὸ μακρὰ ἔτρεχαν νὰ κρυφθοῦν.

Κυρίως ὁμως προσπαθοῦσε νὰ ξυπνήσῃ τὴν φιλοτιμίαν τους, καὶ τὴν ἐθγενικὴν ἀμίλλα μεταξὺ τους. Κι ὅπως μοῦ διηγεῖτο ὁ σοφὸς συντοπίτης μου καὶ ἐξόχον κύριος Ἀκαδημαϊκὸς μας Γ. Μαριδάκης, ποῦ ἦτανε μαθητῆς του, κάποτε τὸν ἐπῆρε ἀπὸ τὴν πρώτη τάξη, ὅπου φοιτοῦσε τότε, καὶ τὸν ἔφερε στὴν αἴθουσα τῆς τρίτης γὰρ νὰ διαβάσῃ μπροστὰ σ' ὄλους τὸ κείμενον τοῦ Γαλλικοῦ τους Ἀναγνωσματοαρίου, καὶ νὰ τοὺς φιλοτιμήσῃ ἔτσι...

Στὶς κοινωνικὰς του σχέσεις ἐπίσης, δὲν ἦταν διόλου εὐζωλὸς. Οὔτε καὶ βολικὸς. Εἶχε πάντα του μιὰ χαρακτηριστικὴν δειλία καὶ διατηροῦσε κάποιαν ἐπιφύλαξιν, ποῦ πολλὰς φορὰς ἔμοιαζε σὰν ἀγοραφοβία. Καὶ ὅταν συχνὰ τόσοσιν ἐγώ, ὅσον καὶ ὁ ἀξέχαστος συντάκτης τοῦ Ἱστορικοῦ μας Λεξικοῦ Νικόλαος Δεκα-

βάλλας (πὸν ἂν ὁ ἀναπάντεχος σκοτασμός τοῦ φωτεινοῦ του πνεύματος καὶ ὁ πρόωρος θάνατός του δὲν τὸν ἐστεροῦσε τόσο νωρίς καὶ ἀπὸ τὴν οἰκογένειά του καὶ ἀπὸ τὴν Ἐπιστήμη, θ' ἀπέβαινε ὁ ἀντάξιός διάδοχος τοῦ Γ. Χατζηδάκι πού, ὅπως ξαίρω ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν σοφὸ καθηγητὴ, τὸν προώριζε ὡς διάδοχό του), ἐδοκιμάσαμε κάποτε νὰ τὸν τραβήξουμε σὲ κάποια τοπικά μας ξεφαντώματα, δὲν τὸ κατορθώσαμε σχεδὸν ποτέ. Παρ' ὅλη τὴν ἐπιμονή μας!

— Τί νὰ μὲ κάνετε ἐμένα, μᾶς ἔλεγε. Ἐγὼ οὔτε πίνω. Οὔτε τραγουδῶ. Οὔτε καὶ ξαίρω καθόλου νὰ χορεύω! Μακάρι νὰ τὸ μπορούσα... ὅπως ἐσεῖς, πὸν σᾶς ζηλεύω... Καὶ τὸν κάβο νὰ μὲ βάλετε νὰ πιᾶσω... καὶ αὐτὸ δὲν θὰ τὸ καταφέρω... Καὶ δὲν θὰ ξαίρω νὰ τὸν βαστῶ. Καὶ τὰ παιδιὰ, πὸν θὰ μὲ βλέπουν νὰ στριφογυρίζω ἄρυστα, σὰ νὰ τρυγοπατῶ... θὰ ξεκαρδιζονται στὰ γέλια... Ἄφηστε λοιπὸν ἐμένα... Τί νὰ μὲ κάνετε;...».

Κι ἔτσι ἀπόφευγε πάντα του.

Μόνο, μιὰ καὶ μοναδική φορὰ, θυμοῦμαι πὸν τὸν καταφέραμε κ' ἦλθε σὲ κάποιο τρελοπανηγύριό μας, στὰ Σάμπελα. Κ' ἐκεῖνο πραγματικῶς τὸ βράδυ, τὰ πρόσχαρα καὶ ξέγνοιαστα νιάτα τοῦ νησιοῦ μας, λίγο ἔλειψε, ἀπὸ τὸ ὀλονόκτιο χοροκόπημά τους καὶ σαρτοκόπι τους—μὲ τὸν περίφημο τότε βιολιντζή Ἀντιλαβή—νὰ ξεθεμελιώσουν κυριολεκτικῶς τὴ μεγάλη πλακόστρωτη ἀδλὴ τοῦ ἀρχοντικοῦ πὸν μᾶς ἐφιλοξενοῦσε. Ὁ Γρουπάρης ὁμοίως, δὲν ἐσηκώθηκε καὶ τότε ἀπὸ τὴ θέση του... Ἦτις ὁμοίως ἀρεκέτα. Κ' ἐχαιρότανε τὸ παραλόγιασμα μᾶς σὰν παιδί, γελαστός καὶ σιγοτραγουδώντας!.. Καὶ τώρα, ὅστερα ἀπὸ τόσα χρόνια, κάθε φορὰ πὸν διαβάξω τὴν περίφημη Σάτιρά του, μεστῶνει μέσα μου ἢ λαχτάρα τῶν περασμένων ἐκείνων ὀραίων καιρῶν, καὶ βαθαίνει ἢ συγκίνησή μου. Γιατὶ τὸ ἐξάισιο ἐκεῖνο τραγούδι του—γιὰ μένα—τίποτε ἄλλο δὲν εἶναι παρὰ μιὰ ἀριστουργηματικὴ καὶ ἀποπνευματωμένη ζωγραφιὰ τῆς θεοτρελῆς ἐκείνης βραδυᾶς «πὸν οἱ ἀκακίες τῆς ἀρχοντικῆς ἀδλῆς μᾶς ἔρραιναν μὲ τὰ μῦρα τους...». «Ἐνα πλεούμενο, μ' ἀνοιχτὰ πανιά, ἐπεροῦσε μακρὰ στὰ νερὰ πὸν ἔλαμπαν...», καὶ «τὸ εὐθθυμο πνεῦμα, μᾶς εἶχε πειράξει τὴ δύναμη τοῦ νοῦ...!».

Ὁ Γρουπάρης, ἀντίθετα πρὸς τὸ ποιητικὸ του ἔργο, πὸν τὸ

ἐστόλισε βασιλικά, ἦταν στήν ἐξωτερική του παρόσταση ἀπλός, ἀνεπιτήδευτος, καί ἴδιως καμιάν ἀπολύτως χτυπητήν ἐκζήτηση. Ἐφρόντιζε ὅμως κ' ἐπρόσεχε πολύ, νᾶναι πάντα του καλοβαλμένος, καί καλοστεκούμενος. Καί τὸ παρουσιαστικό του ἦταν ἀρχοντικό κ' ἐπιβλητικό. Τὸ ἀνάστημά του κανονικό. Τὸ πρόσωπό του, ἠλιοπαρμένο. Καί τὸ κορμί του ὀλοῖσιο, σὰν νεόβλαστο λουμί. Καί μᾶλλον στεγνό, καί λιπόσαρκο. Κι ὅταν ἐπερπατοῦσε, τὸ βᾶδισμά του ἦταν ἀργό, κανονικό, κι ἐλαφρότατα λικνιστικό, λὲς καί μετροῦσε τὰ βήματά του. Ὅπως πραγματικά τῶκανε πάντα του κάποιος παράδοξος συντοπίτης μου, ὁ Ἄντωνιὸς τοῦ Δόλωμα.

Στὴν ὄψη του ὁ Γρουπάρης ἦταν πάντα ἡρεμος, καί δὲν εἶχε οὔτε παράφορους ἐνθουσιασμούς, οὔτε καί σκληροὺς φανατισμούς. Τότε μόνο ἡ φωνή του ἐξωήρευε στὴ συνομιλία του, καί γινότανε θερμὴ καί παλμική, ὅταν ἡ συζήτηση ἦτανε γιὰ τοὺς κλασσιζοὺς μας. Τότε ἡ φυσιογνωμία του ἐλαμπάδιαζε. Κ' ἐρητόρευε, λὲς καί κάποια συγγρατημένη ὡς ἐκεῖνη τὴ στιγμή νεορομὰνα ἐξεσποῦσε μέσα του... Καί τὰ λόγια του ἀνάβρουζαν στὰ χεῖλη του κυματιστά καί κοχλακιστά, πραγματικοὶ θησανροὶ πολυξαιρης σοφίας. Κι ὅσοι τὸν ἄκουγαν ἐπλημμύριζαν ἀπὸ θάμβος, καί ἀπὸ χαρά. Κ' ἔχει δίκιο ὁ ἐξαίρετος βιογράφος του Βαλέτας, ποὺ λέγει, ὅτι «τὸ ἀρχαῖο πνεῦμα τὸν ἔκανε μύστη του» καί ὅτι «βροῆζε τὴν καλύτερη κατανόησή του στὴ νεοελληνική του ψυχή...».

Ὁ τρόπος τῆς ζωῆς τοῦ Γρουπάρη ἦταν κλειστός. Καί μονότονος. Τὰ οικογενειακά του βᾶση μεγάλα. Αὐτὸς ἦταν ὁ στύλος τοῦ σπιτιοῦ του. Καί τὸ δασκαλίκι τὸν ἐβάραινε. Γιατί, ἐδυσυνείδητος ὅπως ἦταν, ἐδοῦλενε μὲ πίστη θρησκευτική. Καί εἶχε τὴ συνείδηση μιᾶς πραγματικῆς στρατείας του. Γι' αὐτὸ, κι ὅταν ἀκόμη ἀρρώστανε, προσπαθοῦσε νὰ μὴ λείψῃ ποτὲ ἀπὸ τὸ σχολεῖο του... Κ' ἔτσι οἱ μέρες του ἐκλυόσανε μονότονες— «Σὰν χιόνι, ἐπάνω στὰ χιόνια...», ὅπως ἔλεγε. Δουλιά. Καί διάβασμα, πολὺ, παραπολύ! Ἡ θάλασσα τοῦ ἄρρεσε ὑπερβολικά. Ἡ ἀπεραντωσόνη τῆς τὸν ἐμεθοῦσε, καί τοῦ χάριζε τὸ ἐντονώτερο συναίσθημα τῆς ἐλεύθερης κίνησης καί τῆς δύναμης. Ὁρρες πολλὲς μποροῦσε νὰ κάθεται σὲ κάποιο θαλασσοδαρμένο βράχο,

καὶ νὰ τὴν χαίρεται. Τὸν Αὔγουστο, ὅταν κατέβαινε μὲ τὸ σπι-
τικό του στὸ Μάϊνα, κάθε δειλινὸ σχεδόν, ἔπαιρνε ἓνα καλαμίδι,
κ' ἔπαινε κάποιο πάτημα, γιὰ νὰ παρῆ φένη... Καὶ λέω δη-
θεν γιὰτὶ δὲν ἤξαιρε οὔτε νὰ δολῶνη. Κι ἂν μάλιστα καμιὰ φορὰ,
ἔπαινε κανένα γύλο ἢ καμιὰ πρᾶσινάλα, τίς περισσότερες φορὲς
τοῦ ξεγλιστροῦσε, καὶ ξανάπεφτε στὴ θάλασσα. Καὶ ἡ χαρὰ του
τότε ἦτανε μεγάλη, ὅταν ἔβλεπε τὸ μικρὸ παράκι, σαστισμένον
ἀπὸ τὴν ἀνέλπιστη σωτηρία του, νὰ σκιωτᾶ μέσα στὰ γαλανὰ
νερά... καὶ νὰ χάνεται στὰ βάθη τους...

Πάντα, στὴν παρική του αὐτῆ, ἐβαστοῦσε μαζί του κάποιο
βιβλίον. Καὶ μολόβι, καὶ χαρτί. Καί, ὅσον καιρὸ βαστοῦσε τὸ
καλαμίδι, τὰ ἐπέτρωνε πάντα δίπλα του μὲ κάποιο λιθαράκι,
γιὰ νὰ μὴν τοῦ τὰ πάρη ὁ ἄνεμος. Κι ὅπως φαίνεται, τίς ὥρες
αὐτὲς ἐτρογῶσε ἀπὸ τὴ θάλασσα τὴ δροσιά της...καὶ τὰ μουσικὰ
της ῥίγη. Κι ἂν δὲν ἔπαινε ψάγια, ἐγύριζε πάντα στὸ σπῆτι του
μὲ συγκομιδὴ ὀρεινότερη. Κάποιον δηλαδὴ ἀστραφτερὸ καὶ
σπαρταριστὸ στίχο, πὺν τὸν ἐγράφει ἀπὸ τὴ μέσα του θάλασσα
τῆς Ἀρμονίας καὶ τῆς Ὁμορφίας...

Ο ΕΡΩΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ. Παρὰ τὴ σημαντικὴ διαφορὰ ἡλι-
κίας πὺν μᾶς χωρίζε, ἓνας ἐγκάρδιος δεσμὸς ἀμοιβαίας ἀγάπης
κι ἐκτίμησης μὲ συνέδεσε μὲ τὸν ἀλησμόνητο ποιητὴ. Στὴν κα-
λωσύνη του, καὶ τὴ λεπτότητα τῆς συμπεριφορᾶς του ἀπέναντί
μου, τοῦ ἀνταπέδιδε ἓνα βαθύτατο πάντα μου σεβασμὸν, καὶ τὴν
ὀλόφυξη ἀφοσίωσή μου.

Τὰ καλοκαίρια, πὺν συναντιόμαστε ταχτικά στὴν ἀγαπητὴ
μας Σίφνο, κάθε βράδον σχεδόν βλέπομαστε. Καὶ μαζί κάναμε
τὸν περίπατό μας, πὺν συνήθως ἦτανε κοντινός. Καμιὰ φορὰ
ὅμως, ἐπιχειροῦσαμε καὶ μακρονότερες ἐκδρομὲς σὲ διάφορα
ἐξοχικά μέρη τοῦ νησιοῦ, πὺν ἐκεῖνος, μὲ τὸ ἀλάθευτο αἰσθη-
τικό του κοιτήριον, εἶχε ἐπισημάνει τὴν ὁμορφιά τους. Ἡ συνη-
θισμένη ὅμως προτίμησή του ἦτανε ἡ Πλάκα τοῦ Πατέρα, μιὰ
ἀνοιχτόκαρδη τοποθεσία τοῦ Ἀρτεμώνα, ἀπὸ τὴν ὁποία τὸ θαῶμα
τοῦ Αἰγαίου τὸ ξεχωρίζεις ἐμπρός σου, ὡς ἓνα λαμπερὸχρῶμον
περοσζέ, πὺν ἀπαλοδένεται μὲ τὰ μαιωνδικὰ καὶ καλογραμμένα
ἀκρογιάλια τοῦ νησιοῦ.

—“Ο Θεός, μοῦλεγε, ἔπλασε τὸν ἄνθρωπο, ὄχι γιὰ νὰναι κλεισοσπίτης, ἀλλὰ γιὰ νὰ βλέπη τὸ μεγαλεῖο τοῦ κόσμου του, καὶ νὰ τὸν δοξάζῃ... Μὰ καὶ ἡ ὁμορφιὰ τοῦ κόσμου εἶναι γιὰ τὴν ψυχὴ μας τὸ καλύτερο βάλσαμο. Ἐνα ὁμορφο τοπίο, μπορῶ νὰ σοῦ πῶ, ὅτι ἀξίζει ὅσο καὶ μιὰ πολὺ γλυκεῖα μουσική...».

Ἐο ποιητὴς εἶχε πλέον τὴν ξεχωριστὴ του θέση στὸ Νεοελληνικὸ μας Παρνασσό. Εἶχε φανερωθῆ γεμάτος ζωτάνια, πρωτοτυπία, μυστικὸ βάθος, πλαστικότητα, παραμυθένια γοητεία! Καὶ ἡ δύνاميκὴ καὶ ἀναγεννητικὴ αὐτὴ προσφορὰ του στὴν ποίησή μας, μὲ τὶς ὁμορφοντίες τῆς φραστικῆς χλιδῆς στὸ στίχο του, καὶ μὲ τὸν κλασσικὸ γλυκόρεστο λυρισμὸ του, εἶχε ἀναστατώσει ὅλο τὸ φιλολογικὸ μας κόσμο, ποῦ εἶχε ξαφνιαστῆ ἀπὸ τὴν τόλμη κι ἀπὸ τὴ γαλῆρια ἀτοπεποίησή του.

Κι ἐγώ, νέος ἀκόμα, ἔβλεπα στὸ πρόσωπό του, καὶ τὸν μεγάλο σοφό, καὶ τὸν ἀσύγκριτο ποιητὴ, ποῦ, σὲ μιὰν ἐποχὴ ἀναιμης πνευματικῆς ζωῆς καὶ ρηχῆς αἰσθηματολογίας, μᾶς ἔδωσε μιὰν ἐντελῶς καινούργια ποίηση, γεμάτην ἀπὸ πολὺχυμη γεύση.

Ἡ συντροφιά του δὲν μ' ἐγοήτευεν ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ μ' ἐκόλανε, καὶ μὲ καταπλημμυροῦσε ἀπὸ χαρὰ καὶ ὑπερηφάνεια. Τὰ τραγοῦδια του, ποῦ τὰ διάβαζα καὶ τὰ ξαναδιάβαζα, ἦταν γιὰ μένα, καὶ τὴν πνευματικὴ μου τότε αἴσθησι, θαυρωτικά. Κ' ἐπίστενα ἀκόμη, πὼς ὁ ἐξαίσιος νησιώτικος πολιτισμὸς μας βροῆκε στὸ Γρουπάρη τὸ γλυκύτατο βρόδο του, ποῦ θὰ τὸν παραδώση στοὺς αἰῶνες τρισμακάριστο πλέον, καὶ ἀθάνατο!

Καὶ σήμερα, ποῦ μὲ τὴν ἀπόσταση πλέον τοῦ καιροῦ ποῦ ἔχει ἐν τῷ μεταξὺ διαρροῦσει, ἀντιμετωπίζω μὲ ἡρεμία καὶ μὲ ψύχραιμην ἀντικειμενικότητα, τὴ στενή μας τότε ἐκεῖνην ἐπαφή, αἰσθάνομαι, πὼς ἡ συντροφιά του καὶ ἡ φιλία του ὑπῆρξαν γιὰ μένα μιὰ πραγματικὴ εὐλογία τῆς Μοίρας, ἑνας καθηχητικὸς ἐγκλεισμὸς ἀμνήτου μέσα στὸν ἄγιο ναὸ τῆς Τέχνης, καὶ μιὰ βαθυσήμαντη κατὰ πάντα μαθητεία μου στὸ νόημα τῆς Ζωῆς καὶ τοῦ Θανάτου! Τέτοιοι—χωρὶς ἄλλο—θὰ ἦσαν καὶ οἱ πρωτοχριστιανικοὶ ἐκεῖνοι «ἀναβλέποντες» (16), ποῦ ἐμπρὸς στὸ ἀποκαλυπτικὸ φῶς τῆς νέας Ἀλήθειας, ἐνοιωθαν ν' ἀλλάξῃ ὅλως διόλου ἡ πνευματικὴ τους αἴσθησι καὶ ὄρασι!...

Ἐο ἄπειρος ὁμως αὐτὸς σεβασμὸς μου, καὶ ἡ ἀγάπη μου

αυτή πρὸς τὸν ἀλησμόνητο ποιητή, αἰσθάνομαι πὼς δὲν μ' ἐμπο-
δίξει τώρα, γὰ φανερώσω μερικά περιστατικά τῆς ἐφήμερης ζωῆς
του, πὸν ἴσως θὰ φωτίσουν περισσότερο τὸ ἔργο του, καὶ θ' ἀπο-
κρουπτογραφήσουν τὴν κλειστή, καὶ κάπως Σιβυλλικὴ ψυχικὴ
του φυσιογνωμία.

Γιατὶ εἶναι βέβαιο, πὼς κάποια ἀπλᾶ καὶ συνηθισμένα γεγο-
νότα τῆς καθημερινῆς ζωῆς, μποροῦν νὰ κάνουν διαφανέστερη
τὴ στέρεη καὶ στεγανὴ σαρκινὴ μας ὑπόσταση, καὶ μᾶς ἐπιτρέ-
πουν—ὅπως τὸ γυαλὶ στὴ θάλασσα—νὰ διακρίνουμε τὴν ἐξωτικὴν
βλάστηση, πὸν σαλεύει ἀθώρητη στοὺς σκοτεινοὺς ψυχικοὺς
μας βυθοὺς.

Στὸν κόσμον μας αὐτὸ πὸν εἶναι ἓνα σύμβολο καὶ μιὰ ἀνταύ-
γεια τῶν φωτεινῶν δρόμων τοῦ πνεύματος, δὲν ὑπάρχουν δρι-
ζοντες ἀπολύτως κλειστοί! Τὸ ἄγνωστο γίνεται, καὶ θὰ γίνεται
σιγὰ σιγὰ γνωστό! Ἡ διεξόδυσή μας ὅμως στὸ μυστήριον τῆς
πνευματικῆς ζωῆς δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ ἀλλοιώτικα, παρὰ διὰ
μέσον τῆς ἑλικῆς μας ὑπόστασης! Καὶ ὀλοφάνερος καὶ ἀκατά-
λυτος εἶναι ὁ δρόμος πὸν ἐνώνει τὸ σῶμα μας μὲ τὴν ψυχὴν μας!

Ἀπὸ ὅσους ἔγραψαν ὡς τώρα γιὰ τὸν Γρουπάρη, περισσότερο
ἀνεπιφύλακτος ὑπῆρξε ὁ στενότερος ἀπὸ τοὺς φίλους του Γιάν-
νης Βλαχογιάννης (17) πὸν μᾶς ἔδωκε μιὰν εἰκόνα του, πλημ-
μυρισμένην ἀπὸ τὸ φῶς τῆς ἀγάπης του, ἀλλὰ καὶ μὲ χρώματα
φυσικά. Γιατὶ πίνακες χωρὶς σκιὰς δὲν ἤμποροῦν νὰ ὑπάρξουν,
κι ἂν ἐπιχειρήσῃ κανεὶς νὰ τοὺς δημιουργήσῃ, θ' ἀποπνέουν μιὰ
ἀποκρουστικὴν ψυχρότητα! Οἱ ἄνθρωποι, ὅσοδήποτε μεγάλοι
κι ἂν εἶναι, τελείως οὐράνιοι δὲν ἤμπορεῖ νὰ γίνων. Καὶ ὁ Γρου-
πάρης εἶχε κι αὐτὸς σάρκα, καὶ ὀστά, καὶ αἷμα, πὸν ἔβραζε
μάλιστα κάποτε τὸ τελευταῖον αὐτό, «σὰν μούστος γλυκοπίπε-
ρος...» Δὲν εἶναι λοιπὸν ἀνευλάβεια πρὸς τὴ μνήμη του, ὅπως
ἴσως θὰ τὸ νομίσουν μερικοί, ἂν τὸν παρουσιάσω κ' ἐγώ, χωρὶς
τὴν τήβεννο τῆς ἀγέλαστης Σχολαρχικῆς του ἀξιοπροεπειίας καὶ
σοβαρότητας.

Καὶ πρῶτα πρῶτα, πιστεύω, πὼς τοὺς φτασμένους καὶ τοὺς
καθιερωμένους πλέον—ὅπως ὁ Γρουπάρης—τίποτα δὲν ἤμπορεῖ
νὰ τοὺς βλάψῃ. Τὸ θεῖον δῶρον τῆς ἐμπνευσης μᾶς φανερώνεται, καὶ
χαράζει τὸ δρόμον του, ἀνάμεσα ἀπὸ μύριες πάντα παραδοξό-

τητες! Ὅπωςδήποτε ὁμως, τὸ πέρασμα κάθε δημιουργικοῦ πνεύματος ἀπὸ κοντὰ μας, μοιάζει σὰν μὴν Ἔνοιαν, πὸν μοσχοβολᾷ καὶ ἐξωραΐζει τὴ ζωὴ μας αὐτή. Καὶ τὸ ἔργο τους, πὸν σὰν βασιλικὸ θησαυρὸ μᾶς κληροδοτοῦν, νομίζω πὸς ἀποτελεῖ τὴν παντοτεινὴ τους δικαίωση!

Ἔπειτα, καὶ ἂν ἐσφαλαν ἀκόμα, καὶ ἂν ἐλάβησαν—ποῦ καὶ ποῦ—πραγματικά, γιατί θέλομε νὰ ξεγροῦμε, πὸς ὅλοι μας ἀνεξαιρέτως ἔχουμε τὶς ἀνθρώπινες ἀδυναμίες μας; Καὶ ὅτι καὶ ὁ λαμπρότατος Ἡλιος ἀκόμα ἔχει καὶ αὐτὸς ἀφθονες μαῦρες καὶ σκοτεινὲς κηλίδες, πὸν χωνεύουν ὁμως καὶ χάνονται ὅλες, μέσα στη διάπυρη καὶ φωτεινὴ μᾶζα του; Καί, ἀφοῦ ὁ καλὸς Θεὸς μᾶς ἔπλασε ἀπὸ χῶμα, γιατί εἶναι ἄραγε τόσο θανάσιμο ἀμάχημα νᾶναι κανεὶς «χοϊκὸς καὶ σαρκικὸς», καὶ νᾶχη «βιοθεωρία ἡδονιστικὴ», ὅπως ἀπροκάλυπτα ὁμολογεῖ καὶ ὁ βιογράφος του Βαλέτας, ὅτι εἶχε ὁ Γρουπάρης; (18)

Μὲ ὅσα λέγω ἐδῶ, κάθε ἄλλο βέβαια ζητῶ, παρὰ νὰ δικαιώσω κάθε ἀγαλίνωτο ἐρωτισμὸ, καὶ κάθε ξέφρενο καὶ παράφορο αἰσθησιασμὸ. Κανένας λογικὸς καὶ μὲ μέτρα φρενῶν ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ νὰ ἐπιδοκιμάσῃ ποτὲ τὸν ἐκφυλο ἐκείνον ἡδονιστὴ, πὸν σπαταλᾷ στὸν ἄνεμο καὶ στὸν καπνὸ τὴ δημιουργικὴ του ζωτικότητα, καὶ τὴν ἀνδρική του ἀλγή, ἀτιμάζοντας καὶ ἀχρειώνοντας τὴ θεία εἰκόνα του!

Πιστεύω ὁμως, ὅτι μᾶς ἐπιβάλλεται ν' ἀντιμετωπίζουμε μὲ περισσότερη δικαιογνωσία τὸ ζήτημα αὐτό. Γιατί ἡ ἔννοια, ἡ χαρά, καὶ ἡ μέθη τῆς ἡδονῆς, «ὁ λυρισμὸς», ὅπως τὸν λέγει σὲ κάποιο ὠραῖο τραγούδι του ὁ Γρουπάρης, εἶναι νόμος θεμελιακὸς καὶ μυστηριακὸς τῆς ζωῆς μας αὐτῆς. Καὶ κάθε πλάσμα ζωντανό, ἀπὸ τὸ πρωτόζωο καὶ τὴν ὑποτοπώδη φυτικὴ λειχήνα, ὡς τὸν ἄνθρωπο, αἰσθάνεται τὴν ἀκαταμάχητη ἀνάγκη καὶ τὴν ἐνστικτώδη ἡδονιστικὴ ροπή νὰ πολλαπλασιασθῇ καὶ ν' αὐξηθῇ...

Πολλὰ ἦσαν τὰ περιθρυλούμενα καὶ περιαδόμενα κατορθώματα τοῦ Γρουπάρη, πὸν μὲ διακριτικὰ ψιθυρίσματα ἔξαναν τότε τὸ γέρο τοῦ νησιοῦ, καὶ τὸν ἐμφάνιζαν σὰν ἕναν ἀσυγκράτητο χαροκόπο, καὶ πολύδωπο θησαυριστὴ τοῦ μάταιου καὶ τοῦ περαστικοῦ!

Μὰ ἀπὸ τὰ σπερμολογούμενα αὐτὰ ξεφαντώματα τοῦ μεγάλου

λον μας ἁμαρτωλοῦ, δὲν θ' ἀναφέρω ἐδώ, παρὰ ἐκεῖνα μονάχα, πὸν τᾶχω ἐξακριβώσει ὁ ἴδιος καὶ τὰ ξαίρω ὡς ἀπολύτως ἀληθινά, καὶ θετικὰ καὶ ἀναμφισβήτητα.

Κ' ἓνα ἀπὸ τὰ περίεργα ξεστρατίσματά του, πὸν εἶχε πραγματικὰ προκαλέσει πολὺν σούσουρο μέσα στῆ στενὴ καὶ πολιτισμένη κοινωρία τοῦ νησιοῦ ἦτανε τὸ ἐξῆς.

Κάθε καλοκαίρι ὁ ποιητὴς κατέβαινε μὲ τὴ φαμίλια του νὰ περάσουν τὶς Ἀύγουστιάτικες ζέστες στὴν ἀγαπημένη του ἀκρογιαλιά τοῦ Μάϊνα, πὸν βρίσκεται στὸ ὄραϊο καὶ γραφικώτατο προσκόνημα τῆς Παναγίας τῆς Πονλάτης. Ἡ ἀκρογιαλιά αὐτὴ εἶναι πολυσύχραστη, γιὰτὶ εἶναι ἡ κοντινότερη πρὸς τὸν Ἄρτεμόνα.

Ὁ Γρυπάρης λοιπόν, εἶχε τὴ συνήθεια νὰ πιάνη κάποιον πόστο ψηλά, κ' ἐκεῖ, κρυμμένος πίσω ἀπὸ φουντωτοὺς κι ὀλοπράσινους σκοίνους, «νὰ βεγλίξει» τὶς γυναῖκες καὶ τὰ κορίτσια, πὸν κολυμποῦσαν ἀπὸ κάτω!

Μάλιστα, γιὰ νὰ τὶς ἀναγκάσῃ νὰ φανερώσουν τὰ κρυμμένα μέσα στὰ θαλασσινὰ νερὰ κάλλη τους, ἔριχνε ἀπὸ ψηλὰ μικρὲς πετρίτσες, πὸν ἔπεφταν τριγύρω τους καὶ τὶς ἐξάφνιαζαν. Τρομαγμένες φυσικὰ ἐκείνες, ἀνασηκώνονταν σὰν ἀναδεδόμενες Ἄφροδίτες, κ' ἔραχναν μὲ ἀγωνία νὰ βροῦν ποιὸς εἶναι ὁ σύγχρονος Δίας, πὸν τὶς πλευρίζει σὰν πετροβροχή, ὀρεγόμενος τὴν ὁμορφιά τους. "Ὡς πού, στὸ τέλος τὸν ἀνεκάλυψαν...κ' ἔσταματήσε...

Κάποτε μάλιστα, δὲν ἀρκέστηκε μόνο στὴν «ἐξ ὕψους» αὐτὴ ἐπισκόπηση τῆς καλλίγραμμης γυμνῆς ὠραιότητος, μὰ τόλμησε καὶ κάτι περισσότερο. Ἐκολούπησε δηλαδή, κ' ἐπροχώρησε ἀπὸ τὰ θαλασσινὰ πατήματα τοῦ Μάϊνα, ὡς τὴ μεγάλη Ἄβουλάδα. Ἔτσι ὀνοματίζεται κάποια ξέρα, πὸν μόλις ἐξέχει ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τῆς θάλασσας, καὶ ἀπέχει πεντέξη ὀργιές μόνο ἀπὸ ἓνα μικρὸ καὶ χαλικόστρωτο μυχὸ τοῦ γιαλοῦ, πὸν ἐπειδὴ τὰ νερὰ ἐκεῖ εἶναι ἄβαθα, τὸν χρησιμοποιοῦν οἱ γυναῖκες καὶ τὰ μαθα παιδιὰ καὶ σὰν ἀποδυτήριο καὶ γιὰ νὰ κολυμποῦν. Εἶναι τὸ περίφημο γιὰ ὅλους μας «Κορακάκι». Γιὰτὶ ἐκεῖ ἐπρωτογνωρίσαμε τὴ συγκλονιστικὴ χαρὰ τῆς πρώτης ἐπαφῆς μας μὲ τὸ κῶμα καὶ

μέ τῆ θάλασσα. Καί ὀνοματίστηκε ἔτσι, ἀπό κάποιο μαυρόθωρο βραχάκι, πού βρίσκεται ἀκριβῶς στήν ἐμπασιά του.

Ὁλόγγυμος λοιπόν καί ὀλοσιτίσιδος ὅπως ἦταν, ἀνέβηκε πάνω στήν ξέρα, ἐστρογγυλοκάθησε, καί μέ ἀπάθεια Φακίση ἔκανε τήν ἡλιοθεραπεία του... Οἱ γυναῖκες ὅμως καί τὰ κορίτσια πού τήν ὤραν ἐκεῖνη κολυμποῦσαν, στή γυμνική αὐτή ἐπίδειξη τοῦ Γρυπάρη ἀναστατώθηκαν. Κ' ἐχάλασαν κυριολεκτικῶς τόν κόσμο ἀπό τὰ ξεφωγητά τους.

Μιά μάλιστα ἀπ' αὐτές, ἡ Κατίνα Ψ..., πού κατὰ σύμπτωση ἦταν καί ἡ ἀσημύτορη, ἄρχισε καί νά τόν πετροβολᾷ... Καί ὁ ποιητής ξεκαοδισμένος ἀπό τὰ γέλια, ξαναβούτηξε στά γαλανὰ νερά, κ' ἐξανοίχθηκε μακρῶνὰ πρὸς τὸ πέλαγος!

Ἐνα ἄλλο ἐπεισόδιό του ὑπῆρξε τὸ ἐξῆς :

Ὁ Γρυπάρης, ὅπως ὁ ἴδιος μᾶς τὸ ἀνιστορεῖ, εἶχε ἀπό μικρὸς κλίση στή ζωγραφική⁽¹⁹⁾. Καί στά κατὰλοιπά του σώζονται πολλές τέτοιες ἀπόπειρες σχεδιασμάτων του. Ἐπειδὴ ὅμως, ὅπως γράφει «ἐτραυματίσθηκε κάποτε ἡ καλλιτεχνική του φιλατία», παρότησε τή ζωγραφική καί τήν ἀντικατέστησε μέ τή φωτογραφία «πού, σ' αὐτήν, οἱ ἀποτυχίες δικαιολογοῦνται εὐκολώτερα...».

Ὅταν λοιπόν ἔμεινε στή Σίφνο, μέ τήν ἐξαιρετική αἴσθηση τοῦ τοπίου πού εἶχε, καί μέ τήν καλλιτεχνική χρησιμοποίηση τῆς φωτοσκίασης, πού κάθε στιγμή ἀλλάζει ἐκεῖ κάτω, εἶχε καταρτίσει, ὅπως προανέφερα, μιάν ὠραιότατη σειρά ἀπό φωτογραφίες.

Κατὰ περίεργο ὅμως τρόπο, ἐνῶ φαινότανε ξετρελαμένος, καί τὸ διεκήρυττε παντοῦ, ὅτι τοῦ ἄρεσαν περισσότερο οἱ βορεινὲς βολὲς τοῦ νησιοῦ μέ τήν ἄγρια ὁμορφιά τους, ἐπροτιμοῦσε νά φωτογραφίσει τὰ τοπία τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς!... Καί συχνὰ τὸν ἔβλεπαν, νά κατηφορίζη ἀπὸ τὸν Ἄστεμόνα, καί νά τραβᾷ πρὸς τήν «Παναγία τοῦ Βουνοῦ» πού εἶναι πρὸς τὰ ἐκεῖ, ἕνα περίφημο προσκόνημα καί ξενώνας μαζὶ τοῦ νησιοῦ μας, πού τόσο εἶχε ἀρέσει στὸ μακαρίτη βασιλιά τῆς Ἀγγλίας Γεώργιο, ὥστε, ὅταν κάποτε—ἰνκόρνιτο—ὡς δούκας τῆς Ὑόρκης ἔφτασε ἐκεῖ ἐζήτησε κ' ἔγραψεν στὸν κώδικά του ὅτι «εἶναι ἡ γραφικώτερη τοποθεσία τῶν Κυκλάδων».

Ὁ συχνὸς ὅμως πηγανοερχομὸς τοῦ ποιητῆ ἀπὸ τὴν «Παναγιά» ἄρχισε νὰ παραξενεύη πολλοὺς. Καί, ὅπως συμβαίνει σ' ὅλα τὰ μικρὰ μέρη, τὸν ἐσχολίαζαν. Καὶ τοῦτο, γιατί τότε ἔμεναν στὸ Προσκώνημα—μαζὶ μὲ τὸν πατέρα τους—τρεῖς χαριτωμένες ἀδελφές—τὰ Πικουλιά, ὅπως τὶς ἔλεγαν—καὶ γιὰ νὰ συντηροῦν καθαρὸ πάντα τὸ ὠραῖο προσκώνημα, καὶ γιὰ νὰ περιποιῶνται τοὺς ξένους.

Ὑποπτεύθηκαν λοιπὸν μερικοί, πὼς ὁ ποιητὴς εὗρισκε ἐξαιρετικῶς εὐχάριστες τὶς περιποιήσεις τους! Καὶ γι' αὐτὸ τὸ λόγο προτιμοῦσε νὰ διανοκτερεύη ἐκεῖ, καὶ νὰ ἔχη τὸ προσκώνημα «στέκι του», γιὰ τὶς διάφορες φωτογραφικὲς ἐξορμήσεις του στὰ τριγύρω μέρη...

Κάποτε, μιὰ ζωηρότατη συντροφιά νέων, ποὺ ἀσφαλῶς θὰ ἐξηλοτοποῦσαν, ἐπιχειρῶντας—δῆθεν—μιὰ κωνηγετικὴ ἐκδρομὴ στὸν κάβο τοῦ Κοινοῦ, ἐλοξοδρομήσαν, καὶ ἀναζήτησαν ἐντελῶς ἀπροόπτως νυκτερινὸ ἄστρο στὸ προσκώνημα. Καὶ ὁ ποιητὴς, ποὺ κατὰ τύχη διανοκτέρευε ἐκεῖ—ἐπειδὴ ἀσφαλῶς δὲν ὑπέφραε τὴ φασαρία καὶ τὴν πολυθόρυβη τύρβη τῶν νυκτερινῶν αὐτῶν ἐπιδρομίων—ἔφυγε γιὰ τὸ χωριό, ποὺ ἀπέχει μιὰν ὥρα. Περασμένα πλέον τὰ μεσάνυχτα, καὶ μὲ τὸ σελιρόφωτο!...

Διηγοῦνται ἀκόμη καὶ ἄλλες—περίεργες ἐντελῶς—ἱστορίες γιὰ τὸν ποιητῆ, ποὺ μερικὲς ἀπὸ αὐτὲς—ἂν βέβαια ἦταν ἀληθινές—θᾶτανε πραγματικὰ ξεστρατίσματα ἀπὸ τὴν εὐπρέπεια. Λένε π.χ. γιὰ κάποιους δῆθεν «ἐπιδεικτισμούς του» σ' ἄγωνα ἀκόμη κορίτσια. Ἐπίσης διηγοῦνται, πὼς κάποτε ποὺ εἶχε ἀρραβωνιαστὴ στὴν Ἀμφισσα, ἀναγκάστηκε νὰ διαλύσῃ τὸν ἀρραβῶνα του, καὶ ὅτι μάλιστα, ἀπὸ κάτι τέτοια παιγνιδίσματά του, ἐκινδύνεψε κάπως καὶ ἡ ζωὴ του!

Μὰ τὸ βέβαιο εἶναι, ὅτι τοῦλάχιστο γιὰ τὴν Σίφνο, ὅπου ἠρεόνησα ἐπίμονα καὶ ἐξαντλητικὰ τὰ θρούλουμα, τίποτε ἀπολύτως ἀπὸ αὐτὰ δὲν κατόρθωσα νὰ ἐξακριβώσω καὶ νὰ ἐπιληθεύσω. Ὅλα ἐμφανίζονται συγκεχυμένα.

Γι' αὐτὸ καὶ πιστεύω, ὅτι πρόκειται γιὰ παρανοήσεις καὶ παρεξηγήσεις. Ἄλλως τε, στὴ δημιουργία κάθε θρούλου ὑπάρχουν πάντα οἱ καλόπιστοι ἀπατώμενοι. Βέβαια, χωρὶς καμιὰν ἀπολύτως ἀφορμὴ δὲν γεννιέται. Κάτι ὑπάρχει, ποὺ τὸν βοηθεῖ νὰ γεν-

νηθῆ. Συνηθέστατα τὰ πραγματικά γεγονότα ἐπάνω στά ὁποῖα βασίζεται ἓνας θρόλος, εἶναι ἀσημαντότατες μικρότητες. Ὅταν ὅμως μιὰ φορὰ γεννηθῆ, τότε γίνεται ἀληθινὸς Προτέας, καὶ παίρνει τόσες μορφές, ὅσα εἶναι καὶ τὰ στόματα πὺν τὸν ἀνιστοροῦν. Καὶ ἔργον εὐδυνειδησίας εἶναι, νὰ τοὺς ἀντιπαρέχεται κανεῖς, καὶ νὰ χιτῆζῃ ἐπάνω σὲ στερεὰ καὶ ἀδιάσειστα θεμέλια τῆ διήγησῆ του, ἔχοντας πάντα ὑπ' ὄφει του, ὅτι ἀπὸ τὸν κόσμον μας αὐτὸν κανεῖς δὲν φεύγει τελείως ἄμομος!

“ΚΑΙ ΣΕ ΘΝΗΤΩΝ ΦΥΞΙΜΟΣ ΟΥΔΕΙΣ...”. Ὁ Γρονπάρης δὲν ἦτανε μόνον ὁ ἀξεδίδατος τροχητῆς τοῦ χυμοῦ τῆς πρόσκαιρης χαρᾶς, ὁποῦδῆποτε κι ἂν εὐόισκε ἀνοιχτὸ κάλυκα λουλουδιοῦ! Οὐτε μόνον ὁ «ἐξωτικὸς πολυλόγος», πὺν «ἔστηνε τὰ βροχόλουρά του καὶ τὰ δίχτυα του παντοῦ», ὅπου ὁσμιζότανε «ἄγρη τ' οὐρανοῦ!» Ἀλλὰ ἦτανε μαζί, καὶ μιὰ εὐγενικὴ καὶ αἰσθηματικὴ ψυχὴ, πὺν ἡ λεπταίσθητη μεμβράνη τῆς, μαζί μὲ τίς δονήσεις τοῦ πνευματικοῦ ὠκεανοῦ καὶ τῶν ἀνωτέρων βαθμῶν ἐμπνεύσεων πὺν τὴν ἐκράδαιναν, ἐκυμάτιζε καὶ ἀπὸ τροφερότητα, καὶ ἀπὸ εὐγενικὸ συναισθηματισμὸ.

Γι' αὐτό, μὲ τὴ σειρὰ του κι αὐτός, ἐπαγιδεύθηκε εὐκόλα ἀπὸ τὸ πονηρὸ παιδί τῆς Ἀφροδίτης. Ἐγνώρισε τὸ γλυκύτατο βάσανο τῆς Ἀγάπης, κι ἐδοξίμασε τὸν Ἔρωτα, πόσο πραγματικά—ὅπως τὸν ἔλεγε ὁ Θεόκριτος—εἶναι «βαρὺς καὶ πικρὸς θεός...».

Καὶ τὸ αἶσθημα αὐτὸ τοῦ Γρονπάρη ὑπῆρξε κραταῖό, βαθύ, ἀγνό, καὶ γεμάτο ἀπὸ καθαρότητα καὶ μοσχοβόλημα κρίνου. Ὁ σπόρος τῆς Ἀγάπης εἶχε πέσει στὴν πλέον ἀγαθὴ καὶ γόνιμη γῆ, κ' ἐορίζωσε «μυριόκλωνος καὶ μυριόριζος».

Ὁ ποιητῆς μας ἤξαιρε καλά, ὅτι στὸν κόσμον μας δὲν ὑπάρχει μεγαλύτερη ἀσφαλῶς εὐτυχία, ἀπὸ δυὸ ψυχές, πὺν συμπληρῶνουν ἀμοιβαίως ἢ μιὰ τὴν ἄλλη. Καὶ πὺς μιὰ ἄξια γυναίκα, πὺν γίνεται τὸ Σύμπαν μας, αὐτὴ καὶ μόνη μπορεῖ, μὲ τὴν ἀφοσίωσή τῆς, νὰ μᾶς βοηθήσῃ νὰ φτάσουμε στὴν ὑψίστη πνευματικὴ δύναμη, πὺν εἶμαστε ἐπιδεικτικοί. Γι' αὐτό, πίσω ἀπὸ κάθε μεγάλον ἄνδρα καὶ σὲ κάθε βαθμὸ τῆς ἐξέλιξῆς του, καὶ πίσω ἀπὸ κάθε ἐπιτυχία—ὄρατὴ γιὰ ἀόρατη—στέκει πάντα μιὰ γυ-

ναίκα. Ἀγάπησε λοιπόν. Μὰ κι ἀγαπήθηκε πολύ... ἀπὸ μιὰν ἐκλε-
κτότατη κόρη...

Μόλις ὅμως ἡ ἀγάπη τους ἐφύτρωσε, κ' ἐπρόβαλε δειλὰ
δειλὰ τὸ λουλούδι τῆς στὸ φῶς τῆς ἡμέρας, ἀμέσως τὸ περιτρι-
γύρισαν, σὰν παμφάγα καὶ φαρμακερὰ ζιζάνια, ἀπροσμέτρητος
σαρμὸς ἀπὸ μικρολογίες, ἀπὸ ἀκαταμάχητες προλήψεις, καὶ ἀπὸ
αὐστηρὲς καὶ ἀλύγιστες συμβατικότητες, πού, τελικὰ, δὲν τὸ
ἀφήξαν νὰ βλαστήσῃ καὶ νὰ μεστῶσῃ καὶ τὸπνιζαν μὲ τὴν κατα-
λυτικὴ τους ὀρμῇ! Καὶ ἡ Σιφραϊκὴ γῆ, πὺν ἐχαιρέτησε τὸ πρω-
τόβλαστο καὶ κατάφορτο ἀπὸ μῦρα φανέρωμά του, τὸ ἐσκέπασε
μὲ διακριτικώτατη σιγή, καὶ τὸ ἐσαβάνωσε μὲ τὴν πολιτισμένη
τροφερότητα τῆς Αἰθήης, πὺν ἕως τὴν στιγμή αὐτῇ, παρέμεινε
ἀπαραβίαστη καὶ ἀδιατάρακτη...

Εἶναι βέβαιο ὅμως, ὅτι ὁ ποιητὴς ἐγνώρισε βαρὺν ἐρωτικὸ
πόνον, πὺν τὸν ἐταλάνισε πάρα πολὺ, καὶ τὸν ἐζύγωσε, μέσα ἀπὸ
τραχεῖς, σκοτεινοὺς, καὶ δύσκολους δρόμους, στὴ βαθύτερη κα-
τανόηση τοῦ μυστηρίου τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου.

Εἶναι ἀλήθεια, πὺς τὰ δάκρυά του, πὺν ἀναβροῦσαν ἀπὸ μέσα
του, δὲν ἀνθίστανε φανερὰ στὰ μάτια του. «Ἄλεθε τὸν πόνο του
στὰ δόντια του βουβός»· κι ἐπισημοῦσαν σιωπηλὰ μέσα στὴν
πληρωμένη του καρδιά. Καί, κρυφοστάζοντας ἐκεῖ, ἀποκρυσταλ-
λώθηκαν στοὺς περιφρημοὺς ἐλεγειακοὺς στίχους του, πὺς τοὺς
διαβάζουμε σήμερα καὶ μᾶς συγκινοῦν βαθύτατα, καὶ μᾶς κατα-
κοῦν, ὅπως θὰ μᾶς συγκινῇ πάντα καὶ θὰ μᾶς κατακτᾷ τὸ κα-
θετί, πὺν προέρχεται ἀπὸ τὰ ἐσώτερα καὶ πονεμένα βάθη τοῦ
ἀνθρώπου!

Ἡ ὀραία κόρη, πὺν μὲ τόσο πάθος ἀγάπησε ὁ Γρουπάρης,
ἀνῆκε σὲ μιὰν ἀπὸ τίς παλαιότερες καὶ ἀρχοντικότερες οἰκογέν-
ειες τοῦ νησιοῦ, πὺν διακρίνονταν γιὰ τὴν ὑπερήφανη καὶ αὐστηρή
τους προσήλωσιν σὲ κάθε μᾶς παράδοσιν. Ἡ οἰκογένειά της συν-
δεόταν μὲ στενὴ συγγένεια μὲ τὴν οἰκογένεια τοῦ ποιητῆ. Καὶ
τὸ γεγονός αὐτό, ὅπως ἦταν ἐπόμενο, στάθηκε ἀνυπερέβλητο
ἐμπόδιο, γιὰ τὴν ἔνωσιν τῶν δυὸ νέων μὲ γάμο, στὸν ὁποῖον καὶ
οἱ δυὸ οἰκογένειες ἀντιτάχθηκαν ἀποφασιστικά!

Τὸ πλῆγμα ὑπῆρξε βαρύτερο γιὰ τὸν ποιητὴ μας. Ἄς εἶναι
ὅμως ἐδλογημένο. Γιατὶ κάθε πραγματικὸς ἔρωτας εἶναι πάντα

ένα θείο δῶρο. Καὶ γιὰ μιὰν εὐγενική ψυχὴ, ἐδκαιρία πάντοτε καὶ ἀφορμὴ γιὰ νὰ ὀριμάσῃ μέσα στὰ στύγια σκότη τοῦ πονοδαρ-
μοῦ ἢ Φύση της, καὶ νὰ γίνῃ ἔτσι ἐκλεκτὴ τῆς Μοίρας. Ὁ πόνος
τὴν κάνει τρυφερώτερη καὶ πλατότερη. Καὶ γίνεται—πάντα της—εὐαι-
σθητότερος δέκτης τοῦ θείου μυστηρίου πὸν μᾶς περιβάλλει. Ἡ
αἵματομένη ἀγάπη, ὅπως ἡ Βεατρίκη τὸ Λάντη στὴν Κόλαση,
τὴν χειραγωγεῖ σὶ ἀπροσμέτρητα βάθη του, τῆς προσφέρει τὴν
ἀλόγη τῆς γεύσης του, καὶ τὴν γεμίζει ἀπὸ τὰ μυστικά θησαυρί-
σματα τοῦ ἀπείρου. Πὸν ὕστερα—κάθε δημιουργικὴ ψυχὴ μὲ
τὸν δικό της τρόπο—τὰ μετουσιώνει ἢ σὲ στίχους, ἢ σὶ ὠραῖες
μορφές, ἢ καὶ σὶ εὐγενικὲς πράξεις καὶ κατορθώματα.

Ἔτσι, καὶ ἀπὸ τὸν κορυφὸν σπαραγμὸ τοῦ Γρουπάρη, πὸν τὸν
ἐκαταχώνιασε μέσα του, ἐβλαστομάνησαν ὕστερα τὰ περίφημα
τραγούδια του, κ' ἐφανερώθηκαν στὸ φῶς οἱ «Τερρακότες καὶ οἱ
Σκαραβαῖοι» του.

Πολλοὶ εἶναι ἐκεῖνοι πὸν τὸν ἐμάντεψαν τὸν κορυφὸ τοῦ αὐτὸν
σπαραγμὸ! Καὶ πὸν ἐψηλάφισαν στὸ «Ὀνειρο τοῦ γυρισμοῦ»
του, καὶ στὴ «Λαχτάρα» του, καὶ στὸν «Κισσό», καὶ στὸ
«Νυμφίο» του, καὶ σὶ ἄλλα του πολλὰ τραγούδια, πὸν τὸ βά-
θος τους εἶναι ὑποβλητικώτατα θλιβερὸ καὶ ἡ πλαστικὴ τους
ἀρμονία ἔχει τὴν ἀνείπωτη γλῶσσα ἐνὸς τρυφεροῦ στεναγμοῦ. Καὶ
γι' αὐτὴ τὴν κορυφὴν τοῦ ἀγάπῃ ἔγραψε τὴ «Φλόρα Μιράμπι-
λις»!!⁽²⁰⁾

Εἶναι πάρα πολλὸν γελασμένοι, ὅσοι πιστεύουν, πὸς ὁ Γρουπάρ-
ης—ὅπως ἔδειχνε—ἦταν ἓνας συγκρατημένος καὶ ἡρεμος κατὰ
πάντα ἄνθρωπος, πὸν ὁδοιπόρησε στὴ ζωὴ του δίχως βία, καὶ μὲ
τὸν ἴδιο ρυθμὸ—ὅπως τ' ἄστρα ψηλά,—χωρὶς νὰ πηλοπατήσῃ ποτὲ
του μέσα στὰ τενάγη λογῆς λογῆς καὶ μῶμων καὶ παθῶν καὶ ἀπο-
ρητεύσεων.

Ἄς μὴ μᾶς γελᾷ τὸ τραγούδι του, πὸν εἶναι ἓνας παράδει-
σος χρωματικῆς χλιδῆς καὶ ἀρώματος κ' ἔχει τὴν κρυσταλλένια
καθαρότητα τοῦ τραγουδιοῦ τῶν σκουφάτων σκουργιαλῶν τοῦ
μησιοῦ του, ὅταν μᾶς στέλνουν τ' ἀγνιὸ τους χαιρέτισμα ἀπὸ
ψηλά. Τὸ στημόνι του εἶναι ὁ πόνος!

Κι ὅπως ὠραιότατα ἔγραψεν ὁ Μοριβίλγης, μοιάζει μὲ τὰ
μεγάλια ἐκεῖνα θαλασσινὰ κοχύλια, πὸν τὰ βάζομε σὶ αὐτὴ μας,

καὶ μᾶς φαίνεται πὼς ἀκοῦμε τὴ βοή και τὸ σάλαγο τῶν μακρι-
νῶν κυμάτων πὸν τὰ ἐξέβρασαν σὲ κάποιον ἀπόμερο γιαλό, και
πὸν θαρρεῖς πὼς τὸν κρατοῦνε φυλακισμένο στὰ βάρη τους...

ΤΟ ΚΥΡΙΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ. Ἐάν, γιὰ νὰ ἀξιολογήσουμε και
νὰ ἐκτιμήσουμε σωστὰ τὴν πνευματικὴ προσωπικότητα ὁποιοδὴ-
ποτε ἀνθρώπου, πρέπει νὰχοῦμε σὰν καθοδηγητικὸ μας γνώμονα
τὸ βαθμὸ τῆς γενικῆς του ἐποπτείας ἀπέναντι στὴ ζωὴ, και τὴ
διείσδυσή του στὸ θεῖο της μυστήριον, ὁ Γρουπάρης ὑπῆρξε χωρὶς
ἄλλο ἓνα ἀπὸ τὰ ρωμαλέα Νεοελληνικά μας πνεύματα!

Γιατὶ καμιά σύγχυση δὲν ἔτρεφε στὸ νοῦ του, και δὲν εἶχε
στὴν καρδιά του καμιάν ἀρρυθμία. Ἡξίαιρε καλά, πὼς τὸ πνεῦμα
δὲν εἶναι στατικὸ, και ὅτι παίρνει κάθε φορὰ τὴ μορφὴ κάποιου πολι-
τισμοῦ, πὸν ἐκφράζει τὴ μυστικὴ του οὐσία, και ἀντανακλᾷ τὴν
πνευματικὴ ζωὴ μέσα στὸ φυσικὸ μας αὐτὸν και ἱστορικὸ κόσμον.
Και ἀπὸ τοὺς διάφορους πολιτισμοὺς πὸν ἔχουν διαρροῦσει ὡς
τόρα, και μᾶς ἔχουν δώσει ποικίλες μορφές και τρόπους ζωῆς,
ἐπίστευε —ὀλόβαθα κι ὀλόφυγα— πὼς ἀνώτερος πολιτισμὸς
ἀπὸ τὸν κλασσικὸ τὸν ἰδικὸ μας, οὔτε ἐφάνηκε, οὔτε και θὰ ξανα-
φανῆ ποτέ!

Ἡξίαιρε ἀκόμα, πὼς ἡ ψυχὴ μας εἶναι ὁ θεῖος στίβος τῆς δυ-
ναμικῆς ἐνεργείας τοῦ πνεύματος, πὸν ἐπάνω του, κάθε στιγμή,
ἀντιμάχονται κι ἀντιμετωπίζονται ἡ ἐλευθερία με τὴν ἀναγκαιό-
τητα, και ἡ στερεὴ σάρκα με τὴν αἰλὴ οὐσία του. Κι ὅτι, γιὰ
νὰ μπορέση ὁ πηλὸς τῆς ὑπαρξῆς μας νὰ μὴν ἀπολιθωθῆ, ἀλλὰ
νὰ μετασχηματισθῆ σὲ ἠθικὴ και πνευματικὴ ἐνέργεια, και νὰ
φωσφορίση σὰν θεῖο ἄγαλμα ἀπὸ ἀγραντο χιόνι, πρέπει ἄσβυ-
στη νὰ κρυφοκαίη πάντα μέσα μας ἡ ἔφεση τοῦ ἀγαθοῦ και τῆς
ὁμορφιάς, και νύχτα και μέρα, νὰ παλεύη στὰ βάρη μας ὁ Διά-
βολος με τὸν Θεό!

Ἔτσι, με τὴ συνεχῆ μελέτη διατηροῦσε πάντα ἀγρυπνὴ τὴν
πνευματικὴ του αἰσθησι, κι ἄσβυστη ἐλαμπύριζε μέσα του ἡ
ἱερὴ Ἐστία τῆς γνώσης. Και ὁ στοχασμὸς του φωτεινός, ἀπλός,
στέρεος, και γαλήνιος κατηύγαζε, σὰν δέσμη ἀπὸ ἠλιακὸ φῶς,
τὸ συζητούμενο κάθε φορὰ θέμα, κ' ἔκανε νὰ γίνετα διάφανη ἡ
ἐσώτατη οὐσία του.

Πάντοτε καταδεκτικός, μειλίχιος κ' εὐσπροσήμερος, ποτὲ δὲν ἐχρησιμοποιοῦσε στὴν ὁμιλία του ἕφος διθυραμβικό. Οὔτε τὸν πομπώδη καὶ ἀποκρονονστικὸ ἐκεῖνο φραστικὸ πάταγο, ποὺ εἶναι κατὰ κανόνα ἀπόδειξη ἄδειας κεφαλῆς καὶ νεκρῆς καρδιάς! Οὔτε καὶ πάλι, ψυχρὴ, ἄζαρη, καὶ διαμελιστικὴ λογικὴ. Ἀλλὰ σοβαρός, καὶ ἤρεμος, καὶ ξαίροντας ὅτι «Ζεὺς, μεγάλης γλώσσης κόμπους ὑπερεχθαίρει», ἀνεδίπλωνε τὴ σοφία του μὲ θελκτικὴ πειστικότητα, καὶ ἐντελῶς ἀβίαστα. Καὶ τὰ μάτια, κάτω ἀπὸ τὸ πλάτῳ του μέτωπο, ἐλαμποκοποῦσαν σὰν μιὰ θάλασσα βαθεῖα, ποὺ καθρεφτίζεται μέσα της ὁ ἥλιος τῆς Ἀλήθειας.

Τὸν Ναρκισσισμό, σὲ κάθε του μορφή καὶ σὲ κάθε του ἐκδήλωση, ὁ Γρουπάρης τὸν ἀπέφευγε, καὶ τὸν ἐσιχαινόταν. Καὶ γι' αὐτό, παρ' ὅλη τὴν δλόμεστη σοφία του, καὶ παρ' ὅλη τὴν ἄμεση καὶ ἐντατικὴν ἐπαφή του μὲ τὴν παγκόσμια διανόηση, δὲν ἐφάνερωσε ποτὲ καμιᾶς λογῆς ἐπιδεικτισμὸ, ἀπὸ κείνους, στοὺς ὁποίους τόσο πολὺ ἐνασμενίζονται οἱ διάφοροι αἰθεροβάμονες. Κ' ἐνῶ τὰ σπλάγχνα του, σὰν τὸν ἐσώτατο πυρήνα τῆς Γῆς, ἐλαορίζαν ἀπὸ τὸν θεῖο Ἔρωτα τῆς Ποίησης, ἀπέφευγε πάντα του μὲ φαιδρὴ προσήγεια καὶ μὲ πολιτισμένη εὐστροφία, κάθε μάταιη σὺζήτηση.

Ἐγὼ τουλάχιστον, ποτὲ δὲν τὸν ἄκουσα νὰ κομπορημονῇ γιὰ τὸ ἔργο του! Κι ὅταν κανεὶς ἐπέμενε, πὼς ἢ συμβολὴ του στὴ νεότερή μας ποίηση ὑπῆρξε μεγάλη καὶ ἀνεκτίμητη, ἐπαναλάμβανε μὲ σεμνότητα καὶ στερεότυπα.

— Ἡ ἐποχὴ μας, εἶναι ἐποχὴ τοῦ Παλαμᾶ. Αὐτὸς εἶναι ὁ μεγάλος μας Ἀρχιερέας... καὶ τὸ ἀμετάθετο κέντρο τῆς ποιητικῆς μας παραγωγῆς... Ἐμεῖς οἱ ἄλλοι ποὺ ἀνήκουμε στὸν κύκλο του, εἴμαστε ἀπλοὶ διάκονοι... ποὺ ὁ καθένας μας ἔδωκε ὅ,τι μποροῦσε. Μέσα στὸν κύκλο αὐτό, ἐπῆρα κ' ἐγὼ βέβαια κάποια μικρὴ γωνιά...».

Κι ὅμως ὁ Γρουπάρης εἶχε συνείδηση τῆς ὑπεροχῆς του. Καὶ συχνὰ μάλιστα, μᾶς ἄφηγε νὰ πιστεύουμε, πὼς ἀπὸ τίς συγχορδίες τῆς ποιητικῆς του λόγας δὲν ἔχουμε ἀκούσει παρὰ λίγους μόνον ἤχους... Παρὰ ταῦτα, ἐπέρασε ἀπὸ τὴν πρόσκαιρη αὐτὴ ζωὴ πρὸς τὴν αἰωνιότητα, μὲ τὴ μυστηριακὴ μονάχα ὑπαρξὴ τῶν «Τερακότων καὶ τῶν Σκαραβαίων» του, συμπορευομένη μαζί

του! Ἔτσι, ὁ τόσο ὀλιγογράφος σὲ πρωτότυπο ἔργο ποιητής, εἶναι καὶ θὰ εἶναι τὸ ἀντιλεγόμενον σημεῖο τῆς κριτικῆς, πὸν στήν ἀδυναμία της πάντα νὰ συλλάβῃ καὶ νὰ ἐκφράσῃ τὸ ὑπερούσιο Πνεῦμα, ψηλαφεῖ, μικροσκοπεῖ καὶ ἀνατέμνει τὸ ἐπίγειο ἔργο του, γὰ νὰ καταλήξῃ—τὶς περισσότερες φορὲς—σὲ μεγάλες πάντα της παρανοήσεις...

Γιατὶ οἱ διάφοροι τεχνοκρίτες καὶ κριτικοὶ δὲν κάνουν τίποτε ἄλλο, παρὰ ὅτι κάνουν τὰ παιδιὰ, πὸν πιάνουν μιὰ πολὺχρωμη καὶ ὠραία πεταλούδα, καὶ—χωρὶς νὰ τὸ θέλουν—τὴν κάνουν ἀνίκανη νὰ πετᾷ... Γιατὶ, ἀπλούστατα, πάνω στὰ μικρὰ τους δάχτυλα ἔχει ἀπομείνει ὅλη ἡ χρυσόσκονη τῶν φτερῶν της...

Βέβαια, δύσκολα θ' ἀμφισβητήσῃ ὁποιοσδήποτε, ὅτι ὁ Γρουπάσης δὲν ὑπῆρξε ἓνας ἀληθινὸς ποιητής! Μὰ κάθε φορά, διάφορη θὰ εἶναι καὶ ἡ ἀξιολόγησί του, γὰ τὴν ποιότητα, τὸν αὐθορημητισμὸν, τὴν ὀριμότητα καὶ τὸ ὕψος τῆς ποιητικῆς του δημιουργίας. Καὶ σχετικῆ πάντοτε μὲ τὴν κοσμοθεωρίαν, τὴν αἰσθητικὴν μόρφωσιν, καὶ γενικὰ μὲ τὴν ἀντίληψιν πὸν θάχῃ ὁ ἑκάστοτε κριτικὸς του γὰ τὴν Τέχνην...

Ἄλλὰ, μήπως ξαίρομε καλά, τί εἶναι Τέχνην;

Ποιὸς μπόρεσε ὡς τώρα, νὰ μᾶς δώσῃ τὸν ὀριστικὸν καὶ ἀνέκκλητον ὀρισμὸν της; Καθὼς φαίνεται, δὲν εἶναι δυνατόν αὐτό! Καὶ θὰ παραμείνῃ ἀπρόσιτος στήν ὀρθολογιστικὴν μας ἐμπειρίαν, ὅπως εἶναι ἀπρόσιτο καὶ τὸ Ἄπειρο, πὸν ἀντιπροσωπεύει.

«Ἐνθεὴ καὶ ἱερὴ μαρία» τὴν εἶπε ὁ Πλάτων.

«Τὸ μέγα μυστήριον τῆς ζωῆς, πὸν γίνεται προσεῖτο στὸ πνεῦμα μας», ὁ Γκαίτε.

«Ἀναζήτησις τῆς ἀλήθειας καὶ τῆς ὁμορφιάς ἀπὸ τὸν μέσα μας ἐρημίτη, καὶ μετασχηματισμὸν τῆς κάμπιας σὲ πεταλούδα», ὁ Ρίλκε.

«Θρίαμβος τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τῆς ἀδρανείας τῆς ἕλης, καὶ νίκη τῆς ψυχῆς μας κατὰ τοῦ βάρους τῆς χωματεροῦς μας διάπλασης», ὁ Λέσιγκ.

«Ἀποκρυπτογράφηση τοῦ θείου στοχασμοῦ, καὶ ἀποκάλυψις τῆς ἔνδον οὐσίας τῶν πραγμάτων», ὁ Φίχτε.

Ἄποδέσμευσιν τῶν μυστικῶν φτερῶν τῆς ψυχῆς, πὸν μ'

αὐτὰ ἀγωνίζεται νὰ ὑψωθῆ ὡς τὸ ἀπροσμέτρητο βάθος τῆς θείας καταγωγῆς της», ὁ Μπερυντιάφ.

«Ἰερὴ σάρκα τῆς ζωῆς» ὁ Σέλιγκ.

«Σοφὴν ἀγνοίαν» ὁ ντὲ Κούζα.

«Ἡχὼ καὶ ἀντίλαλο ἀπὸ τὴν ψυχὴ μας τῆς ἀνέκφραστης ἀρμονίας, ποὺ ἀναδίδεται ἀπὸ τὸ Σύμπαν», ὁ Καρλάιλ.

«Ἀσβήστη πνευματικὴ δίψα τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ γιὰ νὰ τῇ χορτάσῃ, ἀφοσιώνεται στὴν ἔρευνα τοῦ ἀνώτερου κόσμου», ὁ Ἀγγελοσ Σιλέσιος.

«Τὸ ἀκτιστο θεῖο φῶς, γύρω ἀπὸ τὸ ὁποῖο, σὰν πεταλούδα νυχτερινή, στροβιλιζέται ἡ ψυχὴ μας, μὲ τὴ λαχτάρῃ νὰ καὶ στὴ φλόγα του», ὁ Κάρμελ.

Καὶ κάποιοι ἄλλοι μυστικοὶ «διαποτισμὸ τῆς ὕλικῆς μας ζωῆς ἀπὸ τὴν πραότητα, τὴν ἀλήθεια καὶ τὴν ὁμορφίαν». Καὶ ἀκόμη «Μυστηριακὴ ζωὴ τοῦ κόσμου», καὶ «Ἰδεώδη ἀνάβαση τῆς ψυχῆς μας, ἐλευθερωμένης ἀπὸ τὰ σκοτάδια καὶ τὶς μικρότητες, ποὺ μᾶς τριγυρίζουν...»!

Μά, οἱ ὀρισμοὶ τῆς εἶναι ἀμέτρητοι! Ποιὸς ἀπ' αὐτοὺς τώρα εἶναι ὁ σωστότερος; Δὲν τὸ γνωρίζω! Καὶ γιὰ ἓνα, ἐγὼ τουλάχιστον, εἶμαι βέβαιος. Ὅτι δηλαδή, ὅπως ἔχουμε φυσικὲς αἰσθήσεις, ἔτσι ἔχουμε καὶ πνευματικὲς. Καὶ οἱ τελευταῖες αὐτές, σὲ μερικὸν προνομιούχους, εἶναι ἀνεπτυγμένες σὲ τέλειο βαθμὸ, καὶ μποροῦν ἔτσι νὰ βυθίζονται στὸ Θεῖο μυστήριον τῆς Δημιουργίας. Νὰ ταυτίζονται μὲ τὴ συνείδηση τῶν ὄντων. Νὰ μετέχουν ἀπὸ τὴ χάρις καὶ ἀπὸ τὴ δύναμη, ποὺ ἐκφράζεται σὲ κάθε πράγμα. Καὶ ν' ἀντλοῦν τὴν ἀπερίγραπτη καὶ μεθησιτικὴ χαρὰ, ποὺ ἀντιβολεῖται γύρω μας ἀπὸ κάθε μορφή. Κ' ἐμεῖς, τὴ μετάδοση καὶ τὴν αἰσθητοποίησιν τῆς χαρᾶς καὶ τῆς μέθης του αὐτῆς, τὴν ὀνοματίζομε Τέχνη!

.....

Διατηρῶ πάντα ὀλοζώντανη στὴ μνήμη μου, μιὰν ὀμιλίαν μου μὲ τὸν ποιητὴ τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1930. Ἐβλεπόμεθα τότε συνγρά στο Ὑπουργεῖο τῆς Παιδείας, ὅπου ἐκεῖνος μὲν ὑπηρετοῦσε ἀκόμη στὴ Διεύθυνση Τεχνῶν καὶ Γραμμάτων, ἐγὼ δὲ ἤμουνα Ἐπίτροπος τῆς Ἐπικρατείας στὴν Ἱ. Σύνοδο. Εἶχαμε

μιλήσει πολύ εκείνη τὴν ἡμέρα, καὶ γιὰ πολλά. Καὶ στὸ τέλος ὁ λόγος ἦρθε γιὰ τὶς μεταφράσεις!

Τοῦλεγα λοιπόν, γιὰ τὴ φριχτὴ ἄγνοια ποὺ ἔχουμε, καὶ γιὰ τὴν ἀκατανόητη ἐντελῶς-ἀρνητικὴ στάση τῆς λογοτεχνίας μας ἀπέναντι στὰ ἀριστουργήματα τῆς Ἐκκλησιαστικῆς μας κλασσικῆς παραγωγῆς.

Μ' ἓνα πῆδημά μας, τοῦλεγα, ποὺ τὸ βρῶσκω μωρὸ, μὰ καὶ ἐγκληματικὸ γιὰ τὶς γενικώτερές του συνέπειες, προσπαθοῦμε νὰ φτάσουμε ὡς τὴν ἐποχὴ τοῦ Ξενοφῶντα, τοῦ Σοφοκλῆ καὶ τοῦ Δημοσθένη, καὶ τοῦ Ὀμήρου ἀκόμα. Καὶ παραθεροῦμε ὅλους διόλου τὸν Χρυσόστομο, τὸν Βασίλειο, τὸν Γρηγόριο τὸν Νύσσης, καὶ ὅλους τοὺς μεγάλους προδρόμους καὶ δημιουργοὺς τῆς νέας μας ζωῆς!

Γιατὶ οἱ μεγάλοι αὐτοὶ Πατέρες μας, σὲ μιὰν ὥρα ποὺ ἡ εἰδωλολατρεία δὲν ἐξέφραζε πλέον τὴν ἐσωτερικὴ ζωὴ τοῦ πνεύματος, καὶ οὔτε ἡ φιλοσοφία, οὔτε καὶ τὸ πολιτικὸ κράτος, παρ' ὅλον ὅτι εἶχε φτάσει στὸν ὑψηλότερο βαθμὸ τῆς διοικητικῆς του τελειότητος, ἀρκοῦσαν πλέον, γιατί ὁ κόσμος εἶχε κυριολεκτικῶς σαπίσει, τὸν ἐξωοποίησαν καὶ τὸν ἐνεκρανάστησαν, μὲ τὸν ἀρμονικὸ συγκρασιασμὸν ἀπὸ τὴ μεγαλοφυΐα τους τοῦ φωτεινοῦ Ἑλληνικοῦ στοχασμοῦ, καὶ τῆς Εὐαγγελικῆς ἠθικῆς. Κ' ἔτσι, κ' ἑστερέωσαν τὴν ἰερὴν σάρκα τοῦ Χριστιανισμοῦ μέσα στὴν Ἱστορία. Ἀλλὰ κ' ἐγίνηκαν οἱ θεμελιωτές, καὶ οἱ θεοεἰκελοὶ Πρόδρομοὶ τοῦ σημερινοῦ μας πολιτισμοῦ! Καὶ τῶβρισκα—καὶ τὸ βρῶσκω—ὅλους διόλου μωρὸ καὶ παράλογο σὲ μιὰν ἐποχὴ, σὰν τὴ δική μας, ποὺ ὅλα τὰ παραμύθια, καὶ ὅλες οἱ μεταφυσικῆς, καὶ ὅλα τὰ παραδοξολογήματα καὶ οἱ πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς οὐτοπίες, κηρύσσονται μὲ τόση μεγαλοστομία, ἐμεῖς νὰ κλοῦμε μιὰ βαρεῖα ταφόπετρα ἐπάνω στὴ μνήμη τους καὶ τὸ ἔργο τους! Ποὺ μόνον ἡ προσεκτικὴ καὶ βαθειὰ του μελέτη θὰ μπορέσῃ—ἴσως—νὰ μᾶς σώσῃ ἀπὸ τὴν ὁμαδικὴ καὶ ἀγελαία κατάσταση πρὸς τὴν ὁποία, καθ' ὅλα τὰ φαινόμενα, βαδίζομε. Καὶ ἀπὸ τὴν καταστροφῆ...

—Ὅταν λέμε Τέχνη, μοῦ ἀπάντησε ὁ Γρυπάρης, δὲν ἐννοοῦμε βέβαια τίποτε ἄλλο, παρὰ τὰ φωτεινὰ χνάρια, ποὺ ἀφήνει ἡ πνευματικὴ πορεία τοῦ ἀνθρώπου, μέσα στὴν ἀτέρομνην ἔρημο τοῦ Καιροῦ! Καὶ οὔτε ὑπῆρξαν

οὔτε καὶ θὰ ξαναφανοῦν στὸν κόσμον μας αὐτὸν φωτεινότερον χά-
ρια, ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ μᾶς ἀφῆκαν οἱ ἀθάνατοι πρόγονοί μας. Δὲν
ὑπάρχει πόνος, καὶ δὲν ὑπάρχει χαρὰ, ποὺ μπορεῖ νὰ αἰσθανθῆ
ἢ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ποὺ νὰ μὴν τὴν ἐμουσοῦργησαν Ἐκεῖ-
νοι, κατὰ ἓναν τρόπο θεῖο καὶ ἀριστοτεχνιαστικόν. Μὰ τότε, ἀγα-
πητέ μου, ἡ Τέχνη δὲν ἦτανε ὅπως εἶναι σήμερον. Ἐνα διακοσμη-
τικὸ ἀπλῶς στοιχεῖο τῆς ζωῆς. Ἄλλὰ ὅλως διόλου ἄλλο πράγμα.
Τροφή δηλαδὴ. Οὐσία. Χυμὸς. Δημιουργικὸ στοιχεῖο. Καὶ τὸ
κυριώτερον παιδαγωγικὸ καὶ μορφωτικὸ ὄργανο τῆς Πολιτείας.
Σήμερον, ἐμεῖς ὅλοι μας, κάνουμε Τέχνη γιὰ τὴν Τέχνη. Κι ὅτι
κυριῶς μᾶς ἀπασχολεῖ εἶναι ἡ φόρμα ! Κι ὄχι ἡ οὐσία ! Ἦμπορεῖ
π.χ. ἓνα ἔργον νὰ προπαγανδίσῃ θεωρίες ἀπαράδεκτες, θεωρίες,
ποὺ εἶναι ἐπικίνδυνες καὶ ἀνατρεπτικὲς γιὰ τὴν Πολιτεία, καὶ ὅμως
νὰ μᾶς εἶναι εὐπρόσδεκτο, γιὰτὶ τὸ ὄψος του εἶναι ἄριστον. Καὶ
πλαστικόν ! Μὰ τότε, ὁ ποιητικὸς λόγος οὔτε ἀσύδοτος ἦτανε, οὔτε
ὑπερκόσμιος, καὶ ἀπρόσιτος στὸν κοινὸν πολίτην. Ἄλλὰ σὰν τὸ νερὸ
τῆς ἀπαλῆς βροχῆς, ποὺ εἰσχωρεῖ βαθειὰ μέσα στὴ γῆ καὶ τὴν
κάνει νὰ καρπύξῃ, ἔτσι εἰσχωροῦσε στὸ πνεῦμα του. Καὶ συντελοῦσε
στὸ φωτισμὸν του καὶ τὴν διαπαιδαγώγησίν του.

» Στὶς συγκεντρώσεις τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Δήμου, οἱ λόγοι
τότε, δὲν ἦσαν οὔτε ἀεροκοπανίσματα ἀνοήσια, οὔτε ρητορικὸς
ἀπλῶς κόμπος καὶ φύσα ! Ἄλλὰ ἦσαν καλοεπιωμένον, ἀδρόν, καὶ
γεμάτον ἀπὸ νοήματα ὑψηλά, ποὺ ἐμόρφωναν τὸν ἀκροατήν, καὶ μὲ
τὴν ὁμορφίαν τους, καὶ μὲ τὸν ἐξαντικειμενισμὸν τῆς ἀλήθειας.
Καί, καθὼς ξαίρεις, ὅλοι οἱ ρήτορες ἀρχίζαν πάντα μὲ τὴν ἐπίκλησιν
τῶν θεῶν, ποὺ δὲν ἦσαν ὑπερνέφελοι, ἀλλὰ ἔνοικοι τοῦ ὠραίου
μας αὐτοῦ κόσμου. Καὶ τ' ἀγάλματά τους, χαρὰ ἀληθινὴ τῶν μα-
τιῶν, ἦσαν στημένα παντοῦ. Κ' ἔτσι, ἡ ψυχὴ τοῦ ἀρχαίου προγό-
νου μας, ἀντλοῦσε ἀπὸ παντοῦ διδάγματα, κ' ἐγέμιζεν ἀπὸ ἀξιο-
πρέπεια καὶ ὑπερηφάνεια. Γιατὶ εἶχε τὴν συνείδησιν καὶ τὴν πίστην,
ὅτι ἡ φύσιν τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπου ταυτίζονται, καὶ γι' αὐτό,
πρέπει ν' ἀγωνίζεται νὰ προσεγγίσῃ στὸ θεῖον. Πράγμα ποὺ τὸ
πετύχαινε, μὲ τὸ νᾶναι «πολίτης καλὸς κἀγαθός».

» Καὶ τὸν μορφωτικὸν αὐτὸ σκοπὸν τῆς Τέχνης, μᾶς τὸν δια-
κηρύττει, καὶ μᾶς τὸν φανερῶνει ὀλοκάθαρα ὁ μέγας Περικλῆς
στὸν περίφημον Ἐπιτάφιόν του. Ἐκεῖ, μᾶς βεβαιώνει, ὅτι ὁ σκοπὸς

πὸν ἔδαπανήθησαν τόσον κολοσσιαῖα ποσὰ γιὰ τ' ἀθάνατα ἔργα τῆς Ἀκροπόλεως, ἦτανε, γιὰ ν' ἀπομακρύνῃ ἢ θεία τους ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῶν πολιτῶν τὴν ἀνία καὶ τὴν κούραση, πὸν ἀφίγει πάντα στὸν ἄνθρωπον ὁ καθημερινός του μόχθος καὶ ἡ σκληρὴ του βιοπάλη! «Ὡν ἢ καθ' ἡμέρας τέρψις τὸ λυπηρὸν ἐκπλήσσει...».

» Μὲ τὴν ἀντίληψη λοιπὸν αὐτῆ τῆς Τέχνης, σὰν μιᾶς μυσταγωγῆσης τοῦ πολίτη στὴν ἔμορφιά, στὴν ἀλήθεια, καὶ στὴν ἀρετή, εἶναι διαποτισμένα ὅλα γενικῶς τὰ ἔργα τῆς κλασσικῆς μας ἀρχαιότητος. Καὶ γι' αὐτὸ ἡ ἠθοπλαστικὴ τῆς δύναμις εἶναι μοναδική.

» Μέσα στὰ ἐργαστήρια τότε τῆς Γλυπτικῆς καὶ τῆς Ζωγραφικῆς ἓνα πνεῦμα θαρρεῖς ἀποκαλυπτικὸ καὶ ἱερωτελεστικὸ καθοδηροῦσε τὰ χέρια κάθε τεχνίτη, νὰ μᾶς φανερώσῃν στὶς θεῖες μορφὰς τῶν ἀγαλμάτων τους τὸ πνεῦμα τῆς Ἀρμονίας καὶ τοῦ Μέτρου, πὸν πρέπει νὰ μᾶς διακυβεῖν ἀπὸ τὴν ζωὴ μας αὐτῆ!..

» Ἡ δὲ ἀρχαία Τραγωδία, μὲ τὸ νὰ μᾶς παρουσιάσῃ συνεχῶς τὸ μέγα δράμα τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τὴν ἀδυσώπητη Μοῖρα πὸν παραμονεύει κάθε ἥρωα, καὶ ἀπὸ τὴν ὁποία ἀγωνίζεται νὰ διαφύγῃ, δὲν ἔκανε τίποτε ἄλλο, παρὰ μὲ τὸν καθαρισμὸ, τὴν ἐξαγορά, καὶ τὴ λύτρωση, πὸν ἐπακολουθοῦσε στὸ τέλος κάθε δράματος, νὰ προπαρασκευάσῃ τις συνειδήσεις, γιὰ νὰ δεχτοῦν ἀργότερα τὴν Χριστιανικὴν ἀλήθεια!

» Καὶ τὸ τελευταῖο αὐτό, οἱ Μεγάλοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας, καὶ τὸ κατενόησαν τέλεια, καὶ τὸ αἰσθάνθησαν πάρα πολὺ. Καὶ γι' αὐτὸ τὰ ἔργα τους, ὄχι μονάχα μᾶς δίδουν μιὰν ἀορητη πνευματικὴ χαρὰ, μὲ τὸ ὕψος τους καὶ μὲ τὴν θαυμαστὴ τους πληρότητα μὰ καὶ συμφωνῶ μαζί σου, πὸς εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἀνθρωποποιά. Καὶ Ἐθνοπλαστικά. Καὶ πὸς εἶναι κρίμα μεγάλο, πὸν τὰ ἀγνοοῦμε...» (21).

Ἔσταμάτησε λίγο, καὶ συνέχισεν.

— Ἐγώ, ὅλη μου σχεδὸν τὴ ζωὴ, τὴν ἀφιέρωσα στὶς μεταφράσεις τῶν κλασσικῶν μας ἀριστουργημάτων. Αὐτὸ ὄπῃρξε τὸ κύριο ἔργο μου. Καὶ ἡ καθαντὸ προσφορὰ μου στὸ Ἔθνος μου.

» Ποιὲς δυσκολίες ἔχει μιὰ τέτοια ἐργασία, καὶ μάλιστα μ' ἓνα φραστικὸ ὄργανο, πὸν εἶναι ἄπλαστο ἀκόμη καὶ ἀδιαμόρφωτο, μόνον ὅσοι ἐπεχείρησαν μιὰ τέτοια δουλειά, μποροῦν νὰ ξαίρουν!

» Μὰ ἡ συναίσθηση, πὸν εἶχα τῆς μεγίστης σημασίας της γιὰ τὴ διαπαιδαγώγηση τῆς νέας μας γενεᾶς, καὶ γενικώτερα γιὰ τὴν διάπλαση τοῦ χαρακτήρος, καὶ τ'ἀνάβασμα καὶ τὴν προκοπὴ τῆς ἀγωνιστικῆς μας φυλῆς, μ' ἔκανε νὰ τὴν καταπιαιστώ, καὶ νὰ τὴν τολμήσω. Καὶ σοῦ τὸ ἐξομολογοῦμαι. Ἔχω τὸ ἱκανοποιητικὸ συναίσθημα, πὸς ὁ βαρὺς ὁμολογουμένως μόχθος μου δὲν ὑπῆρξε μάταιος.

» Βέβαια, κάθε ἄλλο μπορῶ νὰ ἰσχυρισθῶ, παρὰ πὸς ὅλο μου τὸ μεταφραστικὸ ἔργο εἶναι τέλειο. Ἡ φιλολογία μας εἶναι ἀγνορη ἀκόμη γιὰ μιὰ τέτοια ἐργασία, πὸν ἀπαραίτητη προϋπόθεσή της εἶναι ἡ ἀπόλυτη ὁμοιογένεια καὶ στὴ γλῶσσα καὶ στὸ ὕφος... Ὁνειρο ἀκόμη κάπως μακρονό.

» Μά, ὡς πρὸς τὸν Αἰσχύλο μου, ὑποστηρίζω ἐντελῶς ἄφοβα καὶ θαρρετά, πὸς ἔκαμα ὅ,τι μποροῦσα—καὶ θὰ κάμω ἀκόμη— γιὰ νὰ δώσω στὸ Ἑλληνικὸ μας κοινὸ τὴν ἐφτασφράγιστη Βίβλο τῆς ποιητικῆς του μεγαλοφυΐας. Ἄθλος Προμηθεϊκὸς εἶναι ἡ μετάφρασή του. Γιατὶ εἶναι ἄφθαστος! Ἀσύγκριτος. Καταπληκτικός. Καὶ ὁ οἶστρος του μοιάζει μὲ τὴν ὀσμὴ τῆς καταγίδας, πὸν δὲν σ' ἀφῆρει νὰ σταθῆς ὄρθιος. Καὶ σὲ τυφλώνει μὲ τ' ἀστραποβολήματά της.

» Ἐδοῦλεψα ὅμως ἐπίμονα. Καὶ σὰν ἱερέας ταπεινός, ἐπροσκόμισα μ' εὐλάβεια καὶ μ' ὄλη μου τὴν πίστη, τ' ἅγια τῶν ἁγίων τῆς Θεΐας του προῆς.

» Καὶ πιστεύω, πὸς θὰ μ' ἀναγνωριστῆ κάποτε, ὅτι ἀγωνίσθηκα σκληρά. Καὶ μ' ὅλο τὸ μέτρο τῆς δυνάμεις μου. Ἔδωκα ὅμως στὸ Ἔθνος μου ἓνα ἀπὸ τὰ καλύτερα πνευματικὰ μας φανερώματα...»

Αὐτά, μοῦ εἶπε τότε ὁ ἀλησμόνητος φίλος μου.

Καὶ τὸ συμπέρασμά μας, δὲν ἤμπορεῖ, νομίζω, νὰ εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ τὸ ὅτι ὁ Ἰωάννης Γρυπάρης ὑπῆρξε ἓνας ἀπὸ τοὺς ἀξιώτερους Νεοέλληνες ποιητῆς μας, πὸν τὴ μεγάλη του σοφία, τὴν ἐξαισία τεχνικὴ του, καὶ τὸν φλεγόμενον χεῖμαρρο τῆς ἔμπνευσῆς του, τὸν ἐχρησιμοποίησε κυρίως στὸ μεταφραστικὸ ἔργο τῶν κλασσικῶν μας, μὲ τὴν εὐγενεὴ φιλοδοξία νὰ ὠφελήσῃ τὸ Ἔθνος του. Ὑπῆρξε λοιπὸν ἓνας ἐξαιρετος ποιητῆς. Καὶ μαζὶ ἓνας Ἐθνικὸς Παιδαγωγός, καὶ ἓνας νέος Μέγας Διδάσκαλος τοῦ Γένους μας.

Σίφνος—Μονγακῶ Ἀὔγουστος τοῦ 1953

ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ
ΚΑΙ
ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ

507.

ΑΡΙΘΜΟΣ 31

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ
 ΜΕΓΑΛΗ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ ΣΧΟΛΗ
 ΕΛΕΓΧΟΣ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΞΕΤΑΣΕΩΝ

του Μωδίου Κρουσίου
 μαθητού της Ζ' τάξεως.

[Κατά μήνα Ιούλιον]

Εκκλ. Ιστορία	Εκκλ. Παιδεία	Αρχαία Γεν. Ιστορία	Φιλολογία	Παισιμ. Φυσική
βαθμ. προόδου.	βαθμ. προόδου.	βαθμ. προόδου.	βαθμ. προόδου.	βαθμ. προόδου.

<i>7</i> <i>αγα</i>	<i>Αριστα</i>	<i>Αριστα</i>	<i>αριστα</i>	<i>αριστα</i>	<i>βλκβ</i>
------------------------	---------------	---------------	---------------	---------------	-------------

Φυσική Ιστορία	Εκκλ. Γραμματ.	Αρχ. Γραμματ.	Θρησκευτική	Γαλλική	Συνθίσεις.
βαθμ. προόδου.	βαθμ. προόδου.	βαθμ. προόδου.	βαθμ. προόδου.	βαθμ. προόδου.	βαθμ. προόδου.

<i>Αριστα</i>	<i>Αριστα</i>	<i>Αριστα</i>	<i>αριστα</i>	<i>αριστα</i>	
---------------	---------------	---------------	---------------	---------------	--

Ιουλίου 20, 1887.

Ο ΣΧΟΛΑΡΧΗΣ

ΑΡΧΙΜΕΛΑΡΙΤΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

Ό Γραμματέας Α. ΣΠΑΘΑΡΗΣ.

ΣΦΗΚΟΑΡΑΧΝΟΜΑΧΙΑ ⁽²²⁾

I. Ο ΜΕΓΑΣ ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Αλλος ἄς ψάλλει πολέμους ἀνδρῶν καὶ μάχας ἡρώων
τοῦ Ἀχιλλέως τὴν μῆνιν καὶ τοῦ κύρ Ρολλάνδου τὴν τρέλλα,
μάχας μὲν ψάλλω καὶ ἐγώ, ἀλλὰ μάχας καινοῦ τινὸς τρόπου,
τῶν πτερωτῶν τῶν σφηκῶν καὶ τῶν ἀραχνῶν τοὺς πολέμους.
Φέρετε, Μοῦσαι, χαρτὶ καλαμάρι καὶ πέννα νὰ γράψω,
ἔλα μὴ κάθεστε, βάλετε δὲ καὶ κομμάτι ἀλάτι.
Ναὶ μὰ τὰ φίδια ποὺ μιὰ φορὰ μοῦ γλύψαν τ' αὐτιά μου,
δὲν θὲ νὰ εἶπω καμμία ψευτιά εἰς τὸ ποίημα τοῦτο,
ναὶ μὰ τὸ χοῖρο, ἐγὼ ὁ Μελάμποδας ⁽²³⁾ εἶμαι ἐκεῖνος
τοῦ Ἀμυθάονα γιόκας, ποὺ μὲ κλείσαν πάνω στὴν Ὀρθρου,
ὅταν ἐπῆγα νὰ κλέψω τὰ βόδια ἔξω ἀπὸ τοῦ Ἰφίκλου.
ἔγεινα ἔπειτα ὄνος σοφὸς μὲ παιδεῖα μεγάλη.
Ἔπειτα ἔγινε δὲ ὁ Εὐρύπολος ὁ Αἰμονίδης ⁽²⁴⁾
ἄστρο μικρόν, Γαλαξίου κουκοῦτσι ἐγίνηκα πάλιν
καὶ γαδουράγκαθο... Μὰ μὴ θαρῆτε πῶς ψεύδομαι
ὅτι Μελάμποδας ἤμουν, καὶ τώρα πῶς εἶμαι Γρυπάρης
ἀπὸ τῆ Σίφνο τῆ νῆσο, καὶ γράφω τὸ ποίημα τοῦτο.
Τοῦ Πυθαγόρα τὸ δόγμα θαρῆτε πῶς ψεύτικο εἶναι ;
Ἔλα λοιπὸν νὰ σᾶς φέρω ἐγὼ μαρτύρια, ποὺ ὅλοι
θὲ νὰ πεισθῆτε, καὶ σ' ὅλα τὰ ἄλλα θὰ δίδετε πίστι,
ὅσα σ' αὐτὸ τὸ διφθέρι σ' ἐξάμετρα ἔπη θὰ εἶπω,
καὶ θὲ νὰ γράψω σοφίαν ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου νὰ φρίξει.
Νὰ τί ἐλέγανε μέσα στὰ ἔξονια ἐκεῖ τὰ σκουληκία,
ὅταν μοῦ μήνυσαν, ὅτι ὀγρήγωρα κάτω θὰ πέσουν,
στὴν ἐδική τους τὴ γλώσσα: «ξίξι φὰ κιφίξι ἀσίσι
κρίτσι κροῦ κρίτσι ξίξι φίξι σιρι κρίτσι α κρίτσι».
Ὅποιος τὸ ξέρει, ἄς πῆ τί θὰ ποῦνε ἐτοῦτα τὰ λόγια
καὶ ἂν τὸ βρῆ θὰ τὸ πῶ πῶς ἐκεῖνος Μελάμποδας εἶναι.

Ἔ! τί θά ποῦν ; ξεροὶ ἀπομείνατε ὅλοι, σᾶς βλέπω.
Τοῦτα θά πῆ· «ἀπό τῶρα τρελλαίνομαι ἀφ' τῆ χαρά μου,
τὸ τρωινό μου τὸ σπῆτι θροφή θά μοῦ φέρη καινούργια».
Ἄντε κανάγια, νά ἤσουν ἐσύ, τί θά ἔκανες πές μου ;
κι ἂν ἐννοοῦσες τῆ γλώσσα, τί νοιώθανε θάξερεις τοῦτα.
Ἄκουγε ὁμως ἐγὼ τί σοφίσθηκα γιά νά τὰ νοιοῦσω.
(Τέντωσε τώρα τ' αὐτί σου, ἐδῶ τὸ μαρτύριο στέκει
ὅπου κανεὶς συγγραφεὺς ποιητῆς δὲν τὸ ἔγραψε ἄλλος,
ὥστε νά πῆς, ἀπό κείνο τὸ πῆρες καὶ μᾶς τὸ λέγεις).
Εἰς τὴν γωνία τοῦ τοίχου μεγάλη ἀράχνη τὸ δίκτυ
της ἔχει στημένο. Ἀράχνη δεινὴ ἀπὸ τίς ταραντούλαις
... Χταπόδι σωστό, ἐπειδὴ καὶ ὀκτῶ εἶχε πόδια,
δεινὰ μαλλιαρὰ σὰν τοῦ ἥρωα τοῦ Διομήδη.
Ἐνα σαράκι ἐκ τύχης στοῦ δίκτυ της εἶχε ἐμπλέξει·
μάτην ἐσύριζε (ὅπως αὐτῶν συσυρίζει τὸ γένος)·
μάτην ἡ Μοῦσα ἐντόμων ὠδᾶς εἰς τιμὴν τῆς ἀράχνης
ἔψαλλε νά τὸ λυτρώσῃ· τῆς ἔλεγε, πῶς θά κηρύξῃ
ὅτι τὸ δίκτυ της εἶναι καλλίτερο καὶ τοῦ Ἡφαίστου,
μὲ τὸ ὁποῖον ἐκεῖνος ἐτσάκωσε τὴν Ἀφροδίτην·
μάτην τῆς ἔλεγε ὅτι τὸ πόδι της δύναμι ἔχει
ὄση καὶ τοῦ βασιληᾶ τοῦ περήφανου τῶν τετραπόδων·
μάτην τὰ λόγια της· μάτην οἱ κόποι της· μάτην τὰ δόντια
τὰ τρομερὰ τὰ ὁποῖα καὶ ξύλα γερὰ πριονίζουν,
ἔξαπλωμένη στοῦ δίκτυ ἡ ἄτυχη ἀνάποδα ἦτο.
Μὰ κ' ἡ ἀράχνη καὶ ἂν εἶχε σκοπὸ τὸν καμένο νά σώσῃ,
μήτε τὸ ἤξευρε ὅτι στοῦ δίκτυ της ἦτο πιασμένος.
Μέσα ἐκείνη στοῦ βάθος τῆς τρύπας της εἶχ' ἐργασία,
μυία μεγάλη παχιά κατεγίνετο νά ξεπαχύνῃ,
καὶ τὰ τραγοῦδια τῆς Μούσας δὲν ἔφθαναν ἕως τ' αὐτί της·
ἄλλως, ἀντίο Μαστέλλα, ἂν ἦτανε τῆς ὄρεξῆς της!
Μέσα ἐγὼ εἰς τὴ σκέψη ποῦ εἶχα στὴν καύκα μου μέσα,
μόλις τὰ ἔβλεπ' αὐτά, ὅσον μ' ἄφηνε τοῦ παραθύρου
τὸ ὀλιγοῦτσικο φῶς. Μὰ ἐκεῖ μοῦ κατέβη μιὰ σκέψη
ἄξαφνα. Καὶ πλησιάζω κοντήτερα εἰς τὴν ἀράχνη.
Κάνω σημάδι, ποῦ ὅλα εὐθύς μὲ γνωρίζαν τὰ ζῶα
τὸ μαγικὸ τὸ σημάδι· (Μὰ μήπως νομίσατε ὅτι

θὰ σᾶς τὸ πῶ, καὶ εὐθύς μοῦ τεντώσατε ὅλοι ταῦτιά σας ;
 Μούσμουλα φάγετε). Ἄμα μὲ εἶδε ἐκεῖ τὸ σαράκι,
 ἔτσι ποὺ ἦτανε τούμπρα, μοῦ ἔκαμε τὸν τεμενά του.
 «᾿Ω βασιληᾶ μοῦ φωνάζει τῆς φύσεως, δημιουργέ μου,
 δημιουργέ μου, Θεέ μου, πούπλασες γιὰ καλωσύνη
 ὅλα τὰ ζῶα καὶ κόσμος καὶ ὅλα τὰ ξόνια νὰ ζοῦμε
 σῶσε με...». Ἄλλο νὰ πῆ δὲν κατόρθωσε ὁ κακομοίρης·
 λιποθυμιὰ ἀπ' τὸν κόπο καὶ πόνου τὸν ἔπιασε. Στέκει
 ξόανο. Μένει κορδάκι. Ἐσώπασε, Μοῦσα γλυκεῖα.
 Τότε μὲ χέρι ἐγὼ ἔλαφρὸ τὸν τσακῶνω τὸ φίλο·
 στὴν ἀνοικτὴ μου παλάμη τὸν ξάπλωσα. Τέσσαρα λόγια
 λέγω εὐθύς. Τὸν φυσῶ σιγανά. Τοῦ περνᾶ. Καὶ ξυπνάει.
 Ἦθελε πάλιν ἀρχίσει ὠδὰς στὸν Θεόν του νὰ ψάλλῃ.
 (Ναί. Ἐπειδὴ γιὰ Θεὸ μᾶς νομίζουν τὰ ἔντομα ὅλα.
 Καὶ πιὸ καλὰ ἀπὸ μᾶς ποὺ δὲν ξέρομε τί προσκυνοῦμε.
 Μὰ ἄς τ' ἀφήσωμε τώρα αὐτά, ἐπειδὴ παρακάτω
 σύγκριση θεολογίας τῶν ζώων θὰ κάμω κι ἀνθρώπων!
 Στάσου! τί ἔλεγα ; Ἄ! πὼς ὠδὰς θ' ἀρχινοῦσε νὰ ψάλλῃ
 ἂν μὲ ἐν νεῦμα ἐγὼ τρομερὸν καὶ ἀντάξιον ὄλων
 τοῦ Ὀλυμπίου Διός, ποὺ τὸ ἔγραψε ὁ Μαιονίδης,
 (στὴ ραψωδία τὴν Ἄλφα καὶ στίχο νὰ πᾶς κυττάξης)
 ὅλο τὸ θάρρος τοῦ φίλου δὲν ἔκοβγα. Τρόμος τὸν πιάνει.
 Τεταρταῖος σπασμός. Τότ' ἐγὼ, μὲ ὕφος δεσπότη
 — «Ἄκου, τοῦ λέγω, Θνητέ, τῶν σκωλήκων γνωρίζεις τὴ γλῶσσα;
 — «Ποίων σκωλήκων, αὐθέντα, μοῦ λέγει. Γνωρίζεις ὑπάρχουν
 χίλια δεκαεπτὰ ἐπὶ γῆς τῶν σκωλήκων τὰ γένη!
 — »Τῶν Ἐνφυλαίων ἐγὼ ἀπαντῶ, ὅσοι κάθονται ὅπου
 ἢ ὑγρασία τὰ ξύλα σαπίζουσα, οἴκους τοῖς δίδει».

Πρὸς τὸν Θεὸν ὁ Θνητὸς ἀπαντῶν τότε, ταῦτα μοὶ λέγει.
 — «᾿Ω κραταῖε βασιλεῦ, τὴν γνωρίζω ὡς σκώληξ ἂν ἦμην.
 Ἦ μακαρίτισσα ὄτου μὲ γέννησε μάννα μου, τότε
 πέθανε πάνω στὴ γέννα, καὶ μ' ἄφηκε νὰ μ' ἀναθρέψουν
 στὸ βασιληᾶ τῶν Σκωλήκων, ποὺ ἦτανε στὴ γειτονιά μας.
 Ὡστε λοιπὸν ἐννοῶ καὶ τὴ γλῶσσα τους σὰν καὶ οἱ ἴδιοι.
 Ζοῦσα μ' αὐτοὺς δύο νάρκες. Καὶ ἴσως θὰ ζοῦσα καὶ ἄλλες,
 ἂν, γιὰ κακὴ μου τὴν τύχη, δὲν ζούλενε τοῦ βασιλέα

ὁ μονάκριβος γυιὸς μετὰ μένα, χωρὶς καὶ αἰτία.

“Ὅλο σὰ μ’ εὔρισκε, νά, καὶ μὲ πρόσβελνε ὁ Οὐροχρύσης.

Μάλιστα ἓνα ἔσπερα, πού ἔδιδε δεῖπνο ὁ Κάνθος,

καὶ ἡμουν καὶ ἐγὼ κ’ ἐκεῖνος, γυρνᾶ εἰς τοὺς ἄλλους καὶ λέγει.

— «Ἄραγε, ὅλοι οἱ ξένοι μυρίζουνε ἔτσι ὠραία ;».

Μόνο μὲ βάσταξε, μὰ τὸ Θεό, ἡ ἀγάπη καὶ σέβας

τοῦ βασιληᾶ, εἶδεμῆ σοῦ τὸν ἕκανα δύο κομμάτια !

Τόσον ἀπήντησα μόνο.— Πολὺ πλιὸ καλλίτερο, φαῦλε,

ἀπὸ ἐκείνους μυρίζουν, τοὺς ξένους των πού ἀτιμάζουν».

Βλέπω καὶ ἀφήνει τὸ δεῖπνο μαζί μὲ τοὺς ἄλλους του φίλους.

Μήτε νὰ πῆ, καληνύκτα, εἰς τὸν νοικοκύρη τὸν Κάνθο.

“Ὅλοι τους μείναν σβυστοί, μὲ τὴν τόσην ἀγένειαν τότε,

ὁ εὐγενέστατος Κάνθος λυπήθηκε. Καὶ μὲ μεγάλη

λέγει εὐγένεια, ὅτι τὸ δεῖπνο του μᾶς διαλύει.

Καὶ ὁ καθένas στὸ σπῆτι γυρίζουν. Κ’ ἐγὼ ὁμοίως.

Μόλις ἐκούνησα ὅμως τὰ πόδια μου ἐξηνταπέντε,

Νὰ καὶ πίσω μου κτύπο δεινὸ εἰς τὴν ράχη λαμβάνω,

Τρέμ’ ἡ καρδιά μου. Καὶ σκότος ἐκάλυψε τοὺς ὀφθαλμούς μου.

Πόσο καιρὸ, δὲν ἤξεύρω ’σ’ αὐτὴ τὴν κατάστασιν ἡμουν.

“Ὅσο πού ἤλθες ἐσὺ καὶ μὲ λύτρωσες. Τώρα εἶπέ μου,

πλάστα μου, τί διατάσσεις νὰ κάμω νὰ σ’ εὐχαριστήσω»,

Χάρηκα, ἅμα ἐγὼ τὸ διήγημα ἄκουσα τοῦτο,

σύμφωνον εἰς τοὺς σκοπούς μου. Καὶ ταῦτα ἀμέσως τοῦ λέγω.

— «Πήγαινε εἰς τὴν προτέραν τῶν φίλων σου τὴν κατοικίαν.

Μάθε τί τρέχει. Ἄν πράγμα συνέβη τι νέον, σπουδαῖον.

Καὶ ἴλα ἀμέσως, εἶπέ μου. Νὰ πέσης ’πο κείνο τὸ μέρος,

ὅπου σὲ χτύπησε τότε μὲ φίλους του ὁ Οὐροχρύσης.

Ἄν δὲ μὲ εὐχαριστήσης, ἐγὼ θεὸ νὰ σὲ ἐκδικήσω».

Ἔτσι, κ’ εὐθύς, ξεσκεπάζει τὰ δυὸ τὰ φτερά του ὁ σάραξ,

καὶ στὸν ἀέρα βομβᾶ. Καὶ τὸ σῶμα του φεύγει ὡς βέλος.

Μία καὶ δύο, νὰ εἰσδύη τὸν βλέπω ἀμέσως στὸ ξύλο.

Ἐξυπνε ἀκροατά, σὲ θωρῶ πονηρὰ νὰ γελάης.

— Τὸ ὀλιγούτσικο φῶς, πού νὰ βλέπης τὴ μύτη σου μόλις

σάφηνε! Τώρα μ’ αὐτὸ εἰμπορεῖς νὰ κυττάξης τὴν τρύπα,

πού τὸ μικρὸ τὸ σαράκι ἐτρύπωνε ; Γεῖά σου, Ψευτάκο!

Ἐ ἀναγνώστα μου φίλε! Μπορῶ νὰ σᾶς τὸ ἐξηγήσω.

Τὸ νὰ μιμῆται κανεὶς τοὺς μεγάλους τοὺς ἄνδρας, δὲν εἶναι
ξεύρω κακόν. Καὶ ὁ Ὅμηρος δὲ ἀφ' ἑτέρου, γνωρίζω
τὰς ἀντιφάσεις ὀλίγας δὲν ἔχει στὰ ἔπη του μέσα.
Ἔπειτα, μὴ δὰ καὶ τόσο τὰ λόγια μου τὰ ξενυχίζεις!
Μὴ ἀπὸ ἄνδρα ζητεῖς ποιητὴ, ὠρολόγιο νὰ ἴναι!
Ἔ, τί σημαίνει μιὰ λέξη λειψή, παραπάνω μιὰ λέξη ;
Πταίεις ἐσύ, ἀναγνώστα, ἂν μ' ἔκαμες νὰ παρατήσω
τὸν σάρακά μου, τὴν ὥρα πού ἐμβαινε μέσα στὴν τρύπα,
καὶ παρεκβάσεις νὰ κάμω, πού ἔχασα κάμποση ὥρα.
Εἶναι καὶ αἱ παρεκβάσεις στοιχεῖον τοῦ ἔπους σπουδαῖον.
Ὅ,τι καὶ τὰ κουκουάρια στὴν ὄρνιθα τὴ γεμισμένη!
Ὁ Σταγειρίτης τὸ λέγει, «ποιήματος αὔξεται ὄγκος».
Ναὶ μὲν προσθέτει ἐκεῖνος τὴν λέξιν οἰκείων, ἐν μέσῳ,
Πλὴν τί σημαίνει ; Ἐκεῖνος μᾶς κόπηκε ὡς νομοθέτης.
Δὲν τὸν ἀφήνεις! Σὰν εἶναι κανεὶς ποιητὴς καθὼς πρέπει,
γράφει τὸν Ἀριστοτέλη εἰς τὰ παλαιὰ του παπούτσια!
Πλὴν ἢ παρέκβασις αὕτη σ' ἐμένα ὠφέλιμος εἶναι.
Γιὰ νὰ μὴ κάθωμαι ἔτσι, ἐνῶ τὸ σαράκι θὰ ἦτο
εἰς τὰ σκουλήκια. Γι' αὐτὸ τὴν παρέκβαση ἔκαμα τούτη.
Φαίνομαι δὲ ἀπ' αὐτό, ὅτι ἔξυπνος κάμποσο εἶμαι.
Μία ἀντίφαση κάνω ἐπίτηδες, καὶ ἐξ ἐκείνης
προετοιμάζω ἀρκοῦσαν παρέκβασιν, ἵνα ὁ σάραξ
λάβῃ καιρὸν νὰ γυρίσῃ, καὶ εἶδησῃ νέα μᾶς φέρει.
Πράγματι, νὰ, σὲ ὀλίγη στιγμή, νὰ βομβίζῃ ἀκούω
τὸ γύρισμά του στ' αὐτί μου. Καὶ μέσα μου φχήθηκα νᾶναι
τίποτα πρᾶγμα σπουδαῖο, τοὺς φόβους μου νὰ ἐξηγήσῃ.
Καί, εὐχή μου, δὲν πῆγες στὸν ἄνεμο· Μοῦ πε, πῶς ὅτι
μόλις στὴν τρύπα ἐμπῆκε, καὶ βλέπει καὶ ἔχουν μεγάλη
κίνηση οἱ Ἐνδυλαῖοι οἱ σκώληκες. Μπαίνει στὸ μέσο,
κ' ἔμαθε γρήγορα νέα ἀπ' τῶν σκουληκιῶν τὰ φαφλάτα.
«Δύο τὰ αἴτια ἦσαν τῆς τόσης κινήσεως ταύτης.
Τοῦ βασιλέα ὁ γυιὸς σκοτωμένος εὐρέθηκε. Ἄμα
τάκουσα τοῦτο ἐγώ, σὲ μιὰ τρύπα ἐχώθηκα τότε,
Νὰ μὴ νομίσουνε, ὅτι ἐγὼ γιὰ ἐκδίκησι κείνο
σκοτώσα. Καὶ ἐπειδὴ δὲν ἐγνώριζαν φαίνεται, ὅτι
νὰ μὲ σκοτώσῃ ἐκεῖνος ἐκαρτέρεψε, καὶ πῶς ἐσώθη

μόλις με βία, μπορούσαν έμένα φονιά νά με ποῦνε.
Μά δέν κατάλαβα μόνον ό φόνος πῶς γένηκε κείνος.
Μόνον λογίσθηκα, μήπως έσύ με έκδίκησες, Πλάστα!
Κι από τήν τρύπα κρυμμένος, καί άλλο μαθαίνω καινούργιο.
“Ότι οί σκώληκες όσοι στήν άκρα του ξύλου έζούσαν,
μήνυμα έστειλαν, ότι τό ξύλο τό έφάγανε όλο,
ότι χρειάζεται πλέον μικρό κομματάκι νά πέσει.
“Όστε λοιπόν νά κυττάξουν, κατάλληλα μέτρα νά λάβουν,
μήπως στο έξαφνικό εις τό πέσιμο γίνουμε φόνοι.
Ταῦτα τά έμαθα, κι άμα εύρηκα καιρό νά πετάξω,
πέταξα. Καί ταχυνά, νά σοῦ φέρω τήν ειδηση ήλθα».
Τώρα λοιπόν, αναγνώστα, κατάλαβα τώρα άμέσως,
τί έννοούσαν εκείνα τά λόγια, πού άκουσα τότε.
Τό τωρινό των τό σπήτι, τό ξύλο θά πη πού έζούσαν,
καί τήν καινούργια τροφή, τό δικό μου τό σῶμα νοούσαν,
πού θά πλακώση τ’ άξόνι, κι άπάνω μου όλοι θά κάτσουν,
ίνα πολύμερον μέσα σ’ αυτό εύωχία γλεντίσουν!
“Ε! τά λοιπά περιττό νά σās λέγω, νομίζω πῶς είναι,
Πῶς δηλαδή του Φυλάκου του είπα, καί έκ τούτου εκείνος
μάντις πῶς είμαι δεινός εκατάλαβε καί για τόν γυιόν του
ζήτησε νά τόν γιατρέψω καί πῶς τό κατόρθωσα τουτο.
“Όλα αυτά, τό γνωρίζω, τά ξεύρετε, πλην θά τά είπω,
καί τινας λεπτομερείας προσέτι, πού άλλοι τās γράψαν
ψεύτικα, ή καί διόλου αυτās δέν γνωρίζουν νά είπουν.
Είμαι ψευτιά ό,τι λέγουν, πῶς όταν θυσιάσα τότε,
έλειψε μόνον ό γύψ. Είμαι ψεύματα. “Ηταν ό κύρκος,
όστις εκεί πού όρμούσε λαγό άπ’ τήν τρύπα νά πιάση,
έμπλεξε μέσα στους θάμνους, καί ήργησε νά λθη έμπρός.
Καί κατά τύχη, εκείνος έγνωρίζε μόνος τό δένδρο,
όπου ό Φύλακος είχε τήν μάχαιρα άλλοτε μπήξει,
ήτις καί μόνη μπορούσε τόν “Ιφικλον νά ίατρέψη.
Ψεύματα λέγει έπίσης καί ό “Απολλόδωρος, φίλοι,
όταν μάς λέγει πού ήμουν υιός Ταλαού του πατρός μου.
Νά δά, αυτός νά μάς ξέρη, καλλίτερα καί από μένα
τήν γενιά μου! Πατήρ μου μου ήτανε ό “Αμυθάων.
“Ελα παππού νά σοῦ μάθω, σαν νά λεγε τ’ άγγονικά σου!

Κι ἄλλη ἀκόμη ψευτιά σᾶς ἐκόλλησε ὁ βλογημένος.
Ποῦ τὴ σκαρφίσθηκε. ὦ! ἐφευρέτης μεγάλος μᾶς εἶναι.
Ψεύματα εἶναι, πῶς ὅτι δεμένο μὲ εἶχαν καὶ ὅτι
δυσὸ μοῦ ἔδωσε δούλους, γυναῖκα τὸν ἕνα καὶ ἄνδρα.
Καὶ ὅτι ἡ γυναῖκα ὀλίγη μοῦ ἔδειχνε τὴν προθυμίαν·
Καὶ δι' αὐτὸ καὶ τὸ δῶμα τὴν ἕκαμα νὰ τὴν πλακώσῃ.
Νά σου, νὰ δῆς φαντασία. Κανεὶς ποιητὴς δὲν τὴν ἔχει.
Ὁ Ἀπολλόδωρος πάλι ἕλιγότερα ψεύματα λέγει.
Ἔστι τὰς βοῦς τοῦ Φυλάκου ἐφύλαττε λέγει εἰς κύων.
Ἦταν εἰς ὄνος, ποῦ εἶχε χαλκᾶ τὰ ποδάρια ὅλα,
εἶχε δὲ μιὰ κεφαλή, ποῦ ὁμοίαζε λίγο τοῦ σκύλου,
καὶ δι' αὐτὸ καὶ αὐτὸς σᾶς τὸ λέγει, πῶς ἦτανε σκύλος
Ἔ! ὁ Ἡρόδοτος, ἄλλος περιδρομος εἶναι. Ἐκεῖνος
σ' ὅλα τὰ πράγματα θέλει ἀρχὴ ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους
ἢ τοὺς Ἰνδοὺς, ἢ τοὺς Σύρους, καὶ ποιοὺς δὲν εἰσεύρω διαβόλους.
Λέγει ἐκ τῶν Αἰγυπτίων εἰσήγαγον εἰς τὴν Ἑλλάδα
Ψεύματα, Σχολιαστὴς τοῦ Ὀμήρου ἐπίσης σᾶς λέγει
τὴν Διούσου λατρείαν! ἂν ἦτανε ἔτσι, καμένε,
πῶς τὰς μαινάδας τοῦ Βάκχου θὰ ἔδιωχνα εἰς Σικυῶνα ;
Πῶς θὰ ἐλάμβανον ὡς ἀμοιβὴν ἐκ τῆς χώρας τοῦ Προίτου,
μετὰ τοῦ Βίαντος τοῦ ἀδελφοῦ, τὴν ἡμίσειαν ; πῆς μου!
Εἶσαι χαζός. Καὶ ἐκεῖνος Διόδωρος ὁ Σικελιώτης.
Καὶ ὁ Ἀλεξανδρινὸς ὁ Κλήμης, «ὕμνούμενον πένθος,
ὅταν τυφλὸς τοὺς τυφλοὺς ὀδηγεῖ», καὶ οἱ δυσὸ θὰ πνιγοῦνε.
Τώρα δὲ καὶ μερικὸς χαρακτῆρας θὰ πῶ τῶν ἀνθρώπων,
ὅσοι λαμβάνουσι μέρος στὸν πρόλογο τούτου τοῦ ἔπους.
Ἦταν ὁ Φύλακος ἄνδρας δεινός, μὲ ἀνδρείαν μεγάλην.
Εἶχε τὴ μύτη λιγάκι λοξή, καὶ πυρρόλευκον κόμην,
τοὺς ὀφθαλμοὺς γαλανοὺς, ἀποπνέοντας λάμψιν γλυκεῖαν.
Πλὴν καὶ ἐνίοτε, λάμψιν ἀγρίου ἀπέπνεε πάθους.
Τὸ δεξιὸν του τὸ αὐτὶ εἰς τὴν ἄκρα ἦταν κομμένο.
Εἶχε δὲ στ' ἄριστερό του χέρι ἕνα σημάδι
ἐκ γενετῆς μαυρωπὸ, καὶ στὴ μέση του ἕνα ἀσπράδι.
Ἰφικλος δὲ ὁ υἱὸς του, ἐνόσω μὲν ἄρρωστος ἦτο,
ἦτο χλωμόασπρος, μόλις ἐφαίνετο ὅτι ἐζοῦσε
Ἔστι τὸν γιάτρεψα ὅμως, κανεὶς στὸ βασίλειο ἄλλος

πιό δυνατός, πιό ταχύς, δὲν θὰ εὐρίσκετο ἦρωας τότε.
Θαῦμα τοὺς ἔπιασε τότε, σὰν εἶδανε πάνω στὰ στάχια
νὰ περπατᾶ, νὰ πετᾶ, καὶ νὰ μένουνε ἄσπαστα ἐκεῖνα.
Καὶ ποτε δὲ συλλαβῶν... Μὰ ἂν θῆς τὴν ἀλήθεια, τοῦ φέρα
ἔν' ἄετό, καὶ ἐκεῖνος κλωστή στερεὴ στὸ λαιμό του
τοῦ δεσε, καὶ ἄπο πάνω ἐπάτησε τόσο ἀγάλια,
ὥστε ἐκεῖνος, ἀνοιξας τὰς πτέρυγας, εἰς τὸν αἰθέρα
πέταξε, σὰν νὰ μὴν εἶχε στὸν ὦμο του τίποτα βάρους.
Καὶ τὸν ὠδήγει ἐκεῖνος μὲ δύναμιν ἐπιτηδεῖαν.
Στὸ δεξιό του τὸ φρύδι μικρὸ ἓνα ξέγδαρμα εἶχε.
Ἦτο ἡ κόμη του ὄχι ξανθὴ, ἀλλὰ μᾶλλον πυρόχρους
εἰς τοὺς εὐρεῖς του τοὺς ὤμους ἐκυμάτιζε ὠραῖα.
Τώρα δὲ πλέον, καλὲ ἀναγνώστα, πιστεύω ἐπέισθης
ἀναμφιλέκτως, πῶς εἶμαι ἐγὼ ὁ Μελάμπους ἐκεῖνος,
μάντις δεινός, Τειρεσίου καὶ Κάλχαντος πρὸς δὲ καὶ Μόψου
τρὶς μεγαλύτερος, ὅτι ἐκεῖνοι ἠγνόουν τὴν γλῶσσαν
τῶν τετραπόδων, τῶν ζώων, πτηνῶν καὶ αὐτῶν τῶν ἐντόμων.
Βέβαια, μόνο πιστεύω, αὐτὸ θὰ ρωτήσετε πάλιν.
Ποῖος ὁ λόγος, ἐσὺ ποὺ ἔστειλες εἰς τοὺς Σκουλήκους
τὸ σαρακάκι, νὰ μάθῃ τί νοιώθουνε κεῖνα τὰ λόγια.
Δὲν εἴμποροῦσες νὰ κάμῃς καὶ στοὺς Σκουλήκους, ἐκεῖνο
τὸ μαγικὸ τὸ σημάδι ποὺ ἔκαμες καὶ στὸ σαράκι,
καὶ νὰ σοῦ ποῦνε ἐκεῖνοι, τί νοιώθανε κεῖνα τὰ λόγια ;
Ἄν ἠμποροῦσα, καλέ μου, βεβαίως θὰ ἔκανα ἔτσι.
Μ' ὄλα τὰ ζῶα ἠμποροῦσα ἐγὼ νὰ μιλήσω. Μὲ ὄλα.
Πλὴν εἰς τὰ φίδια διόλου, καὶ εἰς τὰ σκουλήκια, ἐκεῖνο
τὸ μαγικὸ σημάδι δὲν ἴσχυε. Ναι μὲν, τὴν γλῶσσα
τὴν ἐννοοῦσα, πλὴν ὅμως, μ' αὐτὰ νὰ μιλήσω τὰ ζῶα
δὲν εἴμποροῦσα διόλου. Καὶ εἰλικρινῆς θέλω νᾶμαι.
— Εἶναι πλὴν τώρα καιρός, θελκτικὴ μου ν' ἀρχίσωμε Μοῦσα,
τὸ ἰδικόν μας τὸ ἔπος. Σπουδαίως ν' ἀρχίσωμε πλέον.
— Ὅχι, καλέ μου. Ἀκόμη χρειάζομαι ἀπολογία
μῖαν μικρὰν νὰ μοῦ κάμῃς, πολὺ ἀναγκαῖα γιὰ σένα.
ὅτι σὲ φύσηξα, τέκνον, εἰς νέας ὁδοὺς καινοτόμους !
Ἄχ! Θελκτικὴ μου κυρία, οὐράνιος νύμφη, σπουδαίως
βλέπω μιλεῖς. Δὲν βαρύνεσαι. Κανεὶς δὲν πιστεύω νὰ μάθῃ,

νέας τοῦ νέου παιδὸς ἐμφυσήσεις τοῦ πνεύματος θείας.
Γιὰ τὸν νεώτερον μόνον, αὐτό, ἀδελφὸ μου Ἐντῶν
εἶναι γραμμένο τὸ ἔπος αὐτό, ποῦ ἄλλοτε Βίαντας ἦτο,
τώρα δὲ εἶναι Ἐντῶνης, χαζὸς ὀλιγάκι ὁ καμένος.
Ποῦ μιὰ φορά, στὰ σωστά του ἐνόμισε ὁ κακομοίρης,
κίτρινο ὅτι μεγάλο πουλὶ ἀπ' τὸ τζάμι ἐμπῆκε.
(Μάλιστα στὸ παραθύρι ἢ τρύπα του στέκει ἀκόμη).
μια καὶ δύο, καὶ στὸ στόμα του μέσα ἐχώθη.
᾿Ωστε, ὦ Μοῦσα, πολλὲς δὲν χρειάζομαι ἀπολογίες.
᾿Οσον γιὰ μέτρον, ἐγὼ ὡς ὁ κύριος Κουμανοῦδης
εἰς τὸ γλυκὸ του τὸ ἔπος, εἰς τὸν Καλοπίχειρον Στράτη,
δὲν ἐδειλίασα, ἵνα εἰς ἕξαποδῖαν δεσμεύσω
τοὺς ἥρωάς μου. Κι' ἂν οὔτοι, πολὺ ἐλαφρότεροι εἶναι
ἀπ' τὸν δικόν του τὸν ἥρω, ποῦ θέλησε τὴν τριποδία.
Μάλιστα ἂν θές, ἂν ὑπῆρχε, θὰ διάλεγα ὀκταποδία.
Κ' ἔτσι θὰ ἤρμοζε τέλεια καὶ εἰς τῶν ἡρώων τὰ πόδια,
Τώρα, γι' αὐτὸ ἂν ρωτᾶς τὸν πρόλογον, ἢ ραψωδία
μια ὀλόκληρη εἶναι. Σοῦ λέγω, μακάρι ἂν ὅλοι
οἱ ποιηταὶ εἰς αὐτὸ μὲ μιμούντανε. Κι' ὄχι μὲ μια
λέξη, εὐθύς νὰ πηδοῦνε στὸ κύριον ἔπος ἀμέσως.
Ἄχ! ἂν τὸ κάμαν' αὐτό, δὲν θὰ εἶχαμε τώρα ἀνάγκη
νὰ ἐρευνῶμεν τὸ πόθεν βαστᾶ τοῦ ᾿Ομήρου ἢ σκούφια,
εἴτε καὶ τοῦ Ἡσιόδου, καὶ τόσων μεγάλων διαβόλων!
Δέτε ἐγὼ, δὲν πιστεύω ποτὲ νὰ μαλώσουν στὸ μέλλον,
οὔτε δύο πόλεις γιὰ μένα. Σᾶς εἶπα, πῶς εἶμαι ὁ Γρυπάρης
ἀπὸ τὴ Σίφνο. Καὶ γράφω στὰ χίλια τὰ ὀκτακόσια
καὶ ὀγδοῆντα ὀκτώ, τοῦ μηνὸς Ἰουλίου στὶς δέκα...

ΣΦΗΚΟΑΡΑΧΝΟΜΑΧΙΑ

ΑΝΤΩΝΙΩ, ΤΩ ΚΙΤΡΙΝΟΠΟΥΛΗΧΑΨΙΩ

Μόλις ἀνδρὸς ὑπερεῖχε ἀνάστημα ὑπὲρ τὸ ὄρος
τὸ φλογερόν του ἄρμα ὁ ἥλιος. Ἦρχιζεν ἤδη
τὴν πορφυρᾶν του στρωμνὴν εἰς τὸν κόλπον ν' ἀπλοῖ τῆς Κα-
(μάρας.

Εἶναι τὰ Τραβαβουνιά, ὠραιότερα καὶ τῶν ἀγγείων,
ἅπερ ὠραία μου φέρεις πατρίς· τὰ ὅποια νομίζεις
ὅτι φυτρώνουν, καθὼς ἐκ τῆς κόπρου φυτρώνει ὁ μύκης.
Ἦ τὶ τραχὺ μεγαλείον! Νομίζεις, πῶς ἔχεις ἐμπρὸς σου
κλίμακα, ἧς αἱ βαθμίδες ἀγρῶν ἀλλεπάλληλοι εἶναι
τοῖχοι. Καὶ φθάνει στὴν τῶν Καμαρῶν ψηφιδόστρωτον κλίνην.
Πόσαι ποσάκις ἀβραὶ εἰς τὰ ὕδατα ἔλουσαν Νύμφαι
τὰ σώματά των. Ποσάκις ἐπάτησε ποῦς Νηρηίδος
τὰς γαλανὰς σου τὰς ἄμμους, χωρῶν νὰ κρυβῆ εἰς τὰ ἄντρα ;
Ἐξ εὐωνύμων, ὑψοῦται εὐμήκης βουνός, ὁ ὁποῖος
φέρει Ἑβραίου προφήτου τὸ ὄνομα, (ὅστις προφήτης
ἔρριψε ἐκ τοῦ Οὐρανοῦ, ὅπου ἴστατο, τὴν μηλωτὴν του
εἰς Ἑλισαῖον, νὰ εἶναι διάδοχος τῆς προφητείας).
Ἐκ δεξιῶν δὲ ἐπίσης, ὁμώνυμος ἄλλου προφήτου,
ἐκ τοῦ ὁποῖου ἂν κόψης τὸ πρόσθιον σίγμα. θὰ λέγῃ
ὄνος πῶς εἶμαι. Ἐσὺ δηλαδὴ, ὄχ' ἐγὼ ὅτι εἶμαι.
Θὰ ἐννόησατε, ὅτι ὁ εἰς τοῦ προφήτη Ἥλια,
τοῦ Συμεῶνος ὁ ἄλλος βουνός, ὅτι τ' ὄνομα ἔχει.
Ἄλλοι ἂν ἦσαν καιροί, τοῦ Διὸς ἱερὸς θεὸς νὰ ἦτο
ἴσως ὁ εἷς. Τοῦ αἰγόποδος δὲ τοῦ θεοῦ τῶν ποιμένων
ἴσως ὁ ἄλλος. Πλὴν τώρα, ἀλλοίμονον τέμπορα μόρες!
Πλὴν ἀδιάφορον, ἂν τὰ ὀνόματα εἶναι Ἑβραίων.
Ἐλα ἐδῶ, ν' ἀναπνεύσης ἐξ ὄλων τῶν πόρων σου δρόσον,
δρόσον ζωῆς, ἐκ τῶν ὠτων, τοῦ στόματος, τῶν ὀφθαλμῶν σου,
ἐκ τῶν ρωθῶνων καὶ ὄλων τοῦ σώματος τῶν τρυπημάτων.

Τότε εἰς τοὺς φυσικοὺς θ' ἀποδείξῃς ἑξάπαντος, μόνος πῶς ὁ αὐτόχθων τέτιξ «σιτίζεται πρῶκας» καὶ ὁμως εὐθυμος ζῆ. Μεθυσμένος ἀείποτε. Παίζων καὶ ψάλλων. Τοὺς χωρικοὺς ἐρεθίζων, καθήμενος ἐπὶ τῶν κλάδων ἢ τῆς σικκῆς ἢ τῆς ἐλαίας ἢ τῆς βακχιάδος ἀμπέλου! Ταῦτα προπάντων, τὰς ρίζας αὐτῶν εἰς ἐκεῖνον τὸν χῶρον δένδρα ἐμπήγουσι. ὅπου ὁ τόπος τοῦ ἔπους μου εἶναι, Κάπου δέ, καὶ τις ἀπία παρέχει παρόδιος οὔσα τοὺς γλυκεροὺς τῆς καρπούς, εἰς τολμῶντα τινὰ διαβάτην νὰ παραβῆ ἐντολήν τοῦ Μωσαϊκοῦ δεκαλόγου, λέγουσαν, «οὐ τοῦ πλησίον τὰ πράγματα ἐπιθυμήσει». Ὁλων δὲ τούτων τῶν δένδρων ἀκτίνας τὰ φύλλα, ἐκπέμπουν. Ἡ μαργαρίτας νομίζεις πῶς ἕκαστον φύλλον ἐγκρύπτει. ἢ δισμυρίους ἡλίους μικροὺς, τοῦ μεγάλου εἰκόνας, Ὡσπερ μικρὰ τοῦ κατόπτρου τεμάχια ἀντανακλῶσι τόσας εἰκόνας σου, ὅσα αὐτὰ τὰ τεμάχια εἶναι, Οὕτως ἐξ ὄλων τῶν φύλλων μικκύλοι μαρμαίρουσι λύχνοι. Τὶ ἐπὶ τέλους αὐτοὶ οἱ μικκύλοι σου λύχνοι, τί εἶναι; Πρώτην φοράν τοὺς ἀκούω. Μὴ ἴδιον πλάσμα σου εἶναι; Ὅχι! πλὴν εἶναι σταγόνες βροχῆς, τὴν ὁποῖαν ἀφθόνως ἔχυσεν ὁ Οὐρανὸς (ἢ καὶ ὁ Σαβαώθ ἐὰν θέλεις, ἢ καὶ οἱ δύο ὁμοῦ συνενούμενοι. Ὡς ἀγαπᾶτε!) ὅταν αὐτὴν τὴν ἡμέραν ἐγέννα ὁ ἥλιος, μόλις, ὅπου εὐρίσκεται νῦν, εἰς τὸ ἀντίθετον μέρος προκύπτων. Ταύτης εἰσέτι σταγόνες, τοὺς λύχνους ἀνάπτουσι τούτους. Δίδουσι θέλητρον μεῖζον, καθὼς τὸ γνωρίζετε ὅλοι, Ὡστε πολλοὺς περιττὸν εἰς αὐτὰ ν' ἀναλίσκωμεν λόγους. Πλὴν καὶ ἐξ ἄλλου, αὐτὰ καὶ τοῦ ἔπους μου εἶναι αἰτία, (κι' ὄχι ὁ υἱὸς τοῦ Διὸς καὶ Λητοῦς, χολωθεὶς τῷ Ἀτρείδῃ). Ταύτην λοιπὸν τὴν αἰτίαν ἐν πρώτοις ἀρχίζων θὰ εἴπω. Κ' ἔπειτα τὴν φυσικὴν συνέχειαν τῶν γεγονότων θ' ἀκολουθήσω καθὼς καὶ ὁ Ὅμηρος ἔκαμεν οὕτως εἰς Ἰλιάδα. Ἄν εἶχον καιρὸν ἀπεδείκνουν, ὅτι κ' εἰς τὴν Ὀδύσσειαν εἶναι αὐτὴ ἡ σειρὰ τῶν συμβάντων, καὶ ὄχι τὰ «μέντια ρές», τοῦ γελοίου ἐκείνου τοῦ Φλάκκου. Τὸ δὲ τοῦ Γκαίτου ὦν δὲν εἰξεύρω καλὰ τί σημαίνει.

Ἐξ ἀκοῆς τὸ γνωρίζω. Ἄν εἶναι ὀρθόν, προχαιρέτω.
Ἄλλως, ὡδὸν ἐπ' ὡοῦ, εἰς τὴν κεφαλὴν του τὸ σπάνω.
Ὅστις δὲ θέλει τὸ «μέντια ρές», καὶ ἐγὼ εὐφυΐαν
πρόχειρον ἔχω (ναὶ μὲν ἐκ τῆς χρήσεως εἶναι τριμμένη),
Ἄπὸ τὰ μέσ' ἄς ἀρχίσῃ, καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν ἄς γυρίσῃ.
Εἰς τῶν ἐντόμων τὰ γένη μεγάλη ἢ κίνησις ἦτο
ἐκ τῆς βροχῆς, ὡσανεὶ τὰ ἐκίνει καθάρσιος δόσις.
ἄλλων παρέσυρεν οἴκους, (καθὼς τοῦ Κρατίνου ἢ Μοῦσα
ὄλας τὰς δρυῖς προθελύμους), καὶ ἄλλων κατέκλυσε δίνη
τοὺς φωλεοὺς ἐν τοῖς δένδροις, εἰσρεύσασα ἄφθονον (ὥσπερ
τῶν οὐρανίων χουρὶ τὸ κατούρημα, ὅπερ θὰ πνίξῃ
ὄλους ὁμοῦ τοὺς ἀπίστους κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην).
Ἔνεκα τῆς τελευταίας αὐτῆς αἰτίας, οἱ σφῆκες
ὄσοι εἰς δένδρον κατώκουν, ἀπέχον σχεδὸν χιλιάδα
ἀπὸ τὸ μέρος εἰς ὃ ἡ τοῦ ἔπους μου πρᾶξις τελεῖται
ἴσως βημάτων, τοὺς τάφους ἀφήσαντες τῶν προπατόρων,
ἦνοιξαν τὰς πτέρυγας των, καὶ δρόμον ἀέρινον κόπτουν,
περισκοποῦντες νὰ εὕρουν εἰς ὃ νὰ ἐμπήξωσι μέρος
τὰ κύτταρα, καθὼς οἱ στρατοὶ τὰς σκηνὰς των ἐμπήγουν.
Τέλος ὁ Σάραξ ὁ γέρων, τοῦ Βόμβυκος τοῦ βασιλέως
μυστικοσύμβουλος, ὅστις τοσοῦτον ὑπέργηρος ἦτο
λέγουσι, ὡστε ἀκόμη τὸν Ζάνδρυκα ἐνεθυμεῖτο,
ὄστις εἰς ὕδωρ ἐπνίγη, αὐτὸς κυνηγούμενος μόνος
ὑφ' ὀλοκλήρου στρατοῦ μελισσῶν, ὧν ἐσύλα τὸ μέλι,
Καὶ ἵνα μὴ κερματισθῇ ὑπ' αὐτῶν νὰ πνιγῇ προτιμῆσας,
ὄχι χωρὶς ἐξ αὐτῶν καὶ δεκάδας τινὰς νὰ κεντρίσῃ.
Τούτου τὸν ἠρωϊκὸν θάνατον ἐνεθυμεῖτο,
ὡς νὰ συνέβῃ ἐχθές. Καὶ οὐχὶ γενεαὶ νὰ παρῆλθον
τέσσαρες ὄλαι, ἀφ' οὗ ὁ γενναῖος ὁ Ζάνδρυς ἐπνίγη.

ΑΝΕΡΑΪΔΕΣ ΤΟΥ ΔΕΙΛΙΝΟΥ

Τὴν ὥρα αὐτὴ τοῦ Δειλινοῦ ποιὸς τραγουδεῖ, ποιὸς κλαίει
καὶ τὸν ἀντίλαλο ξυπνᾷ καῦμούς νὰ μεταλέη...,
Πυκνὰ καλάμια, λυγαριές, ἄροδαφνιές καὶ βᾶτοι
κρύφτουν τὴ Λίμνη ὀλόγυρα ἀπὸ ἀνθρώπου μάτι.
Παίζουν σ'τὰ διάπλατα νερὰ μὲ κούφια ἀνατριχίλα
κλωνιὰ τοῦ βᾶτου, δαφνανθός, τῆς καλαμιᾶς τὰ φύλλα.
Ὁ ἥλιος γέρνει καὶ στὴ γῆς τὰ δένδρα μ' ἦσκιο γράφει,
μ' ἦσκιο μακρὺ πού δρασκελᾷ ἀπὸ λαγγὰ σὲ τράφη.
Ρόδα σκορπιᾷ σ'τοὺς οὐρανοὺς καὶ σ'τὰ βουνὰ ζεμπούλια.
Κοντεύει ἡ ὥρα πού θὰ βγοῦν τὰ μαῦρα Νυχτοπούλια.
Νούφαρα νεογέννητα τὴ Λίμνη στεφανόνουν
σ'τὰ στοργγυλὰ τὰ φύλλα τους, ἄνθη λευκὰ σηκώνουν
καὶ ἀπὸ κάτω ἄργοπερνοῦν χρυσόθωρα ψαράκια,
πλέον χελῶνες ἄνεργες κι ἄπλαστα βατραχάκια
καὶ πλάγι σ'τὰ ἄνθια στήνουνε κεφάλι οἱ νεροφίδες.
Σέρνουν σ'τὰ νούφαρα χορὸ πανώριες Νερατίδες.
Ἄνερη σαπουνόφουσκα κάθε κορμὶ ἀλλάζει
τὰ χρώματα τοῦ Δειλινοῦ, ροδί, χρουσό, γαλάζι
μ' ἂν τρέφουν ρόδα σ'τὴ θωριά, ἔχουν στὰ στήθια ἀγκάθι.
Τ' ἄστρο τῆς μέρας θὰ χαθῆ μὲς σ'τοῦ νεροῦ τὰ βᾶθη.
Σὲ κάθε γύρα ἀπλώθουνε κρινόλευκο τὸ χέρι
Λούλουδα κόφτουν τοῦ νεροῦ κι ἀνθοβολοῦν τ' ἄστέρι
καὶ μὲ τραγούδια λιγερά τοῦ ψάλλουν νᾶλθη πίσω.
— «Μὲ σὲ γεννιοῦμαι σύναυγα καὶ σὰν χαθῆς θὰ σβύσω
ἄχ! μιανῆς ὥρας φάντασμα, καὶ γέννημα τοῦ ὀνείρου!»
Ἄριθμητα Ἐφήμερα σ'τὲς κεφαλές των γύρου
τρίζουνε τὰ μυριόχρωμα καὶ διάφανα φτερά τους
καὶ σειοῦν τὰ χρυσοπράσινα βεργόλιγνα κορμιά τους,
κι ὅσο οἱ Νύφες σέρνουνε νερὸ καὶ τὰ ραντίζουν
τόσο ἐκεῖνα πιὸ κοντὰ στὲς κεφαλές των τρίζουν.

Μιά νυχτερίδα πέρασε. Σ'τὰ δένδρα ἀπὸ πίσω
μὲς ζ'τοῦρανοῦ τὸ χλώμισμα, Ἔσπερε, τὴ χρυσή σου
πρῶτος σκορπᾶς φεγγοβολή. Τὴν βλέπει ἡ Νεραίδα
αὐτὴ πού σέρνει τὸ χορὸ σ'τὰ νούφαρα πού ἐπήδα
καὶ στέκει... σκύφτει τὸ κορμί, δυὸ τρεῖς κουνεῖ τὰ χέρια,
πέφτει κι ἐχάθη σ'τοῦ νεροῦ τάνήλιαγα λημέρια.
Σὲ κάθε ἄστρο πού φωτᾷ κι ἀπὸ μιὰ κόρη σβένει
καὶ κεῖ πού χάνεται ἡ ζωὴ, ἀφρὸς γιὰ λίγο μένει·
τρεμάμενα χαθῆκανε τῆς Λίμνης τὰ ψαράκια
καὶ οἱ χελῶνες κρύβονται, σκορποῦν τὰ βατραχάκια,
σ'τὴν ἄκρη τοῦ χλωμοῦ οὐρανοῦ τὰ Ἐφήμερα περνοῦνε
καὶ σ'τὴν ὄχθια ἐπανωτὰ νεροῦ στεφάνια σβοῦνε.
Τὴ νύχτα τὰ μεσάνυχτα ποιὸς τραγουδεῖ, ποιὸς κλαίει
καὶ τὸν Ἀντίλαλο ξυπνᾷ καῦμούς νὰ μεταλέη.
Ἄθῆνα, Μάιος '90 Βασιλ. περιβόλι.

Ο ΓΕΡΟΝΤΑΣ ΤΗΣ ΠΗΔΑΣΟΥ

Βαρύτερο ἀπ' τῆς Ἰδας τὰμέτρητο τὸ βάρος
σηκόνει ἡ καρδιά μου τὴ μαύρη συφορά της
Τὰ σωθικά μου τρώγει ἀχόρταγα σὰ γλάρος
καμμιά ἄλλη δυστυχία δὲ βγαίνει ὀμπροστά της.

Γιατὶ τὸ θεϊκό σου δὲ μ' ἔπαιρνε κοντάρι
τὸν δύστυχο, ἐκείνη τὴ μαυρισμένη μέρα
κι ἐμένα, Ἀχιλλέα, τοῦ χάρου παληκάρι,
σὰν ἔσφαζες τοὺς ἄντρες στὸ κάστρο πέρα πέρα ;

Ἄτιμητη κορῶνα εἶχα στάρχοντικό μου,
πρωτόβλεπτο λουλούδι σ' ἀνθρώπινο κηπάρι.
Ὡς καὶ οἱ Θεοὶ φθονοῦσαν τὸν τέτοιο θησαυρό μου.
Ἄχ! κάλλιο πρὶν τὸν εἶχα, νὰ μὲ εἶχε Χάρος πάρη.

Ὡς κι οἱ Θεοὶ φθονοῦσαν τὸν τέτοιο θησαυρό μου
— ζηλεύουνε σὰ βλέπουν καλὸ σ' ἀνθρώπου χέρι—
Τὴν κόρη τὴν παρθένα, ποῦχα στάρχοντικό μου
μαλλώνανε ρηγάδες ποιὸς νὰ τὴν κάμη ταίρι.

Μὰ τῶχανε γραμμένο οἱ Μοῖρες ἐκεῖ πάνω!
Δὲν ἔπεφτε, Ἀχιλλέα, τὸ κάστρο τῆς Πηδάσου
ἄχ! ἂν δὲν ἦταν κείνο τὸ μάτι σου τὸ πλάνο
Θὰ φεύγαν ντροπιασμένα τὰ δλόχρυσα ἄρματά σου.

Σὲ εἶδε, κι ἡ ὀμορφιά σου ἐνίκησε τὴν κόρη
— μὰ τῶχανε γραμμένο οἱ Μοῖρες ἐκεῖ πάνω—
τὰ κάστρα, ποὺ ἀψηφοῦσαν τάνικητό σου δόρυ
τὰ νίκησε τὸ κάλλος, τὸ μάτι σου τὸ πλάνο.

Εἶδες καὶ ἀποεἶδες τὸ κάστρο πῶς δὲν παίρνεις
τὸ στράτευμα σηκώνεις νὰ φύγης, ἀπ' τὴ χώρα.
— «Μὴ φεύγεις, Ἀχιλλέα, μὴ φεύγεις! γιὰ ποῦ σέρνεις;
Σταλιά νερὸ στὸ κάστρο, καὶ πέφτει ὦρα, ὦρα»—

Ἔτσι γραμμένο μῆλο ἔπεσεν ἀπ' τὸ κάστρο
ἀπὸ τὸν κόρφο μέσα τὸν μοσχομυρισμένο
τῆς κόρης τῆς δικῆς μου. Βασίλευε τὸ ἄστρο
τοῦ βίου μου, καὶ τώρα ξερὸς στὸ χῶμα μένω.

Ἀθήνα 6 Ἰανουαρίου 1891

ΚΑΚΟΚΑΙΡΙΑ

Σιγά!

Νὰ μὴν τὸ μάθη ἡ γειτονιά·
Ἡ ἀγαπημένη μου ἡ νιά,
Τὸ ξέρει πῶς τὴν καρτερῶ,
πάει στὴ βρύση γιὰ νερό.

Ἦ τὶ καλὰ ἡ σκοτεινιά
ταιριάζει στὰ οὐράνια πλάτη!
Χαίρει κι ὁ νιός, χαίρει κι ἡ νιά,
δὲν θὰ τοὺς διῆ κανένα μάτι.

Ἦ ἀγέρας δέρνει μ' ἀπονιά
τὰ δέντρα, οπάνει τὰ κλαριά τους.
Χαίρει κι ὁ νιός, χαίρει κι ἡ νιά,
δὲ θὲ ν' ἀκοῦνε τὰ φιλιὰ τους.

M. M.

Ἄν βρέξη ἢ βαρυχειμωνιά!
Δροσίστε σύγνεφά μου μαῦρα!
Ζητεῖ κι ὁ νιός, ζητεῖ κι ἡ νιά
δροσιά στοῦ στήθους των τῆ λαύρα.

Ξάφνου ἀστραπὴ τῆ σκοτεινιά
δείχνει γιὰ λίγο φωτισμένη·
Πιάνει τὸ νιό, πιάνει τῆ νιά
ματιὰ πατέρα ἀγριεμένη!

Κρίμα! Κρίμα!
Τὸ ἔμαθε κι ἡ γειτονιά!
Ἡ ἀγαπημένη μας ἡ νιά,
δὲν πάει στὴ βρύση γιὰ νερὸ
οὔτ' ἐγὼ πιά τὴν καρτερῶ.

Πόλη. Δεκαπενταύγουστος 1891

ΟΝΕΙΡΟΦΑΝΤΑΣΙΑ

Στὴ χαραυγὴ πρωτομαγιάς πού δίνει
τὰ πιὸ γλυκὰ τὰ ὀνειράτα—μου ἔφάνη
πὼς σὲ εἶδα. Θάνατος ἄλλος νὰ γίνη
δὲν εἶναι πιὸ γλυκός, ἢ νὰ πεθάνη
πάνου κανεῖς σὲ τέτοια, τέτοια μιά
Θεοτικὰ ὀνειροφαντασία

Σὲ πλουμιστὸν ἀνθότοπο τὴν εἶδα.
ἀπάνου σ' ἄνθια δροσοποτισμένα
πατοῦσε ἀλαφριά, σὰν τὴν ἀχτίδα,
πότε ἐδῶ, πότε ἐκεῖ, στὸ κάθε ἓνα,
ἀχτίδα σ' ἀντιφώτισμα καθρέφτη
πού τρέμοντας ἀπάνου κάτου πέφτει.

Μιά μελωδία γύρω της σκορποῦσε
πού εὐθύς μου συνεπῆρε τὴν καρδιά μου,
κι αὐτὴ ἀπ' τὰ στήθια μου ἔφευγε, πετοῦσε
νὰ πάη νὰ τὴν εὖρη ἐκεῖ χάμου·
βαρυλογᾷ. Δὲν μπόριε νὰ τὴν φτάση
πού φεύγει καὶ περνᾷ βουνὰ καὶ δάση.

Σὰν τὸ πουλί, πὺν νοιώσει κυνηγάρη
καὶ ξάφνου τὸ φτερούγι του ἀπλώθει
τὸ δρόμο του γιὰ ἄλλο κλαρί νὰ πάρη
Τηνὲ ζητῶ μὲ φλογισμένοι πόθοι!
Σὲ μιὰ ραχοῦλα νὰ την χλωρασμένη
πὺν μὲ κοπάδι του βοσκὸς διαβαίνει.
Καὶ κάθεται, ὅπου νερὰ καθάρια
σὲ λυγαριὲς καὶ καλαμιὲς κυλοῦνε.
Μιὰ τῆ φλογέρα του τὰ χεῖλη ἀνάρια
μιὰ τῆ βοσκούλα του γλυκὰ φιλοῦνε.
Περνᾷ γοργά, τοὺς βλέπει καὶ γελάει
καὶ μ' ἄσμα τὴν ἀγάπη τους βλογάει.
Εἶναι ὁ ἦχος πὺν ἀκούω τῆς φλογέρας
ἢ μὲ καλεῖ τὸ θεῖο λάλημά της
πὺν φέρνει στὴν καρδιά μου ὁ ἀγέρας;
Τὴν κυνηγᾷ πάλι ἡ ψυχὴ μου· σὰ διαβάτης
τῆς ἔρημος, πὺν λέει πιὸ θὰ φτάση
νὰ πιῆ, χωρὶς θωριὰ νὰ τοῦ γελάση.
Μὰ ξεπετᾷ καὶ κείνη· σὲ θανάτου
τὴν βλέπω κάμπο, ἐκεῖ πὺν πολεμοῦνε
πετᾷ μὲς στὸν καπνὸν ἀπάνου κάτου.
Τέτοια φωτιὰ τ' ἄρματα δὲ σκορποῦνε
πὺν θρυμματίζουν τὸν ὄχτρο κομμάτια,
ὄση τῆς πολεμόχαρης τὰ μάτια.
Κεῖνο τὸ παληκάρι πὺν βλογοῦσε
στὴν ἀγκαλιὰ τῆς κορασιᾶς γερμένο
καὶ τώρα πὺν τὸ αἷμα του σκορποῦσε
στὸ χῶμα τὸ αἰώνια δοξασμένο
μὲ γέλοιο σκύφτει τὸ βλογάει πάλι,
φιλᾷ τὸ ματωμένο του κεφάλι.
Αἰθερολάμνει τώρα κατὰ τίς τάφοι
σ' ἀπόκλαδο κυπαρισσιοῦ καθίζει
ἀχνὴ σὰ νύχτα καὶ χλωμὴ σὰ θειάφι
χτυπᾷ κιθάρα πὺν ἡ καρδιὰ ραγίζει
κι ὅταν ὁ ἄνεμος παραφυσήση
συχογέρνει μαζί τὸ κυπαρίσι.

Λευκότατη κυμάτιζε με χάρη
στολή, καθώς τὸ γνέφι πού διαβαίνει
ἀνεμόδιωχτο, ἀπ' τὸ φεγγάρι.
Ποιὸς τάφος στὸ τραγοῦδι, πέτρα μένει;
Λάμπουν με ξένη ἀναλαμπή, θεριεύουν
ψηλόνουνε τὸν οὐρανὸ γυρεύουν.
Μαζὶ πετάει καὶ κείνη στὸν αἰθέρα,
ἀφήνει τῆς γῆς τάνθια, ρόδα καὶ φούλια
δὲν εἶναι, ὄχι, ἀπ' τῆς γῆς τὴν ξέρα.
Ζητάει Ἀποσπερίτη, ζητάει Πούλια,
τάστρα τὴν κράζουνε πέρα κι ὡς πέρα
«Χαίρε, ὦ χαίρε, τοῦ θεοῦ μας θυγατέρα!»
Στὰ φῶτα, ἡ Χαραυγὴ ὅπου ἔχει ράνει,
χλωμά μου ἀστέρια σβύνετ' ἓνα ἓνα.
Μαζὶ καὶ σύ, ὄνειρεμένη πλάνη
πετῶντας, μόνο στήθη πονεμένα
ἔχεις ἀφήσει ὁ ἥλιος νὰ φωτίσει,
πού νὰ μὴ με εἶχε ποτές ἀποξυπνήσει.
Σὰ σπίθες μοιάζουνε οἱ λογισμοί μου
τῇ νύχτα οἱ ἀνέμοι ὅπου σκορποῦνε
ἀπ' τὰ ἀποκάϊδα τοῦ ξεροθύμου
καὶ μὲς τοῦ δρόμου τῶν τῆ βία σβοῦνε,
βαθεῖα τὰ ὄνειρατά μου σβοῦν στὰ στήθη
δὲν ζοῦν ἀπὸ τοῦ ὕπνου μου τὰ βύθη.

Ἀθήνα 26-11-91

ΦΡΟΝΙΜΗ ΦΩΝΗ

Οσο θωρεῖς ἀκόμα
ἀχτίνα τούρανοῦ
λυτρώσου ἀπὸ τὸ λυῶμα
πού φθείρει σου τὸ νοῦ.

Τὸ νοῦ, πού τὴν καρδιά σου
γιὰ μάτια μοναχὰ
ἔχει, τὰ ὀλόγυρά σου
μ' αὐτήνη νὰ κοιτᾷ.

Τρελλό, θά σέ γελάση!
παίρνει συχνά ἡ καρδιά
στήν ψεύτικη αὐτή πλάση
μολύβια γιά φλουριά.

Χρυσόφτερο μελίσοι
σ'άνθους νά τριγυρνᾶ
γιά νά γλυκολογήση
όλότελα ξεχνᾶ.

Φτωχό, σέ ἀραχνιά
κάθε ὀμορφιά τῆς πλάσης
καί τῆ ζωῆ νά χάσης
σέ φέρνει ἡ καταχνιά.

Τοῦ νοῦ σου ἡ καταχνιά,
τὰ μάτια τὰ γλαρά της
τὰ ψαθωτὰ μαλλιά της
σοῦ στήνει ἀραχνιά.

Στῆθος, μέ πλούσια χάρη
καί μέσα του ἐκεῖ,
—κατάρρα!—ἓνα λιθάρι
νά τρώη νά ξεσκῆ.

Ὅποιος θά γελαστῆ
στὰ μάτια τὰ γλαρά της
'στὰ ψαθωτὰ μαλλιά της
νά μπλέξη νά πιαστῆ.

Μόνο ὄνειρό της κάνει
λατρεία νά νοῆ
νιάτα νά καίη λιβάνι
λαμπάδα τῆ ζωῆ.

Ἡ δόλια σου ἡ μάνα
—ἀλλιά της τρίς ἀλλιά—
σ'τὸ ξόδι σου καμπάνα
ταχιά γρικόει ταχιά

Σχίζει καρδιές πού κλαίει
«'Αχ! κάλλια ὀρφανός
» νάμενες, γυιέ μου, λέει
» σάν σ' ἔβγαζα στὸ φῶς.

» Παρὰ νά διῶ ἀπ' τὸν πόνο
» τῆς νιότης σου ὁ ἀνθός
» σάν ὠριμος καρπὸς
» νά πέση ἀπ' τὸν κλῶνο.

» 'ΑΣ σ' ἄφηνα εὐθύς
» σέ μητριά σέ φτώχια
» πάρεξ σέ τέτοια βρόχια
» πού σέ εἶδα νά χαθῆς».

Ὅσο θωρεῖς ἀκόμα
ἀκτίνα τούρανοῦ
λυτρώσου ἀπ' τὸ λυῶμα
πού φθείρει σου τὸ νοῦ.

Ἄθῆνα 3-1-92

ΑΝ ΟΝΕΙΡΟ ΔΕΝ ΗΤΑΝ

Αν ὄνειρο δὲν ἦταν πού θωροῦσα
δὲν θάκανα ποτές μου τέτοιο πρᾶμα,
κι ἂν εἶχα ἀκόμη, χαμηλοβλεποῦσα,
στὸν ἔρωτά μου κάμει τέτοιο τάμα.

Καθὼς ἐχθές, προχθές καὶ κάθε βράδυ
ἐκεῖ ἀπὸ κάτω εἴμαστε τὰ δυό μας,
ὅπου τὸ φουντωτὸ περιπλοκάδι
φωλιὰ στὸν Ἔρο πλέκει τὸ δικό μας.

Σὰν λιποθυμισμένη ὅλη ἡ φύση
κρατάει καθ' ἀνάσα, σβεῖ τὸ φῶς της
στὴ μυρωδιὰ πῶχει περίσια χύσει
ὁ μυστικός ὁ ἀγαπητικός της.

Καθούσυνα στὰ γόνατά μου ἐσύ,
καί γώ σέ κείνο ἀπάνω τὸ πηγάδι.
Καί γύρω μας, ἀγάπη μου χρυσῆ,
ἔσώπαινε τὰπέραντο σκοτάδι,

Ἦν' ἀκούη κρυφὰ γέλια, σιγομίλημα
κάπου τς' ἀγάπης ἕνα στεναγμὸ
νὰ τελειώνη σ' ἕνα γλυκοφίλημα
πού ἔσφάλιζε τὰ χεῖλη μας τὰ δυό...

Ἄχ! παραλῶ στοῦ Ἔρωτα τὸν πόθο!
στὸ στῆθος σου, πολύανθο καλοκαίρι
νὰ μοῦ εὐωδιάση τρέμιο μου τὸ χέρι
κατὰ τὰ λούλουδά σου ἀπλώθω....

—«Στάσου; τί θές;» μοῦ λές· καί τὸ σκοτάδι
μὴ ἀφήνοντας νὰ διῆς τὸ δάχτυλό σου,
δὲ μᾶφησε νὰ δῶ τὸ κοκκινάδι
πού στὸ σεμνὸ θάμβουσε πρόσωπό σου.

—«Ἄ! τὸ χρυσό μου θὰ ζητᾶς Σταυρό,
ἔλα, αἰώνια ἐδῶ νὰ σέ ὀρκίσω...

—Ἐγὼ μὲς στὸ διπλὸ τὸ θησαυρό,
τοῦ στῆθους σου τὸν ὄρκο μου θ' ἀφήσω,

Μὲ ἕνα διπλοπυρωμένο φίλημα,
πού μέσα σου φωτιά τόση νὰ χύση
ὄπου ποτέ, ποτέ νὰ μὴν τῆ σβύση
τοῦ Χρόνου, ποῦ περνᾷ, τὸ γοργοκύλημα!

.....

Τὶ συννεφιάζεις, χαμηλοβλεποῦσα
τὴν ὄψη σου πού πρέπει νὰ γελά,
μὴ λές ὅ,τι κι ἐγώ—«ἄχ τί καλὰ
ἂν ὄνειρο δὲν ἦταν πού θωροῦσα!»

Ο ΕΝΑΣ ΚΙ Ο ΑΛΛΟΣ

Μ' ανατριχίλα σιγανή
τὸ κῦμα λιανοτρέμει,
καὶ δὲ φουσκώνουνε πανὶ
οἱ κοιμισμένοι ἀνέμοι.
—« Τὰ κάλλη τὰ καμαρωτὰ
» ὅποιος σοῦ τάχει πλάσει,
» γιαλέ, ἢ καρδιά μου σ' ἐρωτᾶ
» γιατί νὰ σέχει φτιάσει ;
Ψαρᾶς πετοῦσε πετονιὰ
μὲς σὲ νερὰ καθάρια,
γυρνᾶ μοῦ λέει μ' ἀπονιὰ
—« Γιὰ νὰ μοῦ θρέψη ψάρια...

Ἀθήνα 9-3-92

Κ Α Λ Λ Ι Ρ Ρ Ο Η

ΠΗΓΗ ΚΑΙ ΤΑΦΟΣ

(ἀπόσπασμα)

Η ἄνοιξη σὰν βάρυπνη παρθένα
ξυπνᾶ μὲ τὴ φουσκοδενδριά. Τὸ χιόνι
ὄλοῦθε διώχνουν πλάγια χλωριασμένα.
Κάθε δενδρι μὲ νέο χυμὸ φουσκώνει.
Γυρνᾶ, στὴν πρώιμη ζέστα, ἀπ' τὰ ξένα
νᾶβρη παλιὰ φωλιὰ τὸ χελιδόνι.
Δροσολογοῦνται τῆς αὐγῆς τὰ φῶτα
στὰ μυρωμένα τοῦ πελάγου χνῶτα.

Ἐκεῖ τώρα πού ὁ θάνατος ἐνώνει
ψυχές, πού εἶχεν ἡ ζωὴ χωρίσει
— Ψυχές, τὴ μιὰ ἀπονιά, τὴν ἄλλη πόνοι—
Θωρεῖς μιὰν ὦρια μαρμαρένια βρύση.
ζερβὰ καὶ ἀπὸ δεξιὰ τὴνε πλευρώνει
ἀπ' ὄνα, πού ὄλο αὐξάινει κυπαρίσσι
μὰ τέτοια ἢ γλυκάδα εἶναι τοῦ τόπου
πού μάτι δὲν ξανάειδε ἀνθρώπου.

Κύνκος, σὲ μάρμαρο γλυφτό, ποθαίνει
ἀπὸ πικρὴ σαΐτα τοῦ θανάτου.
Ἡ κεφαλὴ του ἄψυχα γερμένη
καὶ σὰν νὰ ὀλιγοτρέμαν τὰ φτερά του.
Τὸ ταΐρι του τὸ αἶμα ζητᾶ πού βγαίνει
καὶ πέφτει ὡσὰν στάλα νεροῦ κάτου
μὲ πουπουλένια νὰ κρατήση στήθη.
᾽Ω πόνος! αἶμα ξαναζῆ πού ἐχύθη;

Γλυκύτετοι ἀπάνουθέ τους ἦσκιοι
πυκνόφυλλη ἀπλώθει κλεμαξίδα
χαραματιὰ νὰ πέση πού δὲν βρίσκει
τοῦ ἡλίου καὶ ἡ λαμπρότατη ἀχτίδα
Κάτω στὶς ἄσπαρτες βραγιές δὲ μνήσκει
λουλούδι νὰ μὴ φυλλανθῆ καὶ ἐπήδα
σὲ κρῦο νερὸ χτυπόντας τὴν οὐρά της
ἢ Σουσουράδα φτερωτὸς διαβάτης.

Ποτὲς ἀπ' τὴ βρυσούλα δὲν ᾽πολείπει
πλεχτὸ μὲ κόρες ρόδων τὸ στεφάνι
κοράσι γιὰ ἀγόρι, ὅταν καρδιοκτύπι
καὶ Ἀγάπης θέρημη φλογερὴ τὸ πιάνει
ἄνθια θὰ φέρη, μὲ ἄλλα ἀπὸ τὶς κῆποι
τῆς πονεμένης του καρδιᾶς—ἀγνὸ λιβάνι—
καὶ κεῖ συχνὰ σηκώνοντας τὰ χέρια
ἀπαντοχῆ ἀκαρτεράει ἀπ' τ᾽ἀστέρια.

᾽Αρωρα πάρωρα σὰν ξενυχτάει
ἔρμο παιδί, δὲν βλέπει ἄλλο ἀστέρι
γλυκύτερα τὴ βρύση νὰ φιλάη
ἢ τ᾽ἄσπρο, πού στερνὸ στὸ χαραμέρι
σβύνει στὸ δειλινὸ πρῶτο φωτάκι
τῆς Ἀγάπης τ᾽ἄστρο τοῦρανοῦ ἀπ' τὰ μέρη
στὴ σιγαλιὰ τῆς νύχτας πέφτει κάτου.
παίζει στ' ἀγαπημένα τὰ νερά του.

Ἐκεῖ πιστὴν ἐλπίδα, ἀγόρι, ζήτα·
ἄλλοῦ πιὸ ἀληθινὸ χρησμὸ δὲ δίνει
μὲ τὸ στερνὸ της φύλλο ἢ μαργαρίτα.

Ἡ παπαρούνα ἡ κόκκινη κι ἐκείνη
τὰ φτενὰ φύλλα της γιὰ σὲ κρατεῖ τα.
ὅταν σοῦ κρούσουν δυνατά, θὰ γίνη
τοῦ στήθους σου ἡ ἐπιθυμία. Στὴν ἄκρη
τῆς βρύσης χαρᾶς τότε στάξε δάκρι.

Στὸ σπίτι σου θάρθῃ τὸ ὦριο κοράσι
νύφη· μὲ τὸ ἀγνὸ νερὸ λουσμένη
τῆς Καλλιρρόης. Σ' τοῦ φεγγαριοῦ τὴ χάση
ποτὲς νὰ μὴ ξεχνάη νὰ πηγαίη
ἀνθόπλεγα στεφάνια νὰ κρεμάση
μὲ μιὰν εὐχή : νὰ μὴ ἰδῇ νὰ πλένη
λουτρό της ἄνυμφο νεκρὸ παιδί της
καὶ μένει ὁ γονιὸς του ξεκληρίτης.

Ἀθήνα—Μάρτιος 92

ΧΡΥΣΑΝΘΗ

Σ, τῆς μάνας τὸ λαιμὸ περνᾶ
τὰ μαραμμένα της τὰ χέρια
κι αὐτὰ τὰ λόγια τὰ στερνὰ
τῆς λέει, δείχνοντας τὰστέρια.

« Ψηλὰ ἀπὸ κεῖ, αὔριο βράδυ,
θὲ νὰ σοῦ στέλλω τὸ φιλι
στὸ καντηλάκι μου τὸ λάδι
σὰν βάζεις, μάνα μου καλή.

» Τὸ ξέρω· δάκρι ἀντὶς νερὸ
Θὰ στάζης μέσα σ'τὸ καντήλι,
Θᾶναι πιὸ μαῦρο, τὸ πικρὸ
ἀπὸ τὸ μαῦρο σου μαντήλι.

“Ὅταν μὲ ἀγέρα δειλοῦ τρόμου
θωρεῖς νὰ τρεμοσβῆ τὸ φῶς,
Θυμοῦ, τὸν ἀγγελοκρουμὸ μου
— μὴν κλαῖς κι ὁ Χάρος εἶν' κουφὸς.

» Μὴν κλαῖς! Θωρεῖς ἀπὸ ψηλὰ
ποὺ κατεβαίνουν μαῦρα νέφη ;

- μέσα ἔναι αὐτὸς ποῦ δὲ μιλά
ποῦ μὲ κορμιὰ τὸ χῶμα θρέφει.
- » Ἐκεῖ ποῦ τὸ δικό μου στρώσει
θεῖ νὰ κοιτάξης μιὰν αὐγὴ
ἀπὸ τὸ χῶμα νὰ φυτρώση,
Χρυσάνθη κίτρινη νὰ βγῆ,
- » Τὸ σύννεφο στὸν οὐρανὸ
σὰν καταχνιὰ θενὰ σκορπίση,
καὶ κεῖ θὰ διῆς νὰ λαμπυρίση
μὲ φῶς ἀστέρι σιγανό.
- » Θὰ ξανανθῆ κι ἂν μαραθῆ
τὸ νεκρολούλουδο στὶς κάμποι,
τᾶστρο ποτέξ δὲ θὰ χαθῆ
πάντα στὰ οὐράνια θὰ λάμπη
- » Ψηλὰ ἀπὸ κεῖ, αὔριο βράδυ
θεῖ νὰ σοῦ στέλλω τὸ φιλι
στὸ καντηλάκι μου τὸ λάδι
σὰν βάζης, μάνα μου καλή.»
- Σῶπα νὰ ζῆς!—καὶ μὲ φιλι
ἢ μάνα της τὸ στόμα κλείνει.
Σωπαίνει· ὅμως καὶ δὲν ζῆ,
σ'τὸ φίλημα τὸν κόσμο ἀφήνει.

Ἄθῆνα 8-4-92

Τ' ΟΝΕΙΡΟ ΤΗΣ ΧΑΪΔΩΣ

— Ποῦ πήγε, μάνα μου γλυκειά, ἂν μὲ λυπᾶσαι πέ μου
σὰ φύλλο τρέμει μου ἢ καρδιὰ στὸ φύσημα τάνέμου
μοῦ δέρνει σύγκρυστο τὸ κορμὶ καὶ μὲ πεθαίνει θέρμη!»
Γέρνει τὰ μάτια της σβυστὰ στὴν κλίνη της τὴν ἔρμη
ψάχνει το φουφουλόστρωμα, τὸ κάτασπρο σεντόνι
κι ὅσο δὲ βρίσκει ὅποιο ζητᾶ, διπλαίνουνε οἱ πόνοι
τῆς Χαΐδως, ποῦ ἡ ὄψη της, τριαντάφυλλο σὲ χιόνια
ἄνθιζε δεκατέσσερα Μαρτάπριλα καὶ χρόνια

καὶ τώρα γέρνει σὰν ἀνθὸς ὅπου δροσιὰ διψάει.
—Ἐπὲ βραδὶς ποῦ πήγαμε νὰ κόψουμε τὸ Μάη
στὴν Παναγιὰ τῶν Πλάτανω, ἐμάζευε γιὰ μένα
τὰ πιὸ ὄμορφα σπαρτόπουλα κι ἀγιόκλημα ἀνθισμένα.

σὰν ἀγυρνοῦσ' ἀπάνω μου τὰ ὀλόμαυρά του μάτια
μοῦ σπαρταροῦσε ἡ καρδιὰ σὰν ψάρι στὰ πλεμμάτια.
Ἐγύρισα καὶ ὄρεξη δὲν εἶχα γιὰ τὸ δεῖπνο,
τὴ ζαλισμένη κεφαλὴ παράδωκα στὸν ὕπνο.

Μ' ἀκόμη δὲν τὸν ἔπηρα, καὶ νὰ τον ἐμπροστὰ μου
ἀνθὸς ἀπάνω μου σκορπᾷ καὶ μῦρος ροδοστάμου.
Στὸ προσκεφάλι μου σκυφτὸς ὄλονυχτις μ' ἐθώρα,
ὅσο ποῦ ἤλθεν ἡ γλυκιὰ πού ροδοφέγγει ὦρα

κι ἐκράξανε οἱ πετεινοὶ τὸ πρωῖνὸ τραγοῦδι.
Τὴν κεφαλὴ μου στόλισε μὲ λειμονιᾶς λουλούδι
καὶ μοῦ εἶπε «πᾶμε σπῆτι μου, ἀκλόυθα με, μικρὴ μου,
ναύρης μιὰ μάνα δεύτερη, τὴ μάνα τὴ δικὴ μου.

Ποῦ εἶναι τώρα, μάνα μου, ἃ μὲ λυπᾶσαι, πέ μου.
σὰ φύλλο τρέμει μου ἡ καρδιὰ στὸ φύσημα τ' ἀνέμου
μοῦ δέρνει σύγκρυο τὸ κορμὶ καὶ μὲ ποθαίνει θέρμη!»
Γέρνει τὰ μάτια της σβυστὰ στὴν κλίνη της τὴν ἔρμη,

ψάχει τὸ φουφουλόστρωμα καὶ τᾶσπρο της σεντόνι
κι ὅσο δὲ βρίσκει ὅποιο ζητᾷ τὴνε θερίζουν πόνοι.
—«Σῶπα, μικρὴ μου, μὴ μοῦ κλαῖς, σήκω ταχιά καὶ στρώσου
στὴ γυριστὴ τὴ σβία σου, στὸ γλήγορο ἀργαλιό σου

ὀργυιὲς νὰ φάνης τὸ πανὶ καὶ νὰ τὸ κόψης πῆχες,
καὶ θᾶρθη κείνος στὰ σωστὰ στὸ ὄνειρο πού εἶχες,
τὸν πόνο σου, καρδοῦλα μου, ὁ ἴδιος νὰ σοῦ γιάνη
μὲ τοὺς ἀνθὸς τῆς λειμονιᾶς τοῦ γάμου τὸ στεφάνι.

Ἐὸ Θεὸς νὰ δώση νὰ μοῦ βρῆς μιὰ σὰν κι ἐμένα μάνα
καὶ τότε ἄς μοῦ σημάνουνε τοῦ Χάρου μου καμπάνα.

Ἄθῆνα 10 Μαΐου 1892

ΔΕΙΛΙΝΑ (25)

Τὴν ὥρα αὐτὴ πάνοίγουν κλεισμένα δειλινὰ
πού τὸ θολὸ σκοτάδι ν' ἀπλώνεται ἀρχινᾷ

Ἔλα, χρυσῆ μου, ἔλα στὸ δεῖλι τὸ γλυκὸ
ψάλλε μου τραγουδάκια πᾶρέσω νὰ γρικῶ

Ἄπ' τὴν κορφὴ προβαίνει τάντικρινοῦ βουνοῦ
καὶ λούεται τὸ ἀστέρι στὸ θάμπος τούρανοῦ

Τὰ εὐώνυμα, οἱ λεβάντες σκορποῦν μοσχοβολῆ
κι ἂν χάνονται ἀπ' τὴν ὄψη στὴν ὥρα τὴ θολή.

Σὰν σβύση κάθε μάτι τοῦ Χάρου ὁ ἀδελφὸς
ὀλάνοιχτη ἢ καρδιά μου στὸ μαγικὸ σου φῶς

Μὲ κείνα τὰ λουλούδια τῆς νύχτας τὰ χλωρὰ
μὲ κείνα τὰ τραγούδια θὰ νυχτοπαρωρᾷ.

Ἄλουβο πεταρούδι τίς κάθε σου σκοποὶ
κρίμα φωνὴ δὲν ἔχει γλυκὰ νὰ ξαναπῆ.

Κι ὅσα τραγούδια μάθω μικρὰ καὶ ταπεινὰ
τρέμουν τὸ φῶς τοῦ ἡλίου καθὼς τὰ δειλινὰ.

Κηπολις Ἰούλιος 92

ΞΑΝΘΟΜΑΛΛΟ ΑΓΓΕΛΟΥΔΙ

Παρόμοιο στὸ χρῶμα
τριαντάφυλλο ὀλομύριστο κρατοῦσε
τὸ ρόδινό του στόμα.
Ἄφρόντιστο μὲς στοὺς ἀνθούς πετοῦσε
κι ἔσταζε τὸ μικρὸ του χέρι
Χρυσὰ μαλλιά πού σκόρπιζε τὸ ἀγέρι.

Ξανθόμαλλο άγγελούδι
Χαρά στα δώδεκα γλυκά σου χρόνια,
άπάρθρενο λουλούδι,
άνίδεο κι άπό πάγους κι άπό χιόνια·
μιά πονεμένη καρδιά μαύρη
καινούρια όνειρα με σένα θαύρη.

Έτσι στην άστραπή
που μιά στιγμή φωτίζει τά σκοτάδια,
Χρυσήν άναλαμπή
παίρνουν βουνά, πελάγη και λαγκάδια
στην άστραπή που λίγο δείχτει
με φώς μεσημερνό τό μεσονύχτι.

Άπόστασα στοϋ κόσμου
νωρίς τάνανθο κι ξμο μονοπάτι
χωρίς νά βλέπη έμπρός μου
συχνά ζηλεύει τάφωτό μου μάτι
και τά ματόφυλλά του άνοίγει
τό δάκρυ νά μη στάξη, που με φρύγει.

Κρουστάλλι παγωνιά
έγέννησε τό μαλακό τό χιόνι
με ξάστερη νυχτιά
όπου κανένα άγέρι δέν σηκόνει.
Πώς κλαίω τά πικρά μου πάθη
κανεις άς μήν τό διή κι άς μήν τό μάθη.

Έκει που έρείπια γύρου
και χάλαρα ή ματιά σου θ' άντικρύση,
στο φώς ένός όνειρου
θα διή μιá νέα μαγεμένη φύση.
Έλα μικρό μου έκει άγγελούδι,
νά γίνης τών όνειρων μου τραγούδι.

Τοῦ Μάη καὶ τοῦ Ἀπρίλη
θὰ πῶ, νὰ σέ κρατοῦν ἀπ' τὰ δυὸ χέρια,
τοῦ Χρόνου, νὰ μὴ στείλη
στὰ δώδεκά σου κι ἄλλα καλοκαίρια
νᾶσαι πάντα παιδί, μὲ ρόδα
πούχες στὸ στόμα σου κι ὅταν σέ πρωτόδα

Κι ἂν τύχη νὰ πεθάνη
ἐκεῖνος ποὺ σ' ἐγέννα, μιὰν ἡμέρα
σὰν ἔρχεται νὰ ράνη
πικρὴ ταφόπετρα μὲ σέ ἢ μητέρα
νὰ κυνηγᾷς σὺ πεταλούδια
στοῦ τάφου του ἐπάνω τὰ λουλούδια.

Στὰ χρυσομεταξένια
μαλλιά σου ὅταν τὸ δάκρι της σφογγίσῃ,
ὦ ἄγγελε δίχως ἔννοια,
ρόδο θ' ἀνθῆ γι' αὐτὴ τὸ κυπαρίσσι,
ρόδο τῆς ἀνοιξης προφήτης
θὰ διώξῃ τὴ χιονιά ἀπ' τὴν κορφὴ της.

(λείπει)

Ὅταν γρικᾷς τ' ἀηδόνι
νὰ χύνη τὸ γλυκὸ τραγούδι βρύση
πῶχουν θολώσει οἱ πόνοι
τὸ στήθος σου χαρὰ δὲν θὰ γεμίση,
σὰν ἀπὸ λούλουδα ἀνθογιάλι
κι ἄς μὴ γνωρίζεις τὸ τρελὸ τί ψάλλει;

(λείπει)

Μὰ τώρα μαγεμένος
κρέμεται ὁ ὕπνος στὰ ματόκλαδά σου,
κι ὁ ψάλτης πικραμένος
ἄγρυπνος φεύγει στὴν ἐρμιὰ τοῦ δάσου
ξέμακρα, σ' ἓνα κυπαρίσσι
— καλή σου νύχτα! — πᾶει νὰ τραγουδήσῃ

ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΔΑΚΡΥ

Καθώς σάν αποβρέχει και σκορπίζου
τὰ νοτερά τὰ νέφη ἀπ' τὰ οὐράνια
πού λάμπει ὄλη ἡ πλάση και γιαλίζου
δροσολουσμένες λεῦκες και πλατάνια,
"Όταν φυσήση ὁ Ζέφυρος ἀνάρια
ύγρη σκορπίζει ἀπὸ τὰ δένδρα σκόνη
— στερνά ἀπὸ τῆ βροχῆ ἀπομεινάρια.
κι ὕστερα κάθε φύλλο τους στεγνώνει
Ἔτσι μιὰ μέρα κι ὅταν σέ εἶδα πάλι
παλιά μου ἀγάπη μὲς σέ τόσα χρόνια
μοῦ κύλησ' ἕνα δάκρι ἀγάλι ἀγάλι.
Ἔμεις θε νὰ γαπούσαμεν αἰώνια!
Βλέπεις ἕνα μονάχα δάκρι φτάνει
καί ἔχει γιὰ πάντα ὁ Ἔρωσ μας πεθάνει.

Πόλη 13 Σεπτ. 92. Κυριακῆ

ΟΣΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΕΓΡΑΨΑ

Sonneto

Κι ἂν εἶναι πέτρες τὰ βουνὰ
πάλ' ἔχουν ψυχοπόνια
κι ἄς τὰ χτυποῦν παντοτινὰ
δροσόπαγα και χιόνια.

Δὲν παίρνει τὸ βουνὸ μιλιὰ
κι ὅ,τι τοῦ λέγω λέγει!
δὲν ἀρχινίζει κ' ἡ σπηλιὰ
μαζι μ' ἐμὲ νὰ κλαίγη!

Ἄς βγάλη ὅ,τι ἔχει γιὰ καρδιά
κι ἕνα λιθάρι ἄς βάλλη.

Κ' ἴσως περνῶντας μιὰ βραδιά
ἐκεῖ σιμὰ στὴν ἀμμουδιά
ἀκούσω πιά νὰ ψάλλη,
ὅσα τραγούδια ἔγραψα γιὰ τὰ σκληρὰ της κάλλη.

Πόλη 11 Ὀκτωβρίου 1892

ΟΝΕΙΡΟ ΤΟΥ ΦΘΙΝΟΠΩΡΟΥ

Εξύπνησα με μιὰ κρυφή λαχτάρα και ἔλπιδα
στή θλίψη, και στὰ ὄνειρα πού δὲν μ' ἀφήνει, εἶδα
νά ξεπροβάλης ξαφνικά κι ἀνέλπιστα ἔμπρός μου,
κόρη γιὰ μένα πιὸ ἔμορφη και πιὸ σκληρὴ τοῦ κόσμου,
Στὰ χεῖλη εἶχες χαμόγελο, κι ὄχι ἀπονιά στοὸ μάτι
και μοῦπες γλυκομίλητα «κλάψε και σὺ κομάτι
κλάψε, φτωχέ μου, και καλὸ τὸ δάκρι θὰ σοῦ φέρη».
Στὸ φλογισμένο μέτωπο μ' ἀκούμπησες τὸ χέρι
και ξύπνησα: με μιὰ κρυφή λαχτάρα και ἔλπιδα
σὲ μιὰ γριοῦλα τράβηξα νὰ μοῦ τὸ ξεδιαλύση
τὸνειρο τὸ παράξενο πού γιὰ τὰσένα εἶδα.
Δὲν τῶξερα τί θὰ μοῦ πῆ και πρὶ νὰ μοῦ μιλήση
πρὶ μοῦ μιλήση και μοῦ πῆ: «εἶν' ὄνειρα χαμένα
πού βλέπεις ὅταν πέφτουνε τὰ φύλλα χλωμιασμένα».

Πόλη 12 Νοεμβρίου 92

ΦΤΑΝΕΙ ΝΑ ΜΗ...

Στεφ. Μαρτζώκη

Κάτω ἀπ' τὴ πυκνὴ μας δράνα
μὲ τὰ μοσχᾶτα τῆς σταφύλια
θὲ νὰ φυτέψω μαντζουράνα
κι ἄλλ' ἄνθη θὰ φυτέψω χίλια.
Και ξαπλωτὸς στὰ χαμομήλια
πού θὰ δροσίζη ἢ νερομάνα,
μαζί σου, σὰν τὰ δυὸ σου χεῖλια
γλυκὸ κρασί θὰ πίνω, ἝΑνα.
Και σὺ στεφάνια ἀπὸ λουλούδια
μὲ τὸ πολύτεχνό σου χέρι
θὰ πλέκης και θὰ λὲς τραγοῦδια.
—«Φτάνει πρὶν μπῆ τὸ καλοκαίρι
» μὴ βγάλῃ ὁ Ἕρωτάς μας χνούδια
» και φτεροὸ κάμη ὡς περιστέρη.

Πόλη 3 Ἰανουαρίου 1893

ΧΩΡΙΣ ΤΙΤΛΟ

Μοιάζ' ή βαρύστενη μου ή ψυχή
σαν μιὰ βασιλοπούλα παθιασμένη,
πού απόκρυφη άρρώστια τή φτωχή
μές στο παλάτι της κρατεί κλεισμένη.
Βγαίνει στην πολιτεία προσταγή
— τής άρρωστης τὸ θέλημα κ' ή γνώμη—
νά στρώσουνε με άχερα τή γή
καί με μπαμπάκια νά στρωθοῦν οί δρόμοι
Καί όταν κάπου, σε χρυσὸ θρόνι
στο παραθύρι κάθεται καί βάζει
τὸ χέρι στην καρδιά της πού πονεί,
τὸ χέρι στο κεφάλι της πού βράζει
Μ' ὄση οί άνθρωποι βία κι αν περνοῦν
καί τρέχουν, τρέχουν κάτω απ' τὸ παλάτι,
στο νοῦ της σαν φαντάσματα γυρνοῦν
ὄσα τὸ απλανὸ της βλέπει μάτι.
Θαρρεῖς πὼς με τὸ νοῦ της άκλουθᾶ
κάποιο τραγούδι πού άκούει μόνη
πού μ' ὄση γλύκα ἔχει, τή μεθᾶ,
πού μ' ὄση πίκρα ἔχει τή σκοτώνει.
Ξαίρω τὸν πόνο σου πού δέν μιλεῖ,
ξαίρω τὸν πόνο σου πού πνίγει... πνίγει...
Τὸν πόνο τής αγάπης, πούν' πολλή,
τὸν πόνο τής ζωῆς σου πού εἶναι λίγη.

Πόλη 27 Μαρτίου 91

Ο ΛΥΧΝΟΣ ΤΟΥ ΦΛΑΚΚΟΥ

Χρυσὸ λυχνάρι, μάρτυρα νυχτερινῆς αγάπης,
μ' ἔδωκε ὁ Φλάκκος ὁ πιστὸς τῆς άπιστης τῆς Νάπης.
Καί πλάγι στο κρεβάτι της μαραίνομαι απ' τὸν πόνο
νά βλέπω τῆς επίορκης τόσες ντροπές καί λυόνω
Φλάκκε. Σε δέρνει άγρυπνο καί σε κακὸ μεγάλο.
Κι οί δυὸ καιούμαστε μακριὰ ὁ ἕνας απ' τὸν ἄλλο.

29-1-94

ΣΤΗΝ ΑΓΑΠΗ ΜΟΥ

Γερτός στοῦ πόνου τὸ κρεβάτι
— μέσ στοῦ νυχτοπαραδερμά μου—
νοιώθω νὰ ξεχειλίζη κάτι
ἀπ' τὴν πολύπαθη καρδιά μου
καὶ νὰ φουσκώνη καὶ νὰ τρέχη
σὰν χειμωνιάτικο ποτάμι,
πού κατεβαίνει, ὅσο βρέχει,
τὸν κάμπο θάλασσα νὰ κάμη,
καὶ στὴν ὄρμη του παίρνει χάμω
καὶ τὰ μυριόχρονα πλατάνια,
τοὺς ψηλοὺς βράχους κάνει ἄμμο
καὶ κατεβάζει στὰ λιμάνια.
Τόση ἡ ἀγάπη μου νὰ τρέχη
στιγμὴ δὲν σταματάει καὶ ὦρα.
Μὰ δίχως τελειωμὸ νὰ ἔχη
νοιώθω σὰν πρὶν ἔτσι καὶ τώρα,
— Γερτός στοῦ πόνου τὸ κρεβάτι
μέσ στοῦ νυχτοπαραδέρμά μου—
ἀπ' τὴν ἀγάπη σου γεμάτη
πάντα καὶ πάντα τὴν καρδιά μου

Ἰαννουαρίου 22-95. Πόλη

ΟΝΕΙΡΑ

Ἀπὸ τὴν ἄγρια νυχτιά, πού μὲ βροχή κι ἀγέρα
εἶχε τὴ γῆ σὰν ὄνειρο ἀτέλειωτο πλακώση,
εἶδα, καθάρια, σήμερις, αὐγὴ νὰ ξημερώση
— πρόσχαρη κόρη κι ὁμορφὴ ἀπὸ κακιὰ μητέρα.
Ἦλιος φέγγει, λάμπει ἡ γῆς, ἡ θάλασσα ἔχει στρώσει
τὰ ζαφειρένια κάλλη τῆς γιὰ νὰ ζουλεύη ἡ μέρα
Κι ὁ ναύτης, στοῦ κατάγιαλο, ἀνοίγει πέρα πέρα
τὰ μουσκεμένα του πανιά ὁ ἥλιος νὰ στεγνώση.
Κι ὁ στόλος πού στ' ἀπόβροχο τὰ ξάρτια του ἀνοίγει
φαντάζομαι σ' ἀλαργινὰ πελάγη πὼς θὰ φύγη
καὶ πάνω στοῦ ἀνθόκυμα θὰ τὸν σκορπίση ἡ αὐρα.
Μὰ τὸν κρατοῦν οἱ ἄγγυρες. Πόσες καὶ τὰ ὄνειρά μου
πόσες φορὲς κάνουν φτερά νὰ φύγουνε τὰ μαῦρα
μὰ ἐκεῖ ποῦ γεννηθῆκανε πεθαίνουνε στὴν καρδιά μου.

1-12-95

Φλώρα Μιράμπις

Νεφέλωσφι ή συννεφιά κ ήλιος χρυσός, προβάλλει,
Σιωπάζει ή ήσυχία σ'απυρνεί τον έρωτικό μου κόσμο
Τά τόσα τά γρημάτα, για τόσα χιώρα κιάλλη
Ημουν τυφή ή ανάβλεφα τυφή και εύρα φως μου!

Περίσσια, Αγάπη ή χάρις σου ή δύναμις μεγάλη
Στην άβυσσινή όμορφιά ή άνάστυπος ή προς μου
Σάντι ή σ'άνοιγεις ή θερμή ή κρατική ή γλυκή ή
Σφαλιά τα μάτια ή άβλεφα πέτυται ή λογισμός μου.

Άσ έλθι ή χάρις! σε ζαυθός ή άγάρωτος κρατάφους
Τό κρουσταλλό του δαχτυλίου ή γρημά ή τόρα πρέπει
Που να βαστάει τότεροβάβια και μες στους ταφους!

Γιατί με τρόμο στα βαριά μετρονία δικος πόθο
Δίχως ήγάπη, ή σπρόμαλλή ή γοός γρημά με δάσει
Σέ σταχτοκλίπαλη γωνία, σ'άνεμη ή προς να κλώθει!

ΤΙΑΝΝΗΣ ΑΓΓΕΛΟΜΑΤΗΣ

“ΟΙ ΣΥΝΑΠΟΘΑΝΟΥΜΕΝΟΙ,,

I. Ἡ Κλεοπάτρα

— Τώρα, στή μέθη τῆς διπλῆς ἀγάπης μας ἐπάνω,
πού τῆς ζωῆς μας οἱ πηγές πληθαίνουνε καὶ ὅπου
κοιμοῦνται κ’ οἱ καϊμοὶ τοῦ Νοῦ, τοῦ νυχτοστρατοκόπου
τόρα τὸ νόημα ζωντανὸ καὶ τοῦ θανάτου φτάνω!
Μαδάω ἀπ’ τὰ στεφάνια μου τριαντάφυλλα νὰ ράνω,
μὲς στὸν κρατῆρα, τὸ στερνὸ κρασί τοῦ χαροκόπου,
καὶ τῆς καλόβουλης θεᾶς τῆς Μοίρας τῆς Ἀτρόπου
τάζω, νεκρώσιμη σπονδή, μαζὶ σου νὰ πεθάνω.
“Ὅπως μιὰ μέρα ἀνάλωσα βαρὺ μαργαριτάρι
μέσα στὸ ξῦδι τὸ ἀψὺ καὶ μονορρούφι τᾶπια,
πίνω τὴν τόση ἀγάπη μας μὲς στῆς ζωῆς τῆ χάρη.
Κόσμοι χαλοῦνε γύρω μας καὶ δὼ πεθαίνει κάποια
μὲ τὸ σοφὸ, τὸν ἄρχοντα, τὴν ἀργατιά, τὴ λάτρα,
Μαζὶ μὲ τὸν Ἄντώνιο πεθαίνει ἡ Κλεοπάτρα!

3 Φεβρουαρίου 96

CYDALISE

Ποῦ νᾶναι ἡ δική μου ἡ ἀγαπητικιά ;
— Μὲς τὸ βαθὺ τὸ μνημα εἶναι θαμένη.
Τὴν πιὸ ὀμορφην ἀπ’ ὅλες ἔχει κατοικιὰ
ἡ τρισμακαρισμένη!
Λευκή μου, σὲ θυμᾶμαι ἀρραβωνιστικιά
πού ἤσουν ὀλάκαιρη ἀνοιξη ἀνθισμένη.
Μὰ ἡ ἀπονιά μου σὲ μάρανε, γλυκιὰ
ἀγάπη μου παρατημένη.
Τὰ μάτια σου μοῦ ἔσβυσαν τὰ δυὸ
τὴν ὕστερη φορὰ δὲν τᾶδα.
μὰ ξαίρω πὼς μιὰ μέρα πάλι θὰ τὸ διῶ,
τὸ φῶς τους ὅπου ἔσβυσεν ἐδῶ στή γῆ.
Μ’ ἀσύγκριτη θὰ λάμπουνε λαμπράδα
στὴν ὀμορφότερη τῶν οὐρανῶν αὐγῆ.

25 Μαΐου 96

ΑΝΤΕΡΩΤΟΣ ΤΡΟΠΑΙΟΙ

Στῆς θέρμης τὸ παράδερμα καὶ στὸν βρασμὸν τοῦ αἱμάτου
τὸ ἀντιδικὸ μου ἀκόνιζα σπαθὶ στὰ σκαλοπάτια
τῆς μαρμαρένιας του ἐκκλησιᾶς, καὶ τὰ τρανά μου τ' ἄτια
μ' ἄφρην ὀχιᾶς χλιμίντριζαν, δετὰ στὰ κάγκελά του.

Νέκρα μὲς ἀπ' τὴν ἐκκλησιὰ τοῦ ὠραίου Θεοῦ, καὶ κάτω
στὴ γῆ σκοτάδι ἀχώνευτο καὶ μὲς στὰ οὐράνια πλάτια,
πού μόνο ἀντίσκοβαν διπλὲς σπίθες, τὰ δυὸ μου μάτια,
σὰν πένθιμο ἀντιφέγγισμα τῆς φλόγας τοῦ Ἴηροστράτου.

Καὶ κεῖ γρικῶ κάτι σὰν δόντια νὰ χτυποῦν τοῦ τρόμου
—'Εγὼ δὲν θάμουν πού ἔδερνα μὲς στὸ θερμὸ σύγκρυό μου—
Μῆλεγε ὁ ἐχθρὸς μου νικητῆ, τοῦ εἶπα καὶ γῶ: Ἐνικῆθης!

Καὶ μὲς στὴ νύχτα ἐχάθηκα, μ' ἄσμα θριάμβων, ὅπως
τὴ νίκη του στοῦ δοξαριοῦ τὴν κόρδα φέλνει ὁ Σκύθης
μπρὸς στοὺς ἐχθροὺς του φεύγοντας, ὁ ἐρημοστρατοκόπος.

Σίφνος, Μάρτιος 1898

ΑΠΟΛΟΓΟΙ

Σὰν ἡ μάνα τὸ παιδί
πάρε με στὴν ἀγκαλιά σου.
Κοίμισέ με. Ἄπ' τὸ κλαδί
κελαΐδεῖ τὸν ἔρωτά σου

τ' ἀηδόνι. Τραγουδεῖ
τὴν ἀγάπη σου—'Αφκράσου.
Σὰν ἡ μάνα τὸ παιδί
σφίγγε με στὴν ἀγκαλιά σου.

Εἶμαι, ἀγάπη μου, παιδί,
κ' εἶσαι μάνα μου. Στοχάσου
τάηδόνι κελαΐδεῖ
καὶ ζουλεύει τὰ φιλιὰ σου.

Νοέμβ. 99 Σίφνος

SONNETO

Μιά ζευγαριά ἄν εἶχα γῆ, σέ πλάγι ἢ σέ λαγγάδι
καὶ μιὰ σταλαματιὰ νερὸ ἀνάβρυσ' ἢ πηγάδι
ἓνα δεντρὸ θὰ φύτευα, λεύκη, ἑλιά ἢ ἔτιὰ
καὶ μιὰ καλύβα θάχτιζα μὲ πέτρα ἢ καλαμιὰ.

Θᾶχε τὸ δέντρο μιὰ φωλιά, ἀπ' ἄχερο ἢ χνουδι
καὶ σπῖνος μέσα ἢ κότσυφας γλυκὰ θὰ μοῦ ἔτραγούδει.
Θᾶχε ἢ καλύβα μου κουλιά, ἢ ψάθα ἢ κρεβάτι
γιὰ ἓνα παιδί μὲ καστανό, μαῦρο ἢ γαλάζιο μάτι.

Μιὰ ζευγαριά μὲ φθάνει γῆ· καὶ γιὰ νὰ τὴν μετρήσω,
ἐμπρὸς στὸν ἥλιο τῆς αὐγῆς τὴν ὥρα ὅπου βγαίνει
τὸ πιὸ ὁμορφο παιδί τῆς γῆς ὁλόρθο θεὸ νὰ στήσω.

«Ὅσο μακριὰν ὁ ἥσκιος σου στὴ λαγκαδιὰ πηγαίνει
τόσο ἄς βαστοῦν τὰ σύνορα καὶ τὰ δικά μου μέρη.
Γιατὶ ὄνειρο εἶναι τὸ καλὸ, ποῦ δὲν τὸ φθάνει χέρι».

Ι. Ἀρτεμωνιάτης

ΤΑ ΦΕΓΓΑΡΙΑΤΙΚΑ

«Magnus ego Lunaticus»

Οπου μὲ κέδρον σκαλιστὸν ἢ μυστικιά ἢ παγόδα
μὲς στῆς Βεγγάλης χάνεται τὰ μεστωμένα ρόδα,
—Ὅταν ἢ γῆς ἢ ὁλόθερμη τὴν ἀνεπνιά της βρῖσκει
μέσα στὴ νύχτα, ποῦ γυρνᾷ, κ' οἱ φεγγαριάτικοι ἥσκιοι
ξαπλώνουν κάτω ἀπ' ὅ,τι ὀρθὸ καὶ κάτω ἀπ' ὅ,τι στέκει,
κι ὁ ἀνυφαντῆς τὸ τρύπιο του τὸ δίχτυ ξαναπλέκει—
Ὁ φεγγαριάτης φθάνω ἐγὼ Βραχμὰν πετώντας, ὅπως
ξαίρει ὁ νοῦς μου νὰ πετᾷ ὁ νυχτοστρατοκόπος
ὅπου, μὲ κέδρον σκαλιστὸν ἢ μυστικιά ἢ Παγόδα
μὲς στῆς Βεγγάλης χάνεται τὰ μεστωμένα ρόδα.

- Τα φεγγαριάτμα. -

...Magnus ego Sumaticus..

:19:

Όπου μέ μέδρον σκαλιωτόν ή μωλιμιά ή παχόδα
μέ σπες βεγγάλης χάνεται τα μεστωμένα ρόδα,
- Όταν ή γης ή ολόθερμη της άνεπνιά της βρίσκει
μέσα στή νύχτα σου γυρνά, ή οι φεγγαριάτμοι ή ποιον
ζατιλάνουρ κατώ ας όλη όρθό και κατώ ας όλη σέικα
ή ό άνεφανής τό τρίπισ του τό δέχλο ζανα πλείει -
Ό φεγγαριάτμος φλάνω ήώ βραχμάν πετόντας, όπες
φέρει ό νοϊς μου να πετά ό νυχτοστρατοϊόπος
όπου μέ μέδρον σκαλιωτόν ή μωλιμιά ή Παχόδα.
μέ σπες βεγγάλης χάνεται τα μεστωμένα ρόδα.

Ω ΦΑΝΤΑΣΜΑ!

Ψυχὴ ἑλαφροῦσκιωτὴ καὶ νεραδοπαρμένη,
ποῦ ξύπνια ὄνειρεύεσαι καὶ λαγοκοιμισμένη
κόκκινα βλέπεις τὰ χλωρὰ καὶ κάτασπρα τὰ μαῦρα,
πῶχῃς λουστῆ σ' ἔξωτικιὰ καὶ γάργαρην ἀνάβρα.

Στοῦ ἡλίου τὰ καθίσματα, ποῦ ἡ θάλασσα σουρπώνει
κι ἀνάερα, κι ἀνάνεμα τὸ κῦμα τῆς φουσκώνει
κι ὄξω στὸν ἔρημο γιαλό, σκορπάει καὶ στὰ χαλίκια
στὸν ἄμμο, στὸ ξερόβραχο, ἀφροδοσιὰ καὶ φύκια,

ἀναμεσις στ' ἀνθόκυμα νὰ λούζεται σὰν πάπια
φαναχτερὴ κορμοστασιὰ εἶδα (εἶδες) Νεράϊδα κάποια
μὲ χρυσομέταξα μαλλιά κι ἐλιόμαυρη λαμπήθρα!

Θαμπώνει ὁ νοῦς μου, σὰν κερὶ ποῦ βγάλη μολυβήθρα,
—ἄπιστος νοῦς—μὰ ἡ καρδιὰ πιστεύει καὶ πεθαίνει
γιὰ σὲ πεθαίνει, ὦ φάντασμα, ἡ νεραδοπαρμένη!

Πόλη τοῦ Εὐαγγελισμοῦ 1893

Suplime Carmen

ΕΡΩΣ ΚΑΙ ΨΥΧΗ

Σὰν ἄστρου τρεμοφέγγισμα, Ψυχὴ, στὴ σκοτεινιά σου
—τὸ μούχρωμα γιὰ σύθαμπα, μέσα στ' ἀπόσκια δάση—
τὸν Ἔρωτα κατέβασε τὸ γλυκαναβλεμμά σου.
Ξεχνᾷς τὴ γῆ, κι αὐτὸς γιὰ σὲ τὰ οὐράνια ἔχει ξεχάσει

Κὰν ὄνειρο τὸν ἔβλεπες, ποῦ οἱ πόθοι σου ἔχουν πλάσει,
μὴ δὲν πετοῦσ' ἀληθινὰ μεσουυχτὴς σιμά σου
τὸ φτερωτό σου τὸνειρο, βαθιὰ νὰ ξαποστάσει
καὶ φέρῃ φῶς στὴ νιότη σου καὶ φλόγα στὴν καρδιά σου.

Μὰ ὁ πόθος σου ξεχείλισε κι ἄναψε τὸ λυχνάρι—
—τῆς γνώσεως τὸ ξυνόμηλο σ' ἐλάμπασε, παρθένα,
κι εἶδες φῶς, σάρκα καὶ ζωὴ κάλλιο νὰ μὴ 'χε πάρη.
(κάλλιο μὴν εἶχες διῆ σάρκα ζωῆς νὰ πάρη).

Κάλλιο νὰ μὴ χε (μὴν εἶχες) τὴν Αὐγὴ πανοίγουν τὰ λελούδια,
τὰ μάτια τὰ παρθενικά, κι ὁ ἥλιος—ὠϊμένα!
σβύν' ἡ δροσιὰ, ὁ Αὐγερινὸς καὶ τοῦ ὕπνου τ' Ἀγγελοῦδια.
(σβύνουν τὰ μάγια τῆς νυχτός).

Πρωτομαγιά τοῦ 93

Σ Α Π Φ Ω

Μνάσασθαί τινά φαμι καὶ ὕστερον ἀμμέων.

Τρίσβαθ' αὐγὴ ἀπόκρυφη στὴν ἄβυσσό της λάμπει
Καὶ τοῦ Λευκάτα ἡ θάλασσα ἡ μακραντιλαλοῦσα
Τὰ στέφανά της τὰ στερνὰ σὰν σβύση ἡ ἀνερροῦσα
(Ὅταν στρωθοῦν τὰ κύματα στρωθῆ κ' ἡ ἀνερροῦσα)
Στρωτὴ (χυτὴ) περίσσια ἀπλώνεται σὰν σμαραγδένιοι κάμποι.

Πέραν, Ἀλκυὼν, χωρὶς λαλιά, πέραν γλυκολαλοῦσα
Χωρὶς (δίχως) τραγούδια ἡ ἄλκυων περνᾶ ἡ κελαδοῦσα
Γιατὶ στὰ δάση τῶν φυκιῶν ποὺ βόσκ' ἡ Ἴπποκάμπη
Μὲς' στὰ κοράλια, ἀνάμεσα στοῦ σιντεφιοῦ (στὰ σιντεφένια)
τὰ θάμπη

Καὶ τῆς μαργαριτορρίζας (μαργαριταρόριζας) κοιμᾶται ἡ Μοῦσα,
(ἡ Μοῦσα!

Τὴ Λύρα γιὰ παντοτινὸ προσκέφαλό της ἔχει
Ν' ἀκούη καὶ στὸν ὕπνο της σὰν ὄνειρο νὰ τρέχη
Καινούργιος πάντα ὁ ἀντίλαλος ἀπ' τὰ παλιά της πάθη

Ὁ ἥλιος ὄλο του τὸ φῶς ἐπάνω της μαζεύει
θαρρεῖς καὶ εἶναι ὁ Φάωνας...μετάνοιωσε κ' ἐστάθη
(Μετανοιωμένος Φάωνας ἦλθε θαρρεῖς κ' ἐστάθη)
Καὶ τῆς νεκρῆς ἀγάπης του τὴν κεφαλὴ χαϊδεύει.

Ἀρτάκη 30 Μαρτίου 95

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΩΝ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

I

⊖ ἄ φτιάσω τῆς ἀγάπης μου ξεχωριστὸ στολίδι
Χρυσοδεμένο μ' ἀκριβὰ πετράδια δαχτυλίδι,
πετράδι θαμποκίτρινο τὸ δάκρυ μου θὰ βάλω
πὺ ἔρρανα σὰ μοῦπανε πὼς ἀγαποῦσες ἄλλο.
Σμαράγδι χρυσοπράσινο ἄλλο θὰ δέσω, φῶς μου,
πὺ ἔχυσα σὰν μοῦπανε πὼς λόγια 'ναι τοῦ κόσμου.
Κι ἀνάμεσά των φωτερὸ διαμάντι πῶχω ράνει
σὰν μοῦπες : ἡ ἀγάπη μας ποτὲς δὲν θὰ πεθάνη.

II

Ἦταν Ἀπρίλης ὅταν σὲ πρωτόδα.
Πρώτη φορὰ σὲ φίλησα Ἀπρίλη
Μὰ χάρηκα τὰ δυὸ σου χεῖλη
Μονάχα ἀπὸ τὰ ρόδα... ὡς τὰ ρόδα.

III

Γνέφος περνάει στὸν ξάστερο καὶ φωτεινὸν αἰθέρα
Δυὸ ψυχάλιες τὸ σύννεφο περνόντας μᾶς ἀφήνει
καὶ πάει...
Λύπη ἀνεβαίνει στὴν καρδιά σὲ θλιβερὴν ἡμέρα
ὀλίγο δάκρυ ἢ λύπη μας ἀπὸ τὰ μάτια χύνει
καὶ πάει...

IV

Ἄφοῦ στή δόλια μου καρδιά ἔστησες γιὰ πλεμμάτια
Τὰ δυὸ σου γλυκοθώρητα κι ἀγαπημένα μάτια,
Ἄνημερη, τόρα γελαῖς πὺ σπαρταρῶ στὸν ἄμμο.
Ἄχ! ἔτσι μοῦτανε γραφτό. Τὶ ἤθελες νὰ κάμω ;

V

Ζιζίκιοι, ἔοεῖς πὺ βόσκετε δροσιά πρωτὶ καὶ βράδου
καὶ ξελαρυγγίζούσατε στὸ ἡλιόβολο λιβάδι,
σωπάστε τὰ τραγούδια σας, τ' ἀξένοιστα τραγούδια,
— γιὰ νὰ μαζέψη ἔρχεται ἡ Θάλυκρης λουλούδια!—

κῖσως, θαρρῶντας πὼς γι' αὐτὴν σωπάσατε—τὴν ξαίρω!—
καὶ παίρνοντάς το ἐπάνω της, μάρῃσει νὰ τὴν φέρω
μέσ τὸ κρυφὸ τὸ κούφωμα τοῦ γέρικου πλατάνου,
κι ἂν δὲ βαριέστε ὕστερα... πλαντάξατε ἀπὸ πάνου.

VI

Ὅταν τὶς νύχτες μου περνῶ στὸν τάφο σου τριγύρω
καὶ μοῦρχεται ἀπ' τὸ χῶμα σου τὸ ἴδιο ἐκεῖνο μῦρο
πού, ζωντανή, σὲ πότισε βαθιὰ ὡς τὰ κόκκαλά σου
κλίνη θαρρῶ τὸν τάφο σου πού μὲ καλεῖ κοντά σου.

VII

Μὴν πᾶς, τὴ νύχτα, μοναχὴ στὸ μαγιωμένο δάσο
Τὴν ὥρα ὅπου βγαίνουνε Νεράϊδες καὶ γλεντοῦνε.
Μὴν πᾶς, γιατί τὰ κάλλη σου ἄμα, γλυκιά μου, ἰδοῦνε
Βασίλισσά των θὰ σὲ ποῦν. Καὶ γώ... θεὸ νὰ σὲ χάσω!

VIII

Δὲν εἶναι πιά ξημέρωμα, δὲν εἶναι βράδυ ἀκόμα
κι ὅμως ἡ λάμπη καὶ τὸ φῶς τῶν ὀμματιῶν μας σβύνει.
Μοιάζει τὸ βράδυ σὰν αὐγὴ μὲ τὸ γλυκὸ της χρῶμα
μὰ ἔρχεται ἡ νύχτα...λησμονιὰ μέσ τὴν καρδιά μας χύνει.

IX

Ἔσκασε τὰ χειλάκι μου σὰ χῶμα ἀπὸ τὴ ζέστη,
γιατὶ δὲν μοῦ τὸ δρόσιςες μ' ἓνα «Χριστὸς Ἀνέστη».

X

Ψέμματα λὲς τὰ λόγια μου ; Μὴ βλαστημᾶς! Ποτέ μου
δὲν ξαίρω ψέμμα τί θὰ πῆ καὶ λόγια τοῦ ἀνέμου.
Μὰ τέλος μοῦτανε γραφτὸ νὰ μάθω ἓνα ψέμμα,
καὶ τὸ πληρόνω ὁ ἄμοιρος μὲ τῆς καρδιάς τὸ αἶμα.
Σὲ εἶδα, κ' εἶπα «Τῶνειρο τῆς νειότης μου τὸ βρῆκα»
Ἄχ! κι ὁ ἐχθρός μου ἄς μὴ γευθῆ τέτοιας φευτιᾶς τὴ γλύκα!

ΤΑ ΣΟΝΝΕΤΑ ΤΟΥ ΖΛΩΘ

στον Νίκο Φαληρέα (26)

I

Δέν βρίσκω λόγια νὰ σοῦ πῶ, πόσην τὸ γράμμα,
πού μοῦ στείλεις, τιμὴν μοῦ ἔχει προξενήση,
κι ἀπὸ τότε πού τῶλαβα, ναι μὰ τὸν Βράμα,
ἢ πρὸς τὰ Ζῶα ἐκτίμησίς μου ἔχει αὐξήση.

Σπεύδω λοιπὸν κέγῶ στὰ τέσσερα ἐν τῷ ἄμα
χωρὶς νὰ κάμω τοῦ πεζοῦ τοῦ λόγου χρῆσιν
νὰ σ'ἀπαντήσω μὲ σειρὰν сонνέτων, πρᾶμα
πού δὲν πιστεύω καὶ πολὺ νὰ σὲ ξενίση.

Ξεχνᾷς πὼς ἔχω ἀφεντικὸ τὸ Μαστρογιάννη (27)
καὶ λὲς πὼς δὲν σκαμπάζω δῆθεν, ἀπὸ ποιήσιν ;
μὰ ἐγὼ θεὲ νὰ σὲ βγάλω ἀμέσως ἀπ' τὴν πλάνη.

Ναί! σοῦ τὸ λέγω φανερὰ καὶ δίχως οἴησιν
γιὰ τὸ Σοννέτο σὰν καὶ μένα δὲν ὑπάρχει
ἄλλος, ἀπ' τὸν ἀφέντη μου καὶ τὸν...Πετράρχη!

Ζλῶθ

II

“Ὅσο ἀπ' τὴ μιὰ ἐχάρηκα πού μοῦ ἐδόθη
τέτοια ἀφορμὴ καλύτερα νὰ γνωριστοῦμε,
ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἀγαπητέ, σοῦ λέω, λυποῦμαι
πού δὲν ταιριάζουνε τὰ γοῦστα μας κι οἱ πόθοι.

Τὸ δίκιο—τὶ τὰ θες νὰ τὰ πολιολογοῦμε—
σύμφωνα μὲ τὰς κλίσεις του καθεὶς τὸ νοιώθει.
Τὶ θᾶξιζε ἡ ζωὴ, νὰ μὴ μὲ λένη Ζλῶθη,
ἂν δὲν ἦτανε μόνο γιὰ νὰ κυνηγοῦμε ;

Μὲ χιόνια καὶ βροχὲς καὶ βοριάδες κι ὁμίχλες
ὦ τὶ χαρὰ! στᾶγρια βουνὰ μὲ τὸν ἀφέντη
νὰ ξετρυπῶνῶ ἀπ' τὰ σχοινόδενδρα τὶς τσιχλές!

Κι ὅταν σωροβολιάζονται στὸ μπούμ, τὶ γλέντι!
μὰ τὶ τὰ θες! καὶ μιὰ καὶ δυὸ καὶ τρεῖς καὶ πάντα
γυρνοῦμε ἀπ' τὸ κυνήγι μ'ἀδειανὴ τζάντα.

Ζλῶθ

III

Σὰν κάλπικο παρᾶ σὲ ξαίρω, ἀπὸ κείνα
πὺ ἀδιάκοπα μοῦ λέει ὁ ἀφέντης μου γιὰ σένα.
κι ἂν φορεῖς φέσι κόκκινο καὶ σταμπουλίνα
μὰ εἶσαι βερίσιμος ῥωμιὸς καὶ μάνας γέννα.

Ὅταν στὰ νιάτα σου εἶχες Μοῦσα τὴν Κορίννα
βασάνιζες καὶ τὸ δοξάρι καὶ τὴν πέννα,
τώρα πὺ ἐμπήκες στὰ ἐγκόσμια, κάθε μῆνα
σκαρφίζεσαι, πολυτεχνίτη, κι ἀπὸ ἓνα.

Πότε ψήνεις λικὲρ πότε φτιάχνεις ντουλάπια
κι ὅταν θὰ βαρεθῆς κι ἀπ' τὴ μαραγκοσύνη
τὶ θαῦμα ἂν μάθουμε πὺς πλέκεις καὶ τσουράπια ;

Δὲν ξέρομε ὡς τὸ τέλος τὶ μπορεῖ νὰ γίνη
μὰ ἀπ' ὅλα ποῦχεις καμωμένα ὡς τόρα—φτύσου—
μονάχα ἓνα ζηλεύω... τὸν Χατζῆ Κιμπὶ Σου.

Ζλῶθ

IV

Μ' ὄλο τὸ θάρρος μου τὸ κυνικὸν θὰ σοῦ μιλήσω
καὶ γιὰ τὸ ξακουστὸ τῆς Πόλης σκυλολοῖ—
Μοῦχουν τόσα εἰπωμένα, ποῦμαι νὰ σαστίσω
κ' ἓνας πόθος ἀπόκρυφος πάντα μὲ τρώει.

Ἄχ! καὶ νὰ μπόριου ὁ ζάβαλης νὰ τὰ πρυμνίσω
τόρα, στὴν πρώτην ἀνοιξη στὴ νέα τὴ χλόη
μιὰ νὰ τὴν δῶ τὴν Πόλη μας καὶ νᾶλθω πίσω
μὲ μιὰ πολίτισα μὲ προῖκα κι ἀπὸ σοί.

Μὰ ὄνειρον εἶσαι κι ὄνειρον πάντα θὰ μένης
σκυλίτσα μου πολίτικια, ὠραία κοπέλα,
κυνικὸν καῦμα μιᾶς καρδιάς ἐρωτεμένης!

Χαιρέτα μού τις ὅλες τους... μὰ καὶ τὸν Μπέλλα
κ' ἔτσι ἀφοῦ τὰ φέρνει βολικὰ τὸ μέτρο
τάδελφικὰ φιλήματά μου καὶ στὸν Πέτρο.

Ζλῶθ.

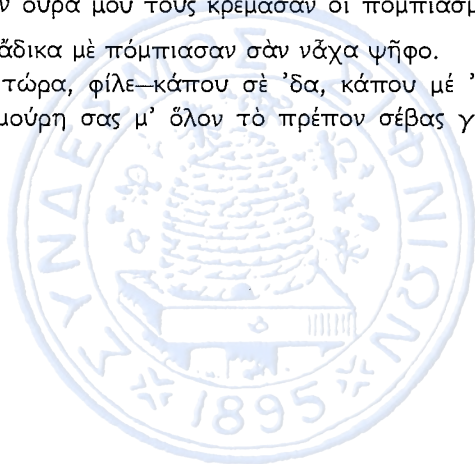
Ἄπ' τὸν ἀνάλαφρο βοριά, ἦλθε μπονάτσα
 καὶ πιά δὲν στρέφει τῆς Ἐμπνεύσεως ὁ μῦλος...
 Ἴσως καὶ νᾶγινα ὀχληρὸς καὶ ἄν καὶ σκύλος
 δὲν θέλω νὰ μέ πῆς Ταταυλιανὴ κεράτσα.

Λοιπὸν σᾶς στρέφω εὐγενικὰ τῆ βόλτα φάτσα
 ἀφοῦ μόνον σοῦ πῶ μέ πικραμένο χεῖλος
 πῶς στήν προάλλη Κυριακὴ Σίφνος καὶ Μῆλος
 ζήτηω τοῦ Προβελέγγιου ἐφώνασαν καὶ Μάτσα.

Κ' ἔτσι τ' ἀφεντικό μου πῆρε τὴ χαμένη
 μὰ ἀντὶς νὰ τοῦ κρεμάσουν κείνου ντενεκέδες
 στήν οὐρά μου τοὺς κρέμασαν οἱ πομπιασμένοι.

Κι ἂν ἄδικα μέ πόμπιασαν σὰν νᾶχα ψῆφο.
 καὶ τώρα, φίλε—κάπου σὲ ἔδα, κάπου μέ ἔδες
 τὴ μούρη σας μ' ὅλον τὸ πρέπον σέβας γλύφω!

Ζλῶθ.

ERMANN KAI ΔΩΡΟΘΕΑ (ΓΚΑΙΤΕ)

Ἔσμα ἕβδομον. «Ἐρατώ»

Μετέφραζε ὅς τὴν ἔθνική μας γλῶσσα
ὁ Γιάννης τοῦ Γρυπάρη

Σὰν ταξιδιώτης, ὅπου πρὶν ὁ ἥλιος βασιλέψη
ἀκόμη μιὰ φορά θωρεῖ τὸ γρηγορόδρομο ἄστρο,
νὰ κυματίζη ἔπειτα βλέπει τὸ ζουγραφιά του
μέσα σ' τὰ ἡσκερά κλαριά καὶ σ' τὰ πλευρά τῶν βράχων,
κι' ὅπου στραφῆ μπροβάλλει ὀμπρός, φεγγοβολεῖ καὶ σειέται
μὲ χρώματα μοναδικά· ἔτσι κι ἔμπρός στὸν Ἐρμανν
μὲ χάρη σειέται ἡ λαγαρή τῆς κορασιᾶς εἰκόνα
κι ὄλο θαρεῖ πῶς τῷ σπαρτῶ περνᾷ τὸ μονοπάτι.
Μὰ ἔπ' τὸ παράξενο ὄνειρο ξυπνᾷ, κι ἄργα τραβάει
πρὸς τὸ χωριό. Ξαφνίζεται ἀκόμα, γιατί πάλι
τ' ἀπαντᾷ ἔμπρός του ἡ ἀψηλὴ κορμοστασιά τῆς κόρης.
Καλὰ κοιτάζει. Τῶν ματιῶ δὲν εἶναι πλάνη. Εἶναι
ἡ ἴδια. Κρατεῖ ἀπὸ τ' αὐτιά σ' τὸνα της κι ἄλλο χέρι
μιὰ στάμνα κι ἓνα λάηνα. Μ' ἀσπούδα πάει στὴ βρύση.
Ἐμπρός της τρέχει μέχαρά. Τοῦ δίνει ἡ θωριά της
Θάρρος καὶ δύναμη, κι αὐτὰ λαλεῖ στὴ ξαφνισμένη.
«Σὲ βρίσκω, προκομμένη νιά, νὰ πολεμᾷς καὶ πάλι
νὰ ξαποσταίνης καὶ βοηθᾷς μὲ προθυμιά τοὺς ἄλλους!
Πές μου, γιατί ἤλθες μόνη σου σ' τὴ μακρυνὴ τὴν κρήνα
ἀφοῦ οἱ ἄλλοι στρέγουνται καὶ σ' τοῦ χωριοῦ τὴ βρύση,
ἔχει ἀλήθεια, διαφορὰ καὶ νόστιμη μιὰ γεύση
σ' τὴν ἄρρωστη πού ἔσωσες βέβαια θὰ τὸ φέρης»
Κ' ἡ καλὴ κόρη φιλικὰ χαιρέτησε τὸ νέο
κι εἶπε: «νὰ πῶχω πληρωθῆ τὸ δρόμο μου ὡς τὴν κρήνα
ἀφοῦ εἶδα τὸν Καλόν, σὲ μᾶς πού τόσα ἔχει προσφέρει
γιατ' εἶν' γλυκιά, ὡς τὰ δῶρα του, τοῦ χαριστῆ κι ἡ ὄψη.
Ἐλα νὰ διῆτε μόνος σας, ποιὸς τὰ καλά σας ἔχει
γευτῆ, κι ἀπ' ὅλους μαλακὲς νὰ πάρετε εὐλογίες.
Καὶ γιὰ νὰ μάθετε κι εὐθύς γιατί ἤλθα ν' ἀνασύρω
νερό ἀπ' ἐδῶ, πού ἄφθονη τρέχει ἡ πηγὴ καθάρια
σᾶς λέγω αὐτά. Ἐτάραξαν οἱ ἄβουλοι ἀνθρωῶποι

κάθε νερό μες τὸ χωριό, με τ' ἄλογα περνῶντας
καὶ με τὰ βῶδια τὴν πηγὴ πού τὸ χωριό ποτίζει
κι ἀκόμη με τὸ πάστρεμα καὶ πλύσιμο τὶς γοῦρνες
ἔχουν λερῶσει ὅλες σας καὶ τὶς πηγές μολέψη
γιατὶ φροντίζει μοναχὰ καθένas νὰ πορέψη
τὴν πρόχειρην ἀνάγκη του καὶ τ' ἄλλα δὲν λογιάζει».
Ἔτσι ὁμιλῶντας ζ'τὰ φαρδιὰ τὰ σκαλοπάτια κάτω
ἔφθασε με τὸ φίλο της. Κι οἱ δύο τους στὰ πεζούλια
τῆς βρύσης ἐκαθίσανε. Σκύφτει γιὰ ν' ἀνεσύρη
καὶ με τ' ἄλλο της σταμνὶ γέρνει ἀποπάνω ἐκεῖνος.
Μεσ' ζ'τὸ γαλάζιο τοῦρανοῦ τῆ ζουγραφιά των βλέπουν
καθρεφτιστὴ νὰ κυματῆ κι ὁ ἕνας τοῦ ἄλλου γνέφει
μέσ ζ'τὸν καθρέφτη τοῦ νεροῦ καὶ γλυκοχαιρετιοῦνται.
«Δὸς μου νὰ πιῶ» τὸ πρόσχαρο τῆς εἶπε παληκάρι
κι αὐτὴ τοῦ ἀπλόνει τὸ σταμνί, καὶ ἐκεῖ πού ἀδελφωμένα
καθούντανε ἀκουμπιστοὶ ζ'τὶς στάμνες των ἐπάνω
τὸν ἔρωτᾶ «πῶς σ' ἠῦρα ἐδῶ, πές μου, χωρὶς τάμάξι
καὶ τᾶλογά σου, μακρὰ ἀπὸ κεῖ πού σε πρωτόδα ;»
Συλλογισμένος καταγῆς θωρεῖ, μὰ πάλι ὑφόνει
τὴν ὄψη πρὸς αὐτὴν καὶ με γαλήνην τὴν κοιτάζει
στὰ μάτια. Νοιώθει τολμηρὸν τὸν ἑαυτὸν του. Ὅμως
δὲν θὰ μπορούσε δι' ἔρωτα νὰ τῆς εἰπῆ. Τὸ βλέμμα
ὄχι ἔρωτα πλὴν φρόνησιν ἔδειχτε μετρημένην
πού μετρημένα τοῦλεγε κι' αὐτὸς νὰ τῆς μιλήση.
κι ἔτσι κρατήθηκε, κι αὐτὰ τῆς λείει μπιστεμένα.
«Ἄφες με, κόρη, νὰ σοῦ πῶ κι ἀποκριθῶ ὅ,τι θέλεις.
Γιὰ σένα ἦλθα κατ' ἐδῶ... γιατί νὰ σοῦ τὸ κρύψω!
Εὐτυχισμένα ζῶ μαζί με τοὺς γλυκοὺς γονεῖς μου,
πού βοηθῶ τους πρόθυμα στὶς ἔνοιες τοῦ σπιτιοῦ μας
καὶ τῶν χτημάτων, ὡς καθὼς μοναχογιὸς των πού εἶμαι,
κι εἶναι οἱ δουλειές διάφορες. Ἐγὼ τοὺς κάμπους ὅλους
φροντίζω. Κυβερνᾷ τὸ σπὶτ' ἀκούραστα ὁ πατέρας
τὴ ἢ προκομένη μάνα μου στὰ πάντα ζωὴ δίνει.
Ἄλλὰ θὰ ξέρης βέβαια πόσον οἱ παρακότες
μπερδεύουν μιὰ νοικοκυρὰ με τὴν ἀψηφισίαν τους
καὶ με τὴν ἀπιστίαν τους κι ἅπαντα τῆ στενεύουν

νά μεταλλάζη καί γελαῖ τῶνα κακὸ μὲ τᾶλλο.
Γι' αὐτὸ ποθοῦσε ἡ μάνα πολὺν καιρό, μιὰ νέα
νά τὴν βοηθᾷ μὲ τὴν καρδιά καθὼς καί μὲ τὰ χέρια
στῆς δύστυχης τῆς κόρης της τὸν τόπο πῶχει χάσει
πολὺν νωρίς. Καί σήμερα σὰν σέειδα ζ'τάμάξι
μὲ τὴν χαριτωμένη σου τὴν ἀξιοσύνη κι εἶδα
καί τοῦ κορμιοῦ τὴν ὑγιά καί τῶν χεριῶν τὴ ζώρη,
σὰν ἤκουσα τὰ λόγια σου τὰ φρόνιμα μοῦ ἐκάμαν
ἐντύπωση καί σπίτι μας ταχιά γυρνῶ ἐπαινῶντας
εἰς τοὺς γονεῖς καί φίλους μου, ὡς ἀξιζε τὴν ξένη
κι ἔρχομαι τώρα νὰ σοῦ πῶ, ὅτι κι αὐτοὶ ποθοῦνε
κι ἐγὼ μαζί—συχῶρνα μου τὸν ταραγμένο λόγο...

31 Ἰουλίου 1892

ΤΟ ΣΥΝΝΕΦΟ (Shelley)

1

Φέρνω τὴν μπόρα καί χορταίνω κάθε λουλούδι διψασμένο,
ἀπὸ πελάγη μακρινὰ
Φέρνω τὸν ἴσκιο καί τᾶγέρι στὰ φύλλα, πού τὸ μεσημέρι
ὁ ὕπνος τὰ μισογυρνᾷ.
Ἄπ' τὰ φτερούγια μου σκορποῦνε οἱ στάλες, πού γλυκοξυπνοῦνε
τὰ ρόδα τὰ μισανοιγμένα,
ὅταν οἱ μάνες τους γυρεύουν νὰ τὰ κοιμίσουν καί σαλεύουν
στὸν ἥλιο τὰ κλωνιά, γερμένα.
Τὸ μαῦρο χέρι μου τινάζει τὸ θυμωμένο τὸ χαλάξι
πού κάμπους πράσινους λευκαίνει.
Σὲ μιὰ στιγμή βροχή τὸ κάνω. Καί ἡ βροντὴ μαζί μου ἀπάνω
σὰν ἄγριο γέλιο μου διαβαίνει.

2

Ἐγὼ τὸ χιόνι κοσκινίζω στὰ κορφοβούνια πού ἀγγίζω.
Οἱ πεῦκοι θὰ βογγοῦν βαρειά.
Ὅλη τὴ νύχτα προσκεφάλι τὰ ἔχω, μέσα στὴν ἀγκάλη
ὅταν κοιμοῦμαι τοῦ βοργιά.

Πάνω σ' οὐράνιους κάμπους στέκει, καί μ' ὄδηγᾷ τ' ἀστροπελέκι.
Καί μὲς σὲ μιὰ σπηλιά κοντά του,
Μουγγρίζει ἀλυσοδεμένη, καί μιὰ ξυπνᾷ καί μιὰ σωπαίνει
ἢ ἄγρια βροντῆ ἴποκάτου.
Ὁ ναύκληρός μου αὐτὸς μὲ παίρνει ἀγάλια ἀγάλια καί μὲ φέρνει
πάν' ἀπὸ χῶρες καί πελάγη.
Νεραΐδες πού κρυφὰ τὸν κράζουν ἀπ' τὰ βαθεῖα, τὸν ξελογιάζουν
καί στὰ βαθεῖα ζητάει νὰ πάγη.
Παίρνει τοὺς βράχους, τὰ λαγκάδια, περνᾷ ποτάμια καί λιβάδια
σὲ λίμνες κ' ἐρημιές μισεύει
ὅπου κι ἂν δῆ μὲς τῶνειρό του, πὼς ἓνα ταίρι μυστικό του
κάτω στὰ βάθη τὸν γυρεύει.
Καί κεῖ πού λυώνει ἀπ' τῆ λαχτάρα, καί γίνεται βροχὴ κι ἀντάρα
ἐμένα ὁ ἥλιος μὲ χαϊδεύει.

3

Ἡ ἀνατολὴ πού τῆ χαρὰ της σκορπιᾷ μὲ μιὰ γοργὴ ματιὰ της
κι ἀπλόνει φλόγες καί φτερά
στὴ βάρκα μου λαφροπατάει, τὴν ὥρα πού λιγοθυμᾷ
ὁ Αὐγερινὸς καί σπαρταρᾷ.
Λέσκ' εἶναι ἐκεῖος πού κατεβαίνει, καί στοῦ γκρεμοῦ τὴν ἄκρη μένει
σεισμὸς τὰ ὄρη σὰν ταραζει
πού ἀνοίγει τὰ χρυσᾷ φτερά του καί καμαρόνει ὀλόγυρά του
κι ἂν τρέμει ὁ βράχος δὲν τρομάζει.
Καί σὰν φιλᾷ ἡ Δύση πάλι τῆ Θάλασσα, καί μὲ μεγάλη
ἀναλαμπὴ τῆ φλέγει ὡς πέρα,
καί σιγανὰ σὰν κατεβαίνει μιὰ σκέπη κοκκινοβαμένη
μὲς ἀπ' τὰ βάθη τοῦ αἰθέρα,
Μὲ μαζεμμένα τὰ φτερά μου ἐγὼ κοιμοῦμαι στὴ φωλιά μου
σὰν μιὰν οὐράνια περιστέρα.

4

Ἡ ἀστροφῶτη ἐκείνη χάρη, πού κάτω ἐδῶ τὴν λὲν φεγγάρι
γλιστράει μὲ βῆμα σιγανὸ
ἀνάμεσα στὰ πούπουλά μου, πού τ' ἄρριξε στὴν ἀγκαλιά μου
τ' ἀγέρι τὸ νυχτερινό!

Κι ὅπου πατᾶ τὸ ἀλαφρό της τὸ πόδι στὸν κρυφὸ χορὸ της
ποῦ μόνο ἀγγέλοι τὴν ἀκοῦνε.

Ἡ ψιλοκαμωτὴ μου σκέπη σπᾶνει, καὶ κάτω στὴ γῆς βλέπει
καθέν' ἀπ' τ' ἄστρα ποῦ περνοῦνε.

Καὶ σὰν ἀνοίξει καὶ πλατύνει βοργιάς τὴ χαραμάδα ἐκείνη
καὶ σὰν μελίσσια ἓνα κοπάδι

προβάλουν τ' ἄστρα κι ἀρμενίζουν καὶ τρέχουν καὶ στρι-
[φογυρίζουν

τότε κ' οἱ θάλασσες τὸ βράδου

Κι οἱ λίμνες ποῦναι σὰν κομάτια πεσμέν' ἀπ' οὐρανοῦ παλάτια
φεγγοβολοῦνε στὸ σκοτάδι.

5

Τοῦ ἡλίου κάποτε τὸ θρόνο μὲ φλογερὰ δεσμὰ τὸν ζώνω
καὶ τὸ φεγγάρι μ' ἄργυρᾶ.

Ὄταν οἱ στρόβιλοι μ' ἀπλώνουν, Βεζούβια βλέπεις νὰ θαμπώνουν
καὶ τ' ἄστρα φεύγουν θολερά.

Ἄπ' ἀκρωτῆρι σὲ ἀκρωτῆρι ὡσὰν θεόρατο γιοφύρι
στὴν ἄγρια θάλασσα ἀπ' ἐπάνω

στεριόνομαι καὶ δὲν κουνιέμαι, ἂν καὶ στὴν ἄβυσσο κρεμιέμαι
γιατὶ βουνὰ κολόνες κάνω.

Καὶ τὸ μυριόχρωμο δοξάρι, ἡ δύναμή μου καθὼς πάρη
τὸν χαλασμό καὶ τὸν σηκώνει

οὐράνια γίνεταί καμάρα, κι ἐγὼ περνῶ μὲ τὴν ἀντάρα
μὲ τὴ φωτιὰ καὶ μὲ τὸ χιόνι.

Τὶς μαλακὲς θωριές μου ὑφαίνει ἡ ἀντηλιά ποῦ κατεβαίνει
κάτω στὴ γῆς καὶ τὴ μερώνει.

6

Τῆς γῆς καὶ τ' οὐρανοῦ εἶμαι γέννα, μὰ μ' ἔχει ἀναθρέψει ἐμένα:
στὴν ἀγκαλιά του ὁ οὐρανός.

Ὅ,τι κι ἂν γίνω, δὲν πεθαίνω, καὶ μὲς στὰ ὕψη ἂν ἀπομένω
κι ἂν μὲ ροφήξει ὠκεανός.

Γιατὶ στὴ γῆς σὰν ἀποβρέξει κι ὁ θόλος πάλι ξαναφέξη
καὶ καταχνιά δὲν τὸν μαυρίζει,

καὶ μιᾶς καθάριας πάλι μέρας παλάτι ὑψώνει ὁ ἀγέρας
ποῦ κάθε ἀχτίδα τὸ πλουμίζει.

Ἔωρῶ γελῶντας μοναχό μου, κι ἀπὸ τὸ σπήλιο τὸ κρυφὸ μου
σὰν φάντασμα ἀπ' τὰ μνήματά του.
Ἦ σὰν παιδί ἀπ' τὴ μάνα βγαίνω καὶ παίρνω τὴ βροχὴ μακραίνω
καὶ τὸ παλάτι ρίχτω κάτω.

ΒΑΚΧΥΛΙΔΟΥ ΠΑΙΑΝ ΕΙΣ ΕΙΡΗΝΗΝ

Καὶ στοὺς ἀνθρώπους ἡ τρανὴ γενναίη τὸν πλοῦτο Εἰρήνη,
τῶν γλυκοφώνων τραγουδιῶν αὐτὴ καὶ τᾶνθια δίνει,
κάνει νὰ καίῃ ἡ φωτιά ἡ ξανθὴ μεριά βωδιῶν, προβάτων,
ἐπάνω στοὺς μαρμάρινους βωμούς τῶν ἀθανάτων,
τὰ παληκάρια τὰ τρανὰ κορμιὰ νὰ βαλαντώνουν
ἢ μὲ τραγούδια καὶ μὲ αὐλοὺς νὰ περιξεφαντώνουν.
Στοὺς σιδερένιους πόρπακας ποὺ κρεμασμένοι στέκουν
μαῦρες ἀράχνες μοναχὰ πυκνὰ πλεμμάτια πλέκουν,
(κ' ἐκεῖνα ποὺ ἀνατράνεψαν εἰς τῶν ἀνδρείων τὰ χέρια).
Καὶ ἡ σκουριά τρώει τὰ σουβλερὰ καὶ δίστομα μαχαίρια.
Καὶ ὅταν θὰ πέφτῃ ὕπνος γλυκὺς στὰ ματοβλέφαρά μου
ποὺ μοῦ κοιμίζει τῆς καρδιάς τὰ τόσα βάσανά μου,
δὲν θὰ τὸν διώξῃ ἡ σάλπιγγα μὲ τὸ χαλκὸ τῆς στόμα
καὶ ὁ ἥλιος τοῦ μεσημεριοῦ θὰ μὲ ξυπνᾷ ἀπ' τὸ στρῶμα.
Καὶ ἡ σκουριά τρώει τὰ σουβλερὰ δίστομα σπαθιά
κ' ἡ χάλκινη βουβαίνεται ἡ σάλπιγγα καὶ ἀπὸ πάνω
δὲν διώχνει ἀπὸ τὰ μάτια μου τὸν ὕπνο μου τὸν πλάνο
ποὺ μοῦ ζεσταίνει τὴν καρδιά.

FRAGMENTA AGIOGRAFΙΚΑ

ΙΩΒ. Γ. 20–26

Γιατί ἐδόθηκε τὸ φῶς σ' ὅσους μὲ πίκρες ζοῦνε,
γιατί ζωὴ σὲ μιὰ ψυχὴ πολυβοασανισμένη,
ὅπου ζητᾷ θάνατο καὶ θάνατο δὲ βρίσκει
καὶ πιότερο θὰ χαίρονταν ἢ ἓνας ποὺ ζητᾷ
πλοῦτη κρυμμένα μὲς στὴ γῆς ἂν λάχει καὶ πετύχει.

Γιατί ναι ἀλήθεια γλυτωμὸς στὸν ἄνθρωπον ὁ τάφος
στὸν ἄνθρωπο ποὺ ὁ Θεὸς τὴ μοῖρα του ἔχει κλείσει.
Πρὶ νὰ τὸ βάλω τὸ ψωμί στὸ στόμα μου μὲ πνίγουν
οἱ στεναγμοί, τὰ μάτια μου στὰ δάκρυα βουρκώνουν,
γιατὶ τρομάρα μὲ κρατεῖ, κι ὅ,τι φοβούμεν μὲ ἤϊρε.
Ὡρα δὲν εἶχα ἀνασασμό, ὦρα δὲν εἶχα εἰρήνη,
ὡς ποὺ μοῦ ἦλθε ἡ κάταρα, ὡς ποὺ ἡ ὀργὴ μὲ βρῆκε.

Ε 7—8

Δὲ βγαίνει ἡ λύπη στὰ βουνὰ οὐδ' ἀπ' τὴ γῆς φυτρώνει
μὲς τοῦ ἀνθρώπου τὴν καρδιὰ γράφηκε νὰ ριζώνει,
ὅπως καὶ τ' αἰτόπουλα τ' ἀψήλου νὰ πετοῦνε.

ΣΤ 1—6

Ποιὸς θὰ βρεθῆ τὴ λύπη μου τὴν τόση νὰ τὴ ζυάση
καὶ ὅλες τὶς πίκρες μου μαζί στὴ ζυγαριὰ νὰ βάλῃ,
ὅπου θὲ νᾶναι πιὸ βαριά ἀπ' τοῦ γυαλοῦ τὸν ἄμμο;
Μὰ ναι τὰ λόγια μου ἄδικα καὶ νὰ τὰ λέγω κρίμα.
Στὸ σῶμα μου καρφώθηκαν τὰ βέλη τοῦ Κυρίου
καὶ τὸ φαρμάκι των ρουφᾷ τὸ αἷμα τῆς ψυχῆς μου
κι ὅταν νὰ κραίνω ἀρχινῶ ὀλοῦθε μὲ κυττοῦνε.
Μήτις φωνάζῃ ὁ γαῖδαρος παρὰ ὅταν τόνε σφίγγει
ἡ πείνα; μέσα στὸ παχνὶ μουγκρίζει καὶ τὸ βῶδι!
Χωρὶς ἀλάτι τρώγεται ψωμί ; ἢ θὰ χορτάσης
μὲ ἄδεια λόγια μοναχά ;

Ο ΚΥΝΗΓΑΡΗΣ

(Μίμηση ἐκ τοῦ Καλλιμάχου Ἀνθ. XII. 192).

Ο κυνηγάρης στὰ βουνὰ μὲ χιόνια καὶ μὲ πάχνη
κάθε ζαρκάδι καὶ λαγὸ νὰ κυνηγήσῃ ψάχνει.
Μὰ πληγωμένο σὰν ἰδῆ νὰ κοίτεται στὶς θῦμοι
ποτὲς δὲν καταδέχεται νὰ πιάσῃ τέτοιο ἀγρίμι.
Κι ὁ ἔρωτάς μου κυνηγᾷ ὅ,τι μπορεῖ καὶ τρέχει
μὰ τὰ πεσμένα καταγίς περνᾷ καὶ δὲν προσέχει.

Πόλη

ΕΝΑΣ ΑΓΝΩΣΤΟΣ ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ Ι. ΓΡΥΠΙΑΡΗ
ΓΙΑ ΤΗ ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΜΑΣ ΓΛΩΣΣΑ (28)

Κατὰ συνήθειαν μακράν καὶ πολυχρόνιον, συγχρόνως δὲ καὶ πολὺ ἔλλογον, πανηγυρίζομεν σήμερον οἱ Πανέλληνες Ὁρθόδοξοι Χριστιανοὶ τὸν συμβολικὸν σύνδεσμον τοῦ Ναοῦ καὶ τοῦ Σχολείου, τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Παιδείας. Σύνδεσμον, ὅστις ἀντιθέτως πρὸς τὰ ἱστορικὰ ἀποτελέσματα ποῦ εἶχεν εἰς τὴν Ἑσπερίαν Εὐρώπην, παρ' ἡμῖν ἦτο, εἶναι, καὶ θὰ εἶναι, ἓνα ἀπὸ τὰ εὐτυχέστερα καὶ καρποφορώτερα σημεῖα τῆς σταδιοδρομίας τοῦ διὰ τῆς νέας πίστεως ἀναγεννηθέντος Ἑλληνισμοῦ.

Ἡ αὐτὴ δὲ συνήθεια ποῦ ἔταξε λόγον πανηγυρικὸν δι' αὐτὴν τὴν ἡμέραν, μ' εὐκολύνει νὰ λάβω ὑπόθεσιν τοῦ ἰδικοῦ μας ζητήματος, τὸ ὁποῖον ἂν καὶ φαίνεται ὀλίγον παρεργότερον τοῦ πρέποντος, ὅταν τὸ πραγματεύεται κανεὶς ἐνώπιον τῶν πολλῶν καὶ τῶν ἰδιωτῶν, εἶναι ὅμως—μὰ τὴν ἀλήθειαν—ἀπὸ τὰ ζωτικώτερα καὶ μᾶλλον ἐνδιαφέροντα αὐτοὺς τοὺς πολλοὺς. Τὸν λαόν!

Φθάνει νὰ κατορθώσῃ κανεὶς νὰ τὸ ἀλαφρύνῃ ἀπὸ τὴν ἀφηρημένην καὶ δυσκολοχώνευτον Ἐπιστημονικὴν Τεχνολογίαν, καὶ νὰ τοῦ δώσῃ ἐκείνην τὴν μορφήν καὶ τὸ ἔνδυμα, τὸ ὁποῖον δὲν ἀπαξιοῦν εἰς τὴν Ἑσπερίαν ἐπιστήμονες πρῶτης τάξεως νὰ ράπτωσι διὰ τὰς ὑψηλοτέρας κατακτήσεις τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, ὅπως καθιστῶσιν αὐτὰς καταληπτὰς εἰς κάθε ἀνθρώπον ποῦ μπορεῖ μόνον νὰ διαβάζῃ τὴν γλῶσσαν του.

Τὸ ζήτημα τῆς γλώσσης μας, περιοδικῶς ὡς οἱ βαρεῖς χειμῶνες ἐσκῆπτον παρ' ἡμῖν, εὐρίσκεται κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν εἰς ἄρκετὰ ζωηρὰν ἀλλὰ καὶ εὐχάριστον θέσιν κάτω εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅχι ὅμως καὶ ἐνταῦθα ἐν Βυζαντίῳ, ὅπου θάρρος ἀπαιτεῖται καὶ λόγον μόνον νὰ κάμῃ τις δι' αὐτό!

Καὶ ὅμως, Κύριοι, ὀλίγη μόνον ἀγαθὴ θέλησις ἀπαιτεῖται,

διὰ νὰ καταλάβῃ ὁ μᾶλλον ἀπλοῦς τὰς φρένας, καὶ ὁ ἀδίδακτος νὰ διδαχθῇ παρὰ τοῦ ἐπισταμένου, ὅτι ἡ ὑπὲρ τῆς δημοτικῆς μας γλώσσης ἔκβασις τοῦ ἀγῶνος, εἶναι ἡ μόνη ὀρθή, καὶ ἐκείνη ἡ ὁποία θὰ σημάνη τὴν ὥραν τῆς πνευματικῆς ἀναγεννήσεως τῶν νέων Ἑλλήνων.

Ἡμεῖς ὅμως οἱ σημερινοὶ πληρῶνομεν ἀμαρτίας γονέων, χωρὶς νὰ πταίωμεν τίποτε, ἀλλὰ μόνον καὶ μόνον διότι εἶχομεν τὸ ἀτύχημα νὰ εἴμεθα κληρονόμοι ἑνὸς μεγάλου ὀνόματος καὶ μιᾶς μεγάλης πλάνης. Καὶ τὴν ἐπάθαμεν καθὼς οἱ χῆνες τοῦ Ρώσσου μυθογράφου, οἱ ὁποῖοι καυχώμενοι καὶ κομπάζοντες πῶς εἶναι ἀπόγονοι τῶν σωτήρων τοῦ Καπιτωλίου ἐγένοντο ἀφελὲς θῦμα μιᾶς πανούργου ἀλώπεκος! Καὶ ἐνῶ οἱ ἄλλοι λαοὶ τοῦ κόσμου οἱ ὁποῖοι εἶχον μεγάλους προγόνους, συνεταῦτισαν τὴν ἀναγέννησιν καὶ τὴν πρόοδόν των, ἀκριβῶς μὲ τὴν χειραφέτησιν καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὸν καταπιεστικὸν ζυγὸν τῆς Δόξης τῶν προγόνων προπατόρων, μὲ τὸν λυτρωμὸν ἀπὸ τὴν κηδεμονίαν τῆς παλαιᾶς των Ἱστορίας, εἰς ἡμᾶς τὸ μόνον καύχημα κ' ἐγκαλώπισμα εἶναι οἱ πρόγονοι, καὶ πάλιν οἱ πρόγονοι. Ἰδανικὸν δέ, ἡ τελεία συγχώνευσις καὶ ἐξαφάνισις τῆς ἀτομικότητός μας ἐντὸς τοῦ ἐκθαμβωτικοῦ ἐκείνων μεγαλείου.

Καὶ διὰ νὰ παραλείπω τὰ ἄλλα, ποῖος ἀπὸ ἡμᾶς δὲν ἐνανουρίσθη μὲ τὸ γλυκύτατον ὄνειρον, ὅτι δὲν ἀπέχει πολὺ ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν ὁ ἐκλεκτὸς λαὸς τοῦ Κυρίου θὰ γράφῃ—διότι τοῦτο προηγεῖται δι' ἡμᾶς,—καὶ θὰ λαλή τὴν γλῶσσαν τούλάχιστον τοῦ Ξενοφῶντος; Πῶς ὄχι; Δὲν εἴμεθα ἡμεῖς ἐκεῖνοι, οἵτινες ἀφοῦ ἐθεωρήσαμεν ἀτιμίαν μας νὰ γράφωμεν καὶ ὀμιλῶμεν τὴν γλῶσσαν πού θηλάζομεν μὲ τῶν μητέρων μας τὸ γάλα, τὴν γλῶσσαν τῆς Ζωῆς καὶ τῆς Ἀλήθειας, ἐστήσαμεν, καὶ ἐνεκολπώθημεν, καὶ ἐπροσκυνήσαμεν τὸν Μολῶχ τῆς καθαροπειρίας καὶ τοῦ ἀκηράτου Ἑλληνισμοῦ, μὲ τὸν ὁποῖον συγκροτοῦμεν καὶ τὸν γραπτὸν μας λόγον καὶ κοσμοῦμεν τὸν προφορικόν; Καὶ ταῦτα πρὸς ποῖον σκοπὸν; Διὰ νὰ στερούμεθα ἐπὶ εἴκοσι καὶ δύο αἰῶνας καὶ Ἐθνικὴν γλῶσσαν, καὶ Ἐθνικὴν φιλολογίαν! Πρᾶγμα μικρὸν βέβαια καὶ μηδαμινοῦ λόγου ἄξιον, δι' ἐκεῖνον ὅστις ἀγνοεῖ ἔξαφνα, ποίου βαθμοῦ συγγενικὴν σχέσιν ἔχουν τὰ γράμ-

ματα, ἡ φιλολογία καὶ τὸ μεγαλεῖον ἐνὸς Ἔθνους. Καὶ τοῦ ὁποίου τὰ αὐτιά οὐδέποτε ἐτάραξεν ἡ φωνὴ Βολταίρου βοῶντος «περισσοτέρας κατακτήσεις χρεωστοῦμεν εἰς τὴν ὥραίαν μας γλῶσσαν καὶ τὴν Φιλολογίαν, παρὰ εἰς τὰ ὄπλα μας!»

Ἄλλὰ τὰ κάλλη τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γλώσσης, μὲ τὴν ὁποίαν κυρίως κατεκτήθη ὁ κόσμος διὰ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ὑπεδουλώθη ἡ νικήτρια Ρώμη ἀπὸ τοὺς νικημένους Γραικύλους, διὰ τῆς ὁποίας κυριώτατα ἐγένετο δυνατὴ ἡ ἐπίδοσις τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ἡ Ἀναγέννησις τῆς Δύσεως κατὰ τὸν Μεσαίωνα, αὐτὰ λέγω τὰ θαυματουργὰ τῆς κάλλη ἐγένοντο δι' ἡμᾶς μητριᾶς ὀλεθριώτερα! Διότι ἐγένετο ἀφορμὴ, ἀφοῦ ἅπαξ καθιερώθη, νὰ διατηρηθῆ ἐπὶ τόσον μακρὸν διάστημα χρόνου διγλωσσία τῆς αἰσχίστης φύσεως, μὲ τὰ χειρότερα ἀποτελέσματα, ὡς ὅλα τὰ χρόνια πάθη! Καὶ ἀφ' ἐνὸς μὲν ἴστατο ἡ δῆθεν Ἀρχαία Ἑλληνικὴ γλῶσσα, εἴτε ἡ καθαρὰ καὶ ἀδιάφθορος αὐτῆς ἀντιπρόσωπος, τὴν ὁποίαν ἐδούλευαν εἰς τὸ στόμα των καὶ τοὺς καλάμους των οἱ Βυζαντινοὶ ὄλων τῶν αἰώνων, ἀπὸ Ἀγαθίου τοῦ Σχολαστικοῦ, μέχρι τοῦ Κλ. Ραγκαβῆ, ἡ τοῦ καθηγητοῦ μου κ. Κόντου, διὰ νὰ μὴ τοὺς ἐννοοῦν ἀπὸ τοὺς δέκα οἱ ἐννέα συμπολιταὶ των. Ἐκεῖνοι δηλαδή, ποὺ δὲν εἶχον τὴν δύναμιν καὶ τὴν ὄρεξιν νὰ φάγουν τὴν μισὴν των ζωὴν, ὅπως μάθουν τὸ σοφὸν των κατασκευάσμα τὸ χαρίεστατον καρύκευμα, ποὺ ὀνομάζουν καθαρεύουσα.

Καὶ ἐξ ἄλλου μέρους ἡ ἀληθινὴ καὶ ζωντανὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ, τοῦ ἀπὸ κάθε λόγιον σοφωτέρου, καὶ ὄντως λογοπλάστου λαοῦ, εἰς τὸ στόμα τοῦ ὁποίου λογικῶς, ἐλευθέρως, καὶ ἀσυνεδῆτως βέβαια ἔστειλεν ἡ καρδιά τὰ αἰσθηματὰ τῆς καὶ τὰ πάθη τῆς, εἰς τὸ στόμα τοῦ ὁποίου ἔπαιξε μιὰ γλυκυτάτη καὶ ὑπερανθρώπως δυνατὴ Μοῦσα τὰ δημοτικὰ του ἄσματα, τὸν μόνον μέχρι τινος φιλολογικὸν μας θησαυρὸν δισχιλίων ἐτῶν, ὁ ὁποῖος τόσον ἐνθουσιασμόν καὶ κατάπληξιν ἐπροξένησεν εἰς τὴν φωτισμένην Εὐρώπην.

Αὐτὰ λοιπὸν τὰ δύο συστήματα φυσικὸν ἦτο νὰ ἔλθουν εἰς σύγκρουσιν, μόλις θὰ ἐφαίνετο ἄρτιόν τι, καὶ ἀνώτερον πάσης σχολαστικῆς προλήψεως πνεῦμα, εἰς τὸ ὁποῖον ἡ ἀλήθεια κατ' εὐθείαν θὰ ὠμίλει μ' ἐνάργειαν καὶ ἐπιβλητικότητα, καὶ θὰ ὠμί-

λει βέβαια ὑπὲρ τῆς δημοτικῆς γλώσσης. Αὐτὸ μᾶς διδάσκει πρῶτα πρῶτα ἡ Ἱστορία. Ὅ,τι δηλαδὴ συμβαίνει ἀκόμη σήμερον μὲ ἡμᾶς, συνέβαινε μὲ τὰ ρομανικὰ ἢ νεολατινικὰ ἔθνη, τοὺς Γάλλους δηλαδὴ Ἰσπανοὺς καὶ Ἰταλοὺς εἰς ἀφεστῶτας χρόνους!

Αὐτὰ τὰ Ἔθνη, ἀφοῦ μὲ τῆς Ρωμαϊκῆς Κοσμοκρατορίας τὴν ἀρχὴν ἐπολιτίσθησαν, ἀφωμοιώθησαν ὅπως καὶ κατὰ τὰ ἄλλα στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ καὶ κατὰ τὴν γλῶσσαν. Ἦτο δηλαδὴ, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον, ἐπίσημος αὐτῶν γλῶσσα ἡ Λατινική, καὶ ἀφοῦ ἔτι ἀπετέλεσαν ἴδια αὐτόνομα πολιτικὰ συστήματα, μετὰ τὴν ἀποσύνθεσιν τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους. Καὶ οἱ μὲν λόγιοι ἐπεδίωκον ἓνα ὠρισμένον κατὰ μορφήν τύπον, μίαν φάσιν γλώσσης ἀποκρυσταλλωθεῖσαν καὶ καταστᾶσαν διὰ τοὺς μεγάλους τῆς Ρώμης συγγραφεῖς κλασσικὴν. Ἐνεκα ὁμως τῆς βαρβαρότητος καὶ ἀμαθείας τῶν αἰώνων, τοῦτο μὲν δὲν κατώρθωνον, ἤρκοῦντο ὁμως, καὶ λίαν ἔστεργον μ' ἐκεῖνο τὸ γλωσσικόν των πυροτέχνημα, τὸ ὁποῖον εἶχε τοιαύτην σχέσιν πρὸς τὸν γνήσιον Λατινισμόν, οἷον ἡ ἰδική μας καθαρεύουσα πρὸς τὸν ἀκφαινῆ ἀπτικισμόν. Σχέσιν δηλαδὴ οὐχὶ κατὰ πνεῦμα, ἀλλὰ κατὰ μορφήν καὶ τύπον. Ἐνῶ εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ, κατὰ τοὺς ἀπαραβάτους νόμους τῆς γλωσσολογικῆς ἐπιστήμης, ἡ γλῶσσα ὑφίστατο κανονικὴν ἐξέλιξιν καὶ δόκιμον μεταβολήν, ἥτις κατόπιν κατέληξεν εἰς τὸν σχηματισμόν τῶν νεολατινικῶν γλωσσῶν, τῆς Ἰσπανικῆς δηλαδὴ, Γαλλικῆς, Ἰταλικῆς, Ρετικῆς (Rhetien), καὶ Βλαχικῆς!

Καὶ ἐνῶ ἡ καθαρεύουσα Λατινικὴ ἐξήσκει ἀπόλυτον κράτος ἐπὶ ὅλων τῶν εἰδῶν τοῦ λόγου, ἡ δημοτικὴ γλῶσσα ἔψαλλε τὰ ἄσματα τῶν τροβαδούρων, τρουβέρων καὶ γιογκλέρων (Joungleurs). Τὴν μόνην δηλαδὴ, φιλολογικὴν παραγωγὴν καὶ καταληπτὴν καὶ ἀγαπητὴν εἰς τὸν λαόν, ἐφ' οὗ καὶ σημαντικῶς ἐπέδρα. Ἐνῶ οἱ λόγιοι μὲ τὴν ψευτολατινικὴν των, χωρὶς νὰ παραγάγωσι τίποτε ἄξιον λόγου, ἤρκοῦντο νὰ χλευάζωσι τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ, ὡς χυδαίαν καὶ διεφθαρμένην!

Ἡ κατάστασις αὕτη εἰς τὴν γείτονά μας Ἰταλίαν διήρκεσε μέχρι τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ἤρχισεν ἡ Ἀναγέννησις, ἡ ὁποία ἤμπορεῖ κανεὶς νὰ εἴπη, πῶς δὲν σημαίνει ἄλλο τίποτε, παρὰ τὴν

ἐπικράτησιν τῆς δημοτικῆς γλώσσης κατὰ μέγα μέρος. Καί τὸ μέγα τοῦτο κατόρθωμα ὀφείλεται εἰς ἓνα ἀπὸ τὰ δαιμονιώτερα πνεύματα τῆς Ὑψηλίου, τὸν Dante.

Αὐτὸς ἐπιδοθεὶς εἰς τὴν μελέτην τῶν διαφόρων διαλέκτων, πού ὠμίλει τότε ὁ λαὸς τῆς Ἰταλίας (καθὼς ἐκθέτει εἰς τὸ ἔργον του *De Vulgarieloquio*) συγκρίνει αὐτάς. Καὶ ἐκλέγων ἐξ ἑκάστης ὅλα τὰ ἰσχυρά, ἐκφραστικά, καὶ κομψὰ στοιχεῖα, καθιέρωσε καὶ ἐπέβαλε τὴν Τοσκανικὴν γλῶσσαν, τοιαύτην ὅπως τὴν ἔγραψεν εἰς τὸ ἀθάνατόν του «*Divina Comedia*», καὶ ὅπως ὀμιλεῖται ὡς σήμερα!

Δὲν ἤκουσε βέβαια καὶ αὐτός, καὶ κάποιοι μικρότεροι προκάτοχοί του, καὶ οἱ πρῶτοι ἀπόστολοί του, ὀλίγα ἀπὸ τοὺς σχολαστικούς καὶ καθαριστάς. Ἄλλ' ἀδιάφορον οἱ αἰῶνες τὸν ἐδικαίωσαν, καὶ τὸν ἐτίμησαν ὅσον αὐτὸς ἐτίμησε τὴν πατρίδα του!

Βέβαια, καὶ παρ' ἡμῖν δὲν ἔλειψαν προσπάθειαι νουνεχιστέρων ἀνδρῶν, ὅπως ἐπιφέρουν ὅμοιον ἀποτέλεσμα! Ἀλλὰ πάντα ἐναυάγησαν, ἐνεκα τῶν ἀντιξωτέρων περιστάσεων, καὶ τῆς τῶν περισσοτέρων μωρίας. Ὁ Πτωχοπρόδρομος, ὁ περιφρονημένος αὐτὸς ποιητής, ἡ χλεύη τῶν Βυζαντινῶν—ὄλων τῶν αἰῶνων πάλιν ἐννοῶ—παρουσιάζεται ἤδη κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα, ὡς ὄασις ἐν μέσῳ ἐρήμῳ, γράφει ὁ πτωχὸς τὰ αἰσθηματά του, τὰ παθήματα καὶ βάσανα τῆς πτωχείας του εἰς τὴν ἀληθινὴν τῆς καρδίας του γλῶσσαν!

Ἄλλὰ κυρίως, μὲ τὸν Κερκυραῖον Σοφιανόν, πολυμαθέστατον ἄνδρα τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος (1543), ἀρχίζει ὁ περὶ γλώσσης ἀγών. Καὶ εἰς τοὺς ἐπομένους 17ον καὶ 18ον κορυφοῦται ἡ ἔρις καὶ ἡ σύγχυσις, χωρὶς τὸ ἐλάχιστον νὰ ἔχουν ἀποτέλεσμα!

Καὶ παρ' ἡμῖν ἐχρειάζετο ἓνας Dante. Ἀλλὰ αὐτὸ τὸ τάλαντον ἐφάνη δι' ἡμᾶς ἀλλαγμένον εἰς πολλὰ μικρότερα νομίματα, τὰ ὁποῖα μοιρασμένα εἰς χρονικὸν διάστημα μακρὸν, δὲν ἠδύναντο νὰ ἔχουν τὸ ἀποτέλεσμά των, ὅσον καὶ ἂν ἦσαν καθ' ἑαυτὰ ἀξιόλογα. Ποιὸς ἀγνοεῖ τοῦ Κορνάρου τὸν Ἐρωτόκριτον, τὴν Βοσκοπούλα τοῦ Δρυμιτικοῦ, καὶ τὴν Ἐρωφίλην τοῦ Χορτάτη, τὰ δημοτικώτατα Κρητικὰ ποιήματα τοῦ 17ου αἰῶνος; Ποῖον ποίημα τῆς καθαρευούσης μπορεῖ νὰ ἐξισωθῇ

μέ τας θαυμαστάς καλλονάς αὐτῶν τῶν ἔργων ; Καί ποιὸς μπορεῖ νὰ ἀμφιβάλλῃ, ὅτι ἂν διετηρεῖτο καί προήγετο ἡ ποιητικὴ ἐκείνη Σχολή, καί ἀντεπροσωπεύετο μέ ποσότητα ἔργων μεγαλύτεραν, ἀπὸ τότε θὰ ἐκρίνετο ἡ ἔκβασις τοῦ ἀγῶνος ;

“Ὅτι οἱ ἔργαται τῆς πρωτοτύπου δημιουργικῆς παραγωγῆς λούου τὰ τοιαῦτα ζητήματα, ἀπόδειξις ἡ Ἱστορία τῆς συγχρόνου μας Φιλολογικῆς κινήσεως. Κατ’ ἀρχὰς εἰς τὸν Χρηστόπουλον, Βηλαρᾶν, καί τὸν τρισμέγιστον υἱὸν τῆς ἀτυχοῦς Ζακύνθου τὸν Σολωμόν, ἀντετάχθη (διὰ τὴν μωρίαν τῶν συγχρόνων ἀνωτέρα μάλιστα θεωρηθεῖσα) ἡ Φαναριωτικὴ Σχολὴ τῶν δύο Σούτσων—μέ ἔδραν τὰς Ἀθήνας—οἱ ὅποιοι ἐθορύβουον κραυγάζοντες καί κομπορρημονοῦντες, ὅτι αὐτοὶ ἔδωκαν τὴν ποίησιν καί γλώσσαν εἰς τὴν Ἑλλάδα! Ἄς εἶναι ἴλεοι πρὸς αὐτοὺς αἱ ἀψευδεῖς παρθένοι τοῦ Ἑλικῶνος !

Ἄφ’ ὅτου ὁμως τὸ κράτος τῆς Νέας ποιητικῆς των Σχολῆς, καθὼς τὴν ἀπεκάλουον, κατέρρευσε ὑπὸ τὰ πλήγματα τοῦ ἀξιωμακαρίστου Ἀσωπίου τὸ πρῶτον, καί ὑπὸ τὰς πληγὰς τῆς χάριτος τελευταῖον τοῦ κριτικωτάτου καί εἰρωνικωτάτου Ροΐδου, εἰς τὸν ὅποιον πολλὰ χρεωστεῖ ἡ Νεοελληνικὴ μας φιλολογία, ὀριστικῶς πλέον ἐπεκράτησεν ἡ γλώσσα τοῦ λαοῦ εἰς τὸν ποιητικὸν τοῦλάχιστον λόγον. Καί ἂν ἀκόμη δὲν εὔρεν, οὔτε ἡδύνατο νὰ εὔρῃ διὰ μιᾶς τὸν τελειωτικὸν του τόνον, ἔχει ὁμως νὰ ἐπιδείξῃ ἀντιπροσώπους τὰ μάλιστα ἐλπιδοφόρους, καί εὐαγγέλους χελιδόνας ἐγγυτάτου χρυσοῦ ποιητικοῦ ἔαρος, τὸν Μαρκορᾶν, Πολυλᾶν, ἀδελφοὺς Μαρτζώκη, Μάργαρη, Λασκαρᾶτον, Μαβίλην εἰς τὴν Ἑπτάνησον, Προβελέγγιον, Δροσίνην, Παλαμαῦν, Πολέμην, Μάνον, τὸν ἀτυχῆ Βιζυηνόν, τὸν Ἑφταλιώτην, Πάλλην, Κρυστάλλην, Στρατήγην, Σουρῆν, καί ἄλλους ἐν Ἀθήναις !

Πρὸς δὲ τούτοις ἤρχισε νὰ μελετᾶται ἐπιστημονικῶς ἡ γλώσσα τοῦ λαοῦ, καί παρὰ ξένων καί ἡμετέρων, ὧν προεξάρχουσι οἱ κ. Χατζηδάκις καί Ψυχάρης. Ὁ τελευταῖος μάλιστα, συνενῶν εἰς τὴν τελείαν γλωσσολογικὴν μόρφωσιν καί ἀρετὰς δοκιμωτάτου λογογράφου, ἀφοῦ ἐχλευάσθη καί κατειρωνεύθη—ἔχι ὀλίγον—ὑπὸ τῶν ζωηρῶν Ἀθηναίων, ἐσημείωσε νέαν καί καταφανεστάτην πρόοδον τῆς δημοτικῆς γλώσσης, τὴν

εἰσαγωγὴν δηλαδὴ αὐτῆς εἰς τὸν πεζὸν λόγον! «Ἄν καὶ πατριῶται τινες, ἔγραφε πρὸ τριῶν μηνῶν ἐν τῇ Κλασσικῇ ἐπιθεωρήσει τοῦ Λουδίνου ὁ Ἄγγλος Ἑλληνιστῆς Οὐάλτερ Λήφ, φιλοτιμοῦνται νὰ γελῶσιν, ἔργον ὅμως, οἶον τοῦ Ψυχάρη «Τὸ ταξίδι μου», ἀδύνατον, τοῦ χρόνου προϊόντος, νὰ μὴν ἐπηρεάσῃ τοὺς νουνεχεστέρους, καὶ νὰ τοὺς διδάξῃ, ὅτι θὰ καταστρέψουν μόνον τὴν Ἑθνικὴν τῶν φιλολογίαν, ἐπιμένοντες νὰ γράφουν γλῶσσαν τεχνικὴν καὶ νόθον, κακῆς Ξενοφωντείου Γραμματικῆς, προσηρμοσμένης εἰς τοὺς τύπους Γαλλικῶν ἰδιωματισμῶν».

Λέγεται, Κύριοι, ὅτι τὸν σήμερον πανηγυριζόμενον Ἱεράρχην τῆς Ἐκκλησίας Χρυσόστομον, ἐνῶ ἐδίδασκε τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐνώπιον τοῦ λαοῦ, διέκοψε γυνὴ τῆς, λέγουσα ὅτι δὲν τὸν κατελάμβανε! Ὁ δὲ Δημοσθένης τῆς Ἐκκλησίας ἠλλαξε παραχρῆμα ὕφος, καὶ ἐλάλησεν εἰς τὴν δημῶδη διάλεκτον!

Εἶθε οἱ λόγοι νὰ ἐμιμοῦντο τὸν ὄντως σοφὸν πατέρα τῆς Ἐκκλησίας! Ὁ δὲ λαὸς νὰ ἠγείρετο σύσσωμος ἐναντίον ἐκείνων, οἵτινες ἐπιμένουσιν ἀκόμη νὰ τοῦ χαλοῦν τὴν γλῶσσαν! Καὶ νὰ περιλάβῃ ὑπὸ τὴν αὐτὴν κατάραν—καθὼς ἔπραττον οἱ Παλαιστῖναιοὶ δόκτωρες τοῦ Ἰουδαϊκοῦ νόμου—ἐκείνον ὅστις τρέφει χοίρους, καὶ ἐκείνον ὅστις διδάσκει εἰς τὸν υἱὸν τοῦ τὴν ψευτοελληνικὴν γλῶσσαν τῶν πονηρῶν ἡμερῶν! τὴν ὁποίαν, διὰ νὰ τὴν μάθωμεν, δαπανῶμεν ὑπὲρ τὰ δέκα ἔτη, ἐνῶ ὁ ξένος ἀρκεῖ νὰ μάθῃ νὰ διαβάσῃ τὴν ἰδικὴν του, διὰ νὰ τὴν καταλαμβάνῃ ἐπίσης!

Ὅταν αὐτὸ συμβῇ,—καὶ θὰ συμβῇ, σύμφωνα μὲ τὰς ἐλπίδας καὶ εὐχὰς παντὸς ὅστις τρέφει πίστιν εἰς τὴν ἀγαθὴν τύχην τοῦ Ἑλληνισμοῦ—τὸν μάρτην τῶρα κατατριβόμενον χρόνον, θὰ ξοδεύωμεν ὡς καὶ τὰ ἄλλα πολιτισμένα Ἔθνη, ὡς κεφάλαιον πραγματικῆς προόδου, ἀντὶ νὰ βαυκαλιζώμεθα μ' ὄνειρα ἢ μεγάλας Ἰδέας!

Ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἐρρίφθῃ εἰς τὴν κοπιαστικὴν ζήτησιν τῆς πραγματικότητος τῶν ὄντων, κάποιον ἀπόκρυφον ἔνστικτον τοῦ ὑπεσχέθῃ, πῶς δὲν θ' ἀφήσῃ τὴν φαντασίαν τοῦ χωρὶς μ-

στήρια καὶ θαύματα, οὔτε τὴν καρδιά του χωρὶς φλόγα καὶ ἐνθουσιασμόν!

Πόσον μάλλον, ὅταν αὐτὴ ἡ ἀλήθεια, ὑπὲρ ἧς ἀγωνίζεται σήμερον τὸ ἄνθος τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος, εἶναι ὄπτασία μαγική, πλήρης μυστηρίων, καὶ μεγαλείου, καὶ θαυμάτων καὶ ἐνθουσιασμοῦ!

Τὴν ὁποῖαν εὐχόμεθα. Διότι καλυτέραν εὐχὴν—τελευτῶντες—δὲν δυνάμεθα νὰ κάμωμεν. Νὰ ἴδουν ἀποκαλυπτομένην—καὶ αὐτοὶ οἱ ἐκ κληρονομικῆς πλάνης ἀντίχριστοι—τὴν Ἀλήθειαν!

ΣΙΦΝΑΪΚΟ ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ

ἀπὸ τὰ σημειώματα τοῦ I. Γρυπάρη

Βοῦβα, νὰ σοῦλθη, ἀρά.

Βασάλος, καὶ «καμένε μου βασάλε», ἀκατάστατος ἐν λόγοις καὶ ἔργοις.

Βαργιά ὥρα γιὰ σένα, ἀρά, ἐπὶ τῶν ἀτακτούντων.

Βυτίνα, δοχεῖον γάστρινον, ἐν ᾧ τὰ ὄσπρια κ.τ.λ.

Βουγδιά, ἡ κόπρος τῶν βοῶν.

Βυρβιλιά, ἡ κόπρος τῶν αἰγοπροβάτων.

Βουνίσιος, ὁ ἀγροῖκος καὶ ἀτίθασος παῖς.

Βῶδι, ὕβρις κατὰ βλακῶν καὶ ἀνοήτων, καμένε μου βοῦ.

Βαφτίζω καὶ μυρώνω, κὶ ὅτι βρέξη ὡς κατεβάσθη, ἐπὶ τῶν ἐπιπολαίως ἐπιλαμβανομένων ἔργων τι, καὶ ὅταν εὐρίσκεται τις εἰς ἀμηχανίαν.

Βουή νὰ σοῦρθη, ἀρά.

Βούκκισο, φωνάζω σὰν τὸ βούκκισο, ἀγριοφώνως.

Βουκέντρι, τὸ κεντρί δι' οὗ κεντοῦν τοὺς ἐν τῇ ἐργασίᾳ βόας.

Βαρίδι, τὸ βάρος τοῦ κανταριοῦ.

Βόχα, ἡ ἀποφορὰ κυρίως τοῦ στόματος, ἢ τῆς ρινός.

Βέγκλης, κυρίως ἐπὶ τῶν ἀπροσέκτως θραυόντων τι, καμένε μου βέγκλη.

Βοῦλα, ἡ σφραγίδα.

Βλασερός τὸ ψωμί εἶναι βλασερό, ζεστό, νωπόν.

Βολιμίδα, ἀντὶ μολυβίδα τῆς καντήλας, τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ μολυβδοκονδύλου, ὅπερ βολίμι καλοῦν.

Γκανίζω, ἐπὶ ὄνου.

Γκαίλα, ἔπιασε τὸ παιδί γκαίλα, κλαύσιμον διαρκές.

Γκάθι, ἡ ἄκανθα.

Γούργουρας, τὸ τάραγμα τῆς κοιλίας καὶ τῶν ἐντέρων γουργουρητό.

Γκελῶ, τὸν ἐγκέλισεν ἡ μέλισσα, ἐκεντρώθηκεν ὑπὸ μελίσης.

Γιαβρί, τὸ μικρὸν ἄρνιον—μοσχάριον καὶ τὰ τούτοις ὅμοια. Καὶ ἐπὶ μικροῦ παιδιοῦ.

Γουγιάντζω, ξεφωνίζω, κυρίως ὅταν δέρνεται τις.

Γούγια, ἡ οὔγια τοῦ ὑφάσματος.

Γούλα, ἡ ρίζα τῶν λαχάνων.

Γαυγίζω, ἀντὶ βαίζω ὡς τὸν σκύλλον.

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

1) Τοποθεσία και συνοικισμός τοῦ Ἀρτεμώνα, πού ἔχει περισσότερο ἀπό ἑκατὸ σπίτια, καὶ περιβάλλεται ἀπὸ ὠραῖα χτήματα, (λιόφυτα, ἀμπέλια, καὶ χωράφια), πού ἀκριβῶς, ἐπειδὴ εἶναι κοντὰ στὸ χωριό, ἔχουν καὶ μεγαλύτερη ἀξία.

2) Ἡ ἀδελφή τοῦ ποιητῆ Φλώρα, πού ἦταν καὶ ἡ πιὸ ἀγαπημένη του, καὶ γι' αὐτὸ τὴν ἔπαιρνε συχνὰ μοζὶ του, ὅταν ὑπηρετοῦσε σὲ διάφορα μέρη, πέθανε ἐφέτος στὴ Σίφνο σὲ προχωρημένη ἡλικία. Κ' εὐτυχῶς, μὲ τὴν παραχώρηση τοῦ πατρογονικοῦ σπιτιοῦ τους, πού εἶχε κάμει σὲ κάποια φτωχὴ καὶ καλὴ γυναίκα πού τὴν ὑπηρετοῦσε, εἶχε ὡς τὰ ὑστερνὰ τῆς καλῆ περιποίηση. Στὸ σπίτι αὐτό, ὅπου ἐγεννήθηκε ὁ ποιητής, ὁ Σύνδεσμος τῶν Σιφνίων ἔχει ἐντεῖχσει ἀπὸ τὸ 1948 ἀναμνηστικὴ πλάκα. Καὶ πρέπει νὰ καταβληθῆ ἀπὸ τὶς κοινοτικὲς ἀρχὲς κάθε προσπάθεια καὶ φροντίδα, γιὰ νὰ διατηρῆται πάντα σὲ καλὴ κατάσταση.

3) Ὁ ποιητὴς εἶχε καταρτίσει μιὰν ὠραιοτάτη σειρὰ ἀπὸ φωτογραφίες, πού μοῦ τις εἶχε δεῖξει πολλές φορές. Ὅπως δὲ μοῦλεγε, ἐσκόπευε νὰ κάμει μιὰν ἐπιλογή τους, καὶ νὰ τις χαρίσει στὸ Σύνδεσμο τῶν Σιφνίων. Εἴτε, γιὰ νὰ ἐκδώσουν ἕνα καλλιτεχνικὸ λεύκωμα τῆς Σίφνου, εἴτε γιὰ ν' ἀνατυπώσουν τὸν τοπογραφικὸ χάρτη τῆς, πού εἶχεν ἐκδώσει ὁ ἀδελφός του ὁ Ἀντώνης, περιτριγυρισμένον ἀπὸ τὶς ὠραῖες αὐτὲς φωτογραφίες.

4) Ὁραία τοποθεσία στὸ βορειοανατολικὸ μέρος τοῦ Ἀρτεμώνα, πού στολιζέται ἀπὸ μιὰ γραφικὴ καὶ κάτασπρη ἐκκλησοῦλα τῆς Παναγιάς, σὲ σχῆμα Βασιλικῆς, καὶ ἀπὸ τὴν ὁποία ἀγναντεύεις ἐμπρὸς σου ὀλάνοιχτο τὸ Αἰγαῖο. Κοντὰ τῆς, βρίσκεται καὶ ὁ Ἅγιος Χαράλαμπος, ὠραῖο καὶ αὐτὸ ναῖδριο, μ' ἕνα κελλὶ καὶ μιὰν μικρὴ καὶ ὀλοφώτεινη αὐλὴ, πού ὁ Γρυπάρης τὴν εἶχε συχνὰ τέμα τοῦ περιπάτου του, καὶ ἀναπαύοτανε στὰ πέτρινα πεζοῦλια τῆς.

5) Χωματερὸ μᾶλλον βουναλάκι, ἀμπελόφυτο κ' ἔλιοσκέπαστο, πού καταλήγει μὲ ἀπότομη κάπως κατηφορὰ στὴ θάλασσα, πού

πάντα σχεδόν ἐκεῖ εἶναι ταραγμένη, καὶ δαντελλώνει με τοὺς ἀφρούς της τὰ πόδια του.

6) Ὁ ποιητὴς ὑπονοοῦσε μ' αὐτὸ τὸν γνωστὸ μῦθο γιὰ τὸν Ἀπόλλωνα, ποὺ τέσσερες μόλις ἡμέρες ἀπὸ τὴ γέννησή του ἐτόξευσε τὸν φοβερὸ δράκο τὸν Πύθωνα, με τὰ βέλη ποὺ τοῦ εἶχε σφυρηλατήσει ὁ Ἥφαιστος. Τὸν Πύθωνα αὐτὸν κατὰ τὴν παράδοση, τὸν εἶχεν ἀφήσει ἐλεύθερο ἢ Ἥρα, γιὰ νὰ καταδιώκῃ τὴ μητέρα του τὴν Λητώ, ποὺ τὴν ἐζήλευε φοβερά, γιὰτὶ τὴν εἶχεν ἀγαπήσει ὁ ἄντρας της ὁ Δίας.

7) Ὑφαία κωμόπολη, ἡ μοναδικὴ τοῦ νησιοῦ, ποὺ εἶναι κοντὰ στὴ θάλασσα. Ἄλλοτε ὑπῆρξε ἡ πρωτεύουσά του, καὶ ἦταν γεμάτη ἀπὸ πλοῦτο καὶ ἀρχοντιά. Κοντὰ της βρισκόταν καὶ ἡ πολύφημη Σχολὴ «τοῦ Παναγίου Τάφου». Εἶναι χτισμένη στὴν κορυφὴ λόφου, ποὺ τὸν εἶχαν ὀχυρώσει οἱ Βενετοὶ με ἰσχυρότατο τεῖχος, μέρος τοῦ ὁποίου σώζεται ἀκόμη. Σιγὰ, σιγὰ ὅμως ἄρχισε νὰ ἐρημώνεται. Καὶ στοὺς χρόνους μας, νέος ἔμπορεῖ νὰ πῆ κανεὶς οἰκιστὴς της, ἐγένηκεν ὁ ἀλησμόνητος Πρόεδρος τοῦ Ἀρείου Πάγου Ἀντώνιος Ζηλήμων, ποὺ ἀνεκαίνισε τὸ ὠραῖο πατρικὸ του σπίτι καὶ παρεθέριζε ἐκεῖ.

8) Ἔτσι λένε στὴ Σίφνο τὶς κουλούρες, ποὺ γίνονται ἀπὸ σμιγάδι ἐγχώριο, καὶ ἀπὸ καθαρὸ κριθαράλευρο. Καὶ εἶναι, μαζί με τὰ ρεβίθια στὸ φούρνο, τὸ ἰδιοτυπώτερο γαστρονομικὸ κατασκεῦασμα τοῦ νησιοῦ, ποὺ ἀρέσει πολὺ καὶ στοὺς ντόπιους καὶ στοὺς ξένους ποὺ τυχαίνει νὰ τὸ γευθοῦν.

9) Τὸ τυρί, δὲν τὸ διατηροῦν στὸ νησί, ὅπως ἀλλοῦ με τὴν «ἀμούργια» τὰ καθιζήματα δηλαδὴ τοῦ λαδιοῦ. Ἀλλὰ με τὴν «τρυγία» τὰ κατακάθια τοῦ ἐγχώριου κρασιοῦ, ποὺ τὰ ὀνοματίζουν «γύλη», καὶ πρέπει νὰναι ἀπὸ ἀρετσίνωτο κρασί. Ἀπέξω πασπαλίζουν τὶς μικρὲς μανούρες με θρούμπη. Κ' ἔτσι, παίρνουν μιὰν ἰδιαιτέρην γεύση, ποὺ εἶναι πάρα πολὺ εὐχάριστη.

10) Βλέπε Νεοελληνικὴ Βιβλιοθήκη. Γρυπάρης. Γ. Βαλέτα Εἰσαγωγή. «Ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Γρυπάρη» σελ. κζ'.

11) Ὁ ποιητὴς καὶ Ἀκαδημαϊκὸς μας Ἀριστομένης Προβελέγγιος, ἐπέρασεν ὅλη σχεδὸν τὴ ζωὴ του στὴ Σίφνο. Καὶ τὸν περισσότερο καιρὸν ἔμενε στὸ γραφικότατο θαλασσόδαρτο κάβο τῆς Χρυσοπηγῆς, ποὺ βρίσκεται στὴν ἀνατολικὴ πλευρὰ τοῦ νησιοῦ, καὶ

τὸν ἀποκαλοῦσε παραστατικώτατα «πετρογολέττα» του. Ὁ καλόκαρδος νησιωτικός μας κόσμος κυριολεκτικῶς τὸν ἐλάτρευε. Ἐνα χρόνο, πρὶν νὰ πεθάνῃ—κλαμμένος ἀπὸ ὄλους—εὐτυχήσαμε νὰ τὸν τιμήσωμε, στυλώνοντας τὴν προτομὴ του ἔξω ἀπὸ τὸ νεόδμητο τετρατάξιο δημοτικὸ σχολεῖο τῆς Ἀπολλωνίας, λαξευμένη ἀπὸ τὸν περίφημο γλύπτη Χαλεπᾶ, ποῦ ἀσφαλῶς ἡ προτομὴ τοῦ Προβελεγγίου ὑπῆρξε τὸ κύκνειον ἄσμα τῆς γλυπτικῆς του μεγαλοφυΐας.

12) Ὅπως μοῦλεγε ὁ ἀλησμόνητος ποιητής, μετὰ τὰ δάκρυα στὰ μάτια του, ἡ ἐκδήλωση αὐτῆ τῆς λατρείας καὶ τῆς τιμῆς ἀπὸ τοὺς συμπολίτες του ὑπῆρξε ἡ εὐτυχέστερη ἡμέρα τῆς ζωῆς του.

13) Ἀπόστολος Μακράκης (1831—1905). Ἐξοχος θεολόγος, καὶ μεγάλη μορφή τῶν νεωτέρων μας χρόνων, ποῦ διεδραμάτισεν ἔξοχο ρόλο στὸ ἔργο τῆς θρησκευτικῆς μας ἀνάπλασης καὶ τῆς ἠθικῆς ἀνάρρωσης τῆς κοινωνίας μας. Ὑπῆρξεν αὐτοδίδακτος, καὶ πνευματέμφορος, καὶ συνέγραψε πλείστα θεολογικὰ ἔργα, ἐρμηνείας κυρίως τῶν Γραφῶν. Εἰς τὰς Ἀθήνας, καὶ εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα εἶχε καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ ἔχῃ πλείστους ὀπαδοὺς, οἱ ὁποῖοι διακρίνονται γιὰ τὴν εὐλάβειά τους. Ἰδρυσε καὶ ἰδικὴ του Σχολή, στὴν ὁποία ἐδίδασκε Φιλοσοφικὰ μαθήματα, μετὰ ἰδικόν του—ἐντελῶς νέο καὶ πρωτότυπο σύστημα.—Τὰ ἔργα του, θαυμαζόμενα γιὰ τὸ βάθος τους καὶ τὴν ἐμβρίθειά τους, μεταφράζονται σήμερα στὴν Ἀγγλικὴ καὶ κυκλοφοροῦν εὐρύτατα στὴν Ἀμερικὴ. Δυστυχῶς ὁ πύρινος πραγματικῶς ἔλεγχός του ἐναντίον τῶν καθηγητῶν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς, καὶ μερικῶν ἱεραρχῶν προεκάλεσε ὀξύτατες ἀντιδράσεις. Καὶ συνεπεῖα αὐτῶν, κατηγορηθεὶς ὡς αἰρετικός κατεδικάσθη ἀπὸ τὸ Πλημμελειοδικεῖο σὲ διετῆ φυλάκιση, καὶ κλείστηκε ἡ Σχολὴ του. Ἡ ἀπόφασις ὁμως αὐτῆ ἀναιρέθηκε ἀργότερα ἀπὸ τὸν Ἄρειο Πάγο.

14) Κλεάνθης Τριαντάφυλλος. (1850—1889). Γνωστός ἀνὰ τὸ Πανελλήνιον, μετὰ τὸ φιλολογικὸ του ψευδώνυμον Ραμπαγαῆς. Ποιητής, δημοσιογράφος καὶ φίλος καὶ συνεργάτης τοῦ Βλάση Γαβριηλίδου. Ὑπῆρξε πρωταγωνιστὴς τῆς δημοκρατικῆς ἰδέας, μετὰ παρρημίαις ποῦ ἦσαν τὴν ἐποχὴν του ἄκρως φιλελεύθερες καὶ ριζοσπαστικές. Γιὰ τοῦτο καὶ καταδιώχθηκε καὶ φυλακίστηκε, καὶ προσβληθεὶς ἀπὸ βαρεῖα νευρασθένεια αὐτοκτόνησε μέσα στὶς φυλάκεις. Ἐχει γράψῃ καὶ δοκιμωτάτους στίχους, κατ' ἔξοχὴν Σατιρικούς.

15) Ὁ Νικόλαος Καμπάνης ἱδρυσε κατὰ τὸ ἔτος 1880 τὴν ἔφημερίδα «Σίφνος», τῆς ὁποίας ἡ ἔκδοση συνεχίζεται ἕως σήμερον ἀπὸ τὸν Ἀπόστολον Καλογήρου. Καὶ εἶναι διὰ τοῦτο ἡ ἀρχαιότερα ἔφημερίδα μας. Τακτικώτατα δὲ ἐξέδιδε σὲ μικρὰ τεύχη, τὰ ὁποῖα τὰ ἐστοιχειοθετοῦσε καὶ τὰ τύπωνε ὁ ἴδιος, τ' Ἀποκριάτικα Σιφναϊκὰ τραγούδια τῆς χρονιᾶς, πού τὰ ἐκυκλοφοροῦσε κυρίως στὴν Πόλη, φιλοδωρούμενος γενναιοτάτα ἀπὸ τὴν πολυπληθῆ ἐκεῖ παραιοκία τῶν Σιφνιωῶν. Συγχρόνως δέ, μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς μετάβασής του ἐκεῖ, ἐξησφάλιζε καὶ τὴν τακτικὴ ἔκδοση τῆς ἔφημεριδοῦλας του, καὶ ἀπὸ τὶς συνδρομὲς πού εἰσέπραττε, καὶ ἀπὸ τὴν γενναία βοήθεια σὲ χαρτὶ καὶ σὲ τυπογραφικὰ εἶδη, πού τοῦ παρεῖχε ὁ ἐκδότης τῆς μεγάλης ἐκεῖ ἔφημερίδος «Ταχυδρόμος» Δημήτριος Βέλλης.

16) «Ἀνάβλεψις», εἶναι ὁ ἐπιστημονικὸς ὄρος, μὲ τὸν ὁποῖον σημαίνεται ἡ ἀνάκτηση τῆς ὄρασης. Καὶ συνεκδοχικὰ «ἀναβλέποντες» ὀνομάζονταν οἱ ἄπιστοι καὶ οἱ εἰδωλολάτρες, πού ἐφωτίζοντο ἀπὸ τὸ φῶς τῆς Εὐαγγελικῆς Ἀλήθειας, καὶ ἀνακτοῦσαν τὴν πνευματικὴ τους καὶ ἠθικὴ ὄραση, πού τὴν εἶχαν χαμένη.

17) «Νέα Ἑστία», τεύχος 362, σελ. 505, ὅπου ὁ ἀλησμόνητος λόγιός μας Γιάννης Βλαχογιάννης γράφει γιὰ τὸν Γρυπάρη καὶ ὁμολογεῖ ξάστερα πῶς «οἱ ἀφροδισιακοὶ του χυμοὶ τὸν ἐτύφλωναν...».

18) Ἴδε Γ. Βαλέτα. Γρυπάρης Εἰσαγωγή σελ. λα'.

19) Ἴδε ἀνωτέρω (αὐτοβιογραφήματα) σελ. 332—333.

20) Τὸ ὠραῖο αὐτὸ ποίημα τοῦ Γρυπάρη, τὸ ξαναδημοσιεύουμε κέμεῖς—κατ' ἐξαίρεση σὰν ἓνα πένθιμο πλαίσιο τῆς μοναδικῆς του ἀγάπης.

Ὅταν πρωτοέπεσε στὰ χέρια μας, στὸ μέρος ἀκριβῶς πού εἶναι τώρα φθαρμένο τὸ χειρόγραφο, ὑπῆρχαν καρφίτωσμένα δυὸ γιασεμιά, πού ἦτανε σὰν λιβανιστήρια κάτω ἀπὸ τὸν τίτλο τοῦ ποιήματος, πού τόσο πολὺ τὸν συγκινοῦσε...

Κατὰ κακὴν ὁμως μοῖρα, μιὰ πολὺ δυνατὴ ριπὴ μελτεμιοῦ, πού ἐφύσησε ξαφνικά, ἐπῆρε τὰ χειρόγραφα τοῦ ποιητῆ ἀπὸ τὸ γραφεῖο μου, καὶ τὰ ἐσκόρπισε μέσα στὴν κάμαρά μου. Στὴν ἀεροδίνηση τούς δὲ αὐτὴν ἐτρίφθηκαν τὰ δυὸ γιασεμιά, πού μὲ τόση προσοχὴ καὶ τόσην ὑποβλητικότητα τᾶχε καρφίτωσσει. Κ' ἔτσι παρουσιάζεται τὸ συγκινητικὸ αὐτὸ αὐτόγραφό του κολοβωμένο. Σὰν νὰ

μὴν ἦταν γραφτὸ νὰ πέση στὰ μάτια τῆς ἀγαπημένης του οὔτε τώρα..., ὅπως θὰ τῷστελνε.

Ὅπως δὲ βλέπει ὁ ἀναγνώστης ὁ ποιητὴς ἔχει σχεδιάσει ἕνα παράδοξο γραμμογράφημα μέσα στὸ κείμενο. Κάτι σὰν δυὸ νυκτοπλάνητες νυκτερίδες. Ποῦ τὰ πόδια τους καταλήγουν σὲ δυὸ σχήματα ποῦ μοιάζουν σὰν αἰχμές, ἢ σὰν δυὸ καρδιές ἢ καὶ σὰν δυὸ ἀνώριμους καρπούς, ποῦ συμβολίζουν τὸν πόνο του καὶ τὴν ἀμοιρη ἀγάπη του, καὶ περικλείουν τὸ ψευδώνυμό του Γιάννης Ἀρτεμωνιάτης.

Κατ' ἐξαίρεση ἐπίσης, ἀπὸ τὰ γνωστὰ ποιήματα τοῦ Γρυπάρη ἀναδημοσιεύουμε τρία (*Ὡ φάντασμα, *Ἐρως καὶ Ψυχὴ καὶ Σαπφῶ) μὲ τὶς παραλλαγές ποῦ εἶναι σημειωμένες στὰ χειρόγραφα τοῦ ποιητῆ, ποῦ βρίσκονται στὰ χέρια μας.

21) Δυστυχῶς ἡ σύγχρονη Ἐθνικὴ μας ἡγεσία-Ἐκκλησιαστικὴ καὶ Πολιτικὴ-δὲν ἔχει, καθὼς φαίνεται, κατανοήσει ἐπαρκῶς, τὴν ἀπροσμέτρητη συμβολὴ τῶν μεγάλων μας Ἐκκλησιαστικῶν Πατέρων στὴ διαμόρφωση τοῦ Χριστιανικοῦ μας πολιτισμοῦ καὶ τὴν ἐπιβίωση τοῦ Ἑλληνισμοῦ! Κ' ἔτσι, σιγὰ σιγὰ ἡ ἑορτὴ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν μας—καὶ σὰν Ἐθνικὴ καὶ σὰν ἑορτὴ γιὰ τὰ Ἑλληνικά μας γράμματα—ἀχρηστεύθηκε. Καὶ σχεδὸν ἔπαυσε ὁ ἄλλοτε τόσο λαμπρὸς πανηγυρισμὸς της.

Καὶ ὅμως, οἱ μεγάλοι μας αὐτοὶ Πατέρες, καὶ ἰδιαίτερος ὁ Βασίλειος καὶ ὁ Γρηγόριος δὲν ἀπεσόβησαν ἀπλῶς τὸν μέγιστον κίνδυνον, ποῦ διέτρεχε τότε ἡ Ἐκκλησία, ἀπὸ τὴν διαίρεσή της καὶ τὴν ἀλληλομαχίαν της γύρω στὸ δογματικὸ πρόβλημα γιὰ τὴν Θεότητα τοῦ Χριστοῦ, ποῦ τὴν κατετάρασε κ' ὕστερα ἀπὸ τὴν καθιέρωση τοῦ Ἀθανασιανοῦ «Πιστεύω». Ἀλλὰ καὶ ὁ Χρυσόστομος ὑπῆρξε ὁ ἀσύγκριτος καὶ αὐτόχρημα θεῖος ἐρμηνευτὴς τῆς Εὐαγγελικῆς ἠθικῆς, ποῦ ἡ μεγαλοφυΐα του τὴν ἔκαμε ν' ἀκτινοβολήσῃ σὰν καθαρῶτατο κρύσταλλο. Καὶ γι' αὐτὸ, ἔμεινε καὶ θὰ μείνῃ γιὰ ὅλες τὶς γενεές γιὰ ὅλους τοὺς αἰῶνες, ὁ ἐσοχώτερος ἐρμηνευτὴς τοῦ Εὐαγγελίου. Καὶ ὁ μεγαλύτερος ἀπὸ τοὺς Χριστιανούς Διδασκάλους.

Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὴν γενικωτέραν αὐτὴν συμβολὴ τους, οἱ τρεῖς αὐτοὶ Μεγάλοι Ἱεράρχαι μας, ὑπῆρξαν οἱ κύριοι Θεμελιωτὲς τῆς Χριστιανικῆς Θεολογίας. Γιατὶ γιὰ τὴν ἀνάπτυξή της προσέφεραν τὴν Ἑλληνικὴ μας γλῶσσα, ὄχι μόνον σὰν ὑπέροχα φραστικὸ ὄργανο,

ἀλλὰ καὶ σὰν φορέα τῶν ἰδεῶν τοῦ ἀθανάτου Ἑλληνικοῦ πνεύματος. Κ' ἔτσι ἀναδείχθηκαν οἱ πρωτεργάτες ἑνὸς πρωτοφανοῦς γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα πνευματικοῦ καὶ ἠθικοῦ πολιτισμοῦ, μὲ τὸν ἐξάισιο συγκερασμὸν ποῦ ἐπραγματοποίησαν τῆς θείας μαρμαρυγῆς τοῦ ἀστρου τῆς Βηθλεέμ, μὲ τὴν ἀκτινοβολία τοῦ Ἑλληνικοῦ νοῦ.

Ἄλλὰ γιὰ μᾶς τοὺς Ἕλληνας, εἶναι ἄξιοι τῆς μεγαλύτερας εὐγνωμοσύνης μας γιὰτὶ χάρις στὴν μεγαλοφυΐα τους, ὄχι μόνον ἀξιοποιήθηκεν ὁ κλασσικὸς μας πολιτισμὸς, ἀλλὰ καὶ ἡ γλῶσσα μας ἐπεβλήθηκεν πλέον ὀριστικῶς σὰν ὄργανο τῆς παγκόσμιας διανοήσεως γιὰτὶ τῆς ἔδωκαν τὴν λαμπρότατην εὐκαιρία, ν' ἀναπτύξη ἕνα πλοῦτον ἐννοιῶν καὶ ἰδεῶν, ποῦ ἕως τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἦταν τελείως ἄγνωστος!

22) Γιὰ τὴν «Σφηκοαραχνομαχία» του, ὁ Γρυπάρης μᾶς μίλησε συχνὰ στ' αὐτοβιογραφήματά του. «Ποιοὶ εἶναι οἱ πρῶτοι μου στίχοι δὲν τοὺς θυμᾶμαι γιὰτὶ γεννήθηκα μὲ τὴν ἀγάπη τοῦ στίχου κι ἔγραφα ἀπὸ πολὺ μικρὸς τραγούδια. Πρὸ λίγων ἐτῶν, ποῦ πῆγα στὴν ἰδιαιτέρα μου πατρίδα, εὗρηκα μέσα σὲ παλιά χαρτιά μου ἕνα ἀπὸ τὰ στιχογραφήματα τῆς παιδικῆς μου ἡλικίας. Τὸ ξαναδιάβασα μὲ τὴν συγκίνηση, ποῦ αἰσθάνεται κανεὶς, ὅταν βρεῖ κάτι ποῦ τὸν φέρνει σὲ μακρυνὰ πίσω χρόνια. Ἦταν ἕνα κωμικο—ἐπικὸ ποίημα, ποῦ μοῦ ἔκαμε ξεχωριστὴ ἐντύπωση, γιὰτὶ ἦταν γραμμένο σὲ καθάρια δημοτικὴ γλῶσσα. Μ' ἐξέπληξε μπορῶ νὰ πῶ, γιὰτὶ τὸ ἔγραφα, ὅταν θὰ ἦμουν 13—14 ἐτῶν, στὰ 1885, μαθητῆς ἀκόμη στὴ Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολῆ τῆς Πόλης, σ' ἐποχὴ ποῦ κανεὶς ποιητῆς δὲν ἔγραφε στὴ δημοτικὴ καὶ ποῦ δὲν ὑπῆρχε γλωσσικὸ ζήτημα» Ὁ ἴδιος ὅμως ὁ ποιητῆς ἀναφέρει στὸ ἔπος του, πὼς τὸ ἔγραψε τὸν Ἰούλιο τοῦ 1888.

Δίκαιη εἶναι, ἡ αὐτάρεσκη κάπως διαπίστωση τοῦ ποιητῆ, γιὰ τὸν προδρομισμὸ του στὸ μεγάλο δημοτικιστικὸ μας ζήτημα. Δὲν χεῖ ὅμως, νομίζω, δίκιο, ὅταν μᾶς λέει, πὼς ἐξαφνιάστηκε δῆθεν, ὅταν ξαναβρῆκε στὰ παλιά του χαρτιά τὴν «Σφηκοαραχνομαχία» του, γιὰτὶ καὶ κάθε χρόνο σχεδὸν ἐρχότανε στὴ Σίφνο, καὶ τὴν εἶχε πάντα πρόχειρη κ' ἐμπροστά του.

Πάντως, κ' ἐμεῖς σήμερα, αἰσθανόμεσθε τὴν ἴδια—καὶ μεγαλύτερη ἀκόμη—εὐχαρίστηση καὶ συγκίνηση ποῦ μᾶς φανερώνεται τὸ πρελούβιο αὐτὸ τοῦ τόσο μεστοῦ καὶ δημιουργικοῦ κατόπιν φανερώματός

του, πού ἔχει τὴ δροσιά, τὸ μυστήριο καὶ τὴν ὁμορφιὰ τοῦ χαρα-
μεριοῦ...

23) Ὁ ποιητής, πού ὅπως μᾶς λέγει ὁ ἴδιος «τοῦ ἄρесе τρομερὰ
ἢ ἀρχαία μυθολογία, καὶ τὴν μελετοῦσε μὲ μανία», καὶ «εἶχε βάλει
ὅλη του τὴ μυθολογικὴ μανία στοῦ ἔπος του αὐτό», ἀναφέρεται στοῦ
γνωστὸ μῦθο γιὰ τὸν Μελάμποδα, πού ἦταν ὁ πρῶτος θνητὸς,
στον ὁποῖον οἱ Θεοὶ ἐχάρισαν προφητικὴ καὶ ἰατρικὴ δύναμη.
Ὁ ἥρωας αὐτός, ὅταν κάποτε ὁ ἀδελφός του ὁ Βίας ἐζήτησε σὲ γάμο
τὴν κόρη τοῦ Νηλέως Πηρώ, καὶ ἐκεῖνος ἔθεσεν ὡς ὄρον γιὰ νὰ συγ-
κατατεθῆ νὰ τοῦ φέρῃ ὁ μέλλων γαμβρός του, τὰ βόδια τοῦ Ἴφι-
κλου, πού τὰ ἐφύλαγε κάποιος πυρίπνοος καὶ ἀπροσπέλαστος μολοσ-
σός, ἀνέλαβε νὰ τὸ κατορθώσῃ. Στὴν ἀπόπειρά του ὁμως νὰ τὰ
κλέψῃ, ἐγίνε ἀντιληπτὸς ἀπὸ τὸν Ἴφικλο, ὁ ὁποῖος καὶ τὸν ἐφυλά-
κισε. Μέσα ὁμως στὴ φυλακὴ πού ἔμενε ἔμαθε ἀπὸ τὰ σκουληκία
πού ἔτρωγαν τὴν σκεπή, ὅτι αὐτὴ θὰ ἐπεφτε σὲ λίγο. Παρεκάλεσε
λοιπὸν τὸν Ἴφικλο νὰ τὸν βγάλῃ ἀπὸ ἐκεῖ. Κ' ἐπειδὴ πραγματικὰ
ἡ σκεπή κατέπεσε σὲ λίγο, ὁ Ἴφικλος τὸν ἐθαύμασε γιὰ τὴν προφη-
τικὴ του δάναμη καὶ τὸν ἐλευθέρωσε. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸν ἐγιάτρεψε
ἀπὸ κάποιαν ἀνίατη ἀρρώστια του, τοῦ ἐχάρισε καὶ τὰ βόδια...

Γύρω λοιπὸν ἀπὸ τὸν χαριτωμένον αὐτὸ μῦθο ἐπλέχθηκε τὸ
ἔπος τοῦ ποιητή.

24) Αἰμονίδες, ἦσαν οἱ ἀρχαιότατοι κάτοικοι τῆς Θεσσαλίας,
ἢ ὁποῖα ἐκαλεῖτο γιὰ τὸν λόγο αὐτὸν καὶ Αἰμονία. Ἦσαν δὲ τόσοι
ἀρχαῖοι, ὥστε κατὰ τὴν παράδοση, ἦσαν μάρτυρες τοῦ σεισμοῦ,
πού ἐχώρισε τὸν Ὀλυμπο ἀπὸ τὴν Ὀσσα, κ' ἐσηματίσθηκεν ἔτσι
ἡ περίφημη κοιλάδα τῶν Τεμπῶν.

25) Τὰ «Δειλιὰ», ἀπαρτίζουσι προφανῶς τὴν πρῶτην ἐκείνη
ποιητικὴ Συλλογὴ τοῦ ποιητή, μὲ τὴν ὁποῖα ἔλαβε μέρος στοῦ Φιλα-
δέλφειο διαγωνισμοῦ τοῦ 1892. Γι' αὐτό, κ' ἐπροτιμήσαμε νὰ δημο-
σιευθῇ, ὅπως ἀκριβῶς περιέχεται στοῦ χειρόγραφου τοῦ τετράδιου,
χωρὶς νὰ ἐπιχειρήσωμε καμμίαν ἀπολύτως μεταβολή. Ἔστω, κ' ἂν
μερικὰ—ἐλαχιστότατα—ἀπὸ τὰ τραγούδια του αὐτά, ἔχουν ἤδη
δημοσιευθῇ, ἀλλαγμένα ριζικὰ ἀπὸ τὸν ἴδιο, καὶ μετουσιωμένα ἀπὸ
τὴν ὑπέροχη τακτικὴ του, καὶ γενικὰ, ὅπως εὐρέθησαν.

Ἔτσι νομίζω, θὰ ἠμποροῦμε νὰ διακρίνωμε καλύτερα τὸ δρόμο
πού διήνυσε ἐν τῷ μεταξύ καὶ νὰ ἐλέγξωμε βασιμώτερα τὰ στοιχεῖα

πού τὸν ἐβοήθησαν στ' ἀνέβασμά του. Γιατί ἡ συλλογή του αὐτή, σὰν ἕνας μαγικός καθρέφτης, μᾶς δείχνει τὸν Γρυπάρη, ὅπως ἀκριβῶς ἐπρωτοφανερώθηκε. Καὶ φωτίζει μὲ ἀπλετο φῶς τὴν ἀτομική του ἱστορία. Φυσικά, δὲν δημοσιεύουμε ὅσα—ἐλάχιστα—περιέλαβε ὁ κ. Γ. Βαλέτας στὰ «Ἄπαντα», ἐκτὸς ἀπὸ τὸ πρῶτο τῶν «Δειλινῶν», πού ἔχει ὁμως διάφορη κατάταξη τῶν στίχων, κι ἕνα ἐπὶ πλέον δίστιχο.

26) Ὁ Νίκος Φαληρεὺς Βέης, ὑπῆρξεν ὁ διευθυντὴς τοῦ Φιλολογικοῦ περιοδικοῦ τῆς Πόλης «Φιλολογικὴ Ἠχώ» μὲ φιλολογικὸ ψευδώνυμο Νίκος Ἀμουργιανός, τοῦ ὁποίου συντάκτες ἦσαν ὁ Ἀλεξάνδρα Παπαδοπούλου καὶ ὁ ποιητής.

27) Δὲν ξαίρουμε ποιὸν ἐννοεῖ.

28) Ὁ λόγος αὐτὸς τοῦ Γρυπάρη ἐξεφωνήθη, στὰς 30 Ἰανουαρίου 1893 κατὰ τὴν ἑορτὴ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, τότε πού ὑπηρετοῦσε ὡς Σχολάρχης στὴν Ἀρτάκη τῆς Πόλης.

Καὶ εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικώτερα μνημεῖα τῆς μεγάλης του πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς προσωπικότητος. Ὁχι μόνο γιὰ τὸν φωτεινὸ ἐπιστημονικὸ στοχασμό, πού εἶχε ἀπὸ τὴν πρώτη ἀκόμη νεότητά του, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸ ἥρωϊκὸ του θάρρος, νὰ κηρύξη τόσο μεγαλόστομα τὴν πίστη του γιὰ τὴν Ἑθνικὴ μας γλῶσσα.

Καί, ἄς μὴ ξεχνᾷ κανεὶς, ὅτι τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, πού ἐξεφώνησε τὸν ἱστορικὸ αὐτὸ λόγο του ὁ Γρυπάρης, ἔβραζε ὁ λογιωτατισμὸς, καὶ ἦταν κυρίαρχη τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς ἡ δασκαλικὴ μούχλα. Καὶ οἱ σχολικὲς ἐφορίες, ἀπὸ τίς ὁποῖες καὶ μόνον ἐξαρτᾶτο ἡ θέση του—ἀπαρτίζονταν—κατὰ κανόνα—ἀπὸ ἀνθρώπους, πού ἦσαν καθυστερημένοι, στενοκέφαλοι, καὶ διώκτες ἀμείλικτοι τοῦ δημοτικισμοῦ! Καὶ ὁ ποιητής, μιλῶντας μὲ τὴν ἀξιθαύμαστη γενναϊότητα καὶ ἔξαρση, μὲ τὴν ὁποῖαν ὠμίλησε, ἀσφαλῶς τὴν ἐθυσίαζε...

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	5
ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ	43
Σφηκοαραχνομαχία	45
Ἄνεράιδες τοῦ Δειλινοῦ	57
ἌΟ γέροντας τοῦ Πηδάσου	58
Κακοκαιρία	59
ἌΟνειροφαντασία	60
Φρόνιμη φωνή	62
ἌΑν ὄνειρο δὲν ἦταν	64
ἌΟ ἓνας κι ὁ ἄλλος	66
Καλλιπρόη	66
Χρυσάνθη	68
Τ' ὄνειρο τῆς Χαίδως	69
Δειλινά	71
Ἐανθόμαλλο ἀγγελουδι	71
Τελευταῖο δάκρυ	74
ἌΟσα τραγούδια ἔγραψα	74
ἌΟνειρο τοῦ φθινόπωρου	75
Φτάνει νὰ μὴ	75
Χωρὶς τίτλο	76
ἌΟ λύχνος τοῦ Φλάκκου	76
Στὴν ἀγάπη μου	77
ἌΟνειρα	77
«Οἱ Συναποθανούμενοι»—1. Κλεοπάτρα	80
Cydalise	80
ἌΑντέρωτος τρόπαιον	81
ἌΑπόλογοι	81
Sonneto	82
Τὰ φεγγαριάτικα	82
ἌΩ φάντασμα	84
ἌἜρωσ καὶ ψυχὴ	84
Σαπφώ	85
Τὸ βιβλίον τῶν ἐπιγραμμάτων	86
Τὰ συνέτα τοῦ Ζῆθ	88
ἌἜρμαν καὶ Δωροθέα—Γκαῖτε	91
Τὸ σύννεφο (Σέλλεϋ)	93
Βακχυλίδου : Παιὼν εἰς Εἰρήνην	96
Fragmenta Agiografika—Ἰώβ	96
ἌΟ κνηγάρης—μίμησις ἐκ τοῦ Καλλιμάχου	97
ἌἘνας ἄγνωστος λόγος τοῦ Ι. Γρυπάρη	98
Σιφναϊκὸ γλωσσάριον	106
ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ	107

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ ΑΘΗΝΩΝ